

T.C.
DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜŐÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

**KAMUSAL ALANIN KULLANIM SONRASI
KULLANICI GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
MALTEPE CUMHURİYET MEYDANI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
ALPEREN AYGUN

İstanbul, 2024

T.C.
DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜŐÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

**KAMUSAL ALANIN KULLANIM SONRASI
KULLANICI GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
MALTEPE CUMHURİYET MEYDANI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

ALPEREN AYGUN
202191060013
0009-0008-7352-0484

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Esra AKBALIK

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kamusal Alanın Kullanım Sonrası Kullanıcı Gözünden Değerlendirilmesi: Maltepe Cumhuriyet Meydanı Örneği” başlıklı çalışmanın, tarafımdan akademik ve etik kurallar içinde yazıldığını ve çalışmada yararlanılan atıf yapılan kaynakların kaynakça bölümünde gösterildiğini, belirtir bunu onurumla doğrularım.

Alperen AYGUN

20/05/2024

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Doküman No	FR.1.26
Yürürlük Tarihi	1.11.2017
Revizyon Tarihi	4.12.2020
Revizyon No	2
Sayfa	1 / 1

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Tarih : 30/09/2024

Anabilim/Anasanat Dalı : Mimari Anabilim Dalı

Öğrencinin Adı Soyadı : Alperen AYGUN

Öğrenci No : 202191060013

Tez Danışmanının Adı Soyadı : Dr. Öğr. Üyesi Esra AKBACIK

İkinci Tez Danışmanının Adı Soyadı :

Tezin Başlığı : Kamusal Alanın Kullanım Sonrası Kullanıcı

Gözünden Değerlendirilmesi: Maltepe Cumhuriyet Meydanı Örneği
Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 33/4 addesi uyarınca
yapılan değerlendirmeler sonunda;

☒ tezin kabul
edilmesine

☐ tezde düzeltme
verilmesine

☐ tezin
reddedilmesine

oy birliği / oy çokluğu ile karar verilmiştir. Gereği için arz olunur.

Danışman Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı Onayı:

Doğuş Üniversitesi ("Üniversite") olarak kişisel verilerinizin güvenliği hakkında acıması hususlarına önem vermekteyiz. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm faaliyetleri her türlü kişisel verilerin güvenli ve güvenli şekilde işlenmesi için gerekli önlemleri almaktayız. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm faaliyetleri her türlü kişisel verilerin güvenli ve güvenli şekilde işlenmesi için gerekli önlemleri almaktayız. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm faaliyetleri her türlü kişisel verilerin güvenli ve güvenli şekilde işlenmesi için gerekli önlemleri almaktayız.

As Doğuş University ("University"), we show maximum sensitivity about the security of your personal data. As a university, we attach great importance to the processing and confidentiality of all personal data of all individuals associated with the University in accordance with the Law No. 6698 on Protection of Personal Data ("KVKK"). Being aware of your right to "ask for the protection of your personal data" recognized by the constitution article 20/3, as "Data Controller" defined within the scope of KVKK, we process your personal data in accordance with the legislation. For a broader explanation you can visit <https://www.dogus.edu.tr/bakiminda/kimisi-verilerin-korumasi>

bakiminda/kimisi-verilerin-korumasi: protection of personal data

(Form No: FR-001, Revizyon Tarihi: 30.09.2016, Revizyon No: 00)

Adı ve Soyadı : Alperen AYGUN
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Esra AKBALIK
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi- 20.05.2024
Alanı : Mimarlık Anabilim Dalı
Anahtar Kelimeler : Kamusal alanlar, meydanlar, Maltepe Cumhuriyet Meydanı, Kullanım sonrası değerlendirilmesi

ÖZET

KAMUSAL ALANIN KULLANIM SONRASI KULLANICI GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: MALTEPE CUMHURİYET MEYDANI ÖRNEĞİ

Kamusal alanlar kentlerde insanların fiziksel ve ruhsal olarak kendilerini yenileyebildikleri alanlardır. Başta İstanbul olmak üzere ülkemizde meydana gelen hızlı kentleşme sonucu kamusal alanların sayısının azalması ve bu alanların kentlere sağladıkları olanaklar göz önüne alındığında kamusal alanların önem ve ihtiyacı anlaşılmaktadır. Kamusal alanlar arasında yer alan meydanlar, kentlerin prestij alanları haline gelmiş, kent halkının buluşma, kutlama ve birçok gereksinimlerini karşılayabilecekleri alanlar olmuştur. Kamusal alanlar planlanırken tasarım, uygulama ve kullanım aşamaları ayrı olarak değerlendirilmelidir. Tasarım ve inşaat aşamaları tamamlanarak kullanıma açılmış olan kamusal alanların kullanıcı gözünden kullanım sonrası değerlendirilmesi (KSD) yapılmalıdır. Kullanım Sonrası Değerlendirme yöntemi ile hali hazırda kullanılan kamusal alanın verimliliğinin artırılması sağlanmalıdır. Bu çalışma 2024 yılı itibarıyla yeni kullanıma açılan Maltepe Cumhuriyet Meydanının kullanım sonrası değerlendirilmesi kapsamında yapılmıştır. Çalışma alanında KSD metodu kullanılarak anket taraması yapılmıştır. Anket çalışması sonucu kullanıcılardan geri bildirimler alınarak alana ilişkin analizler yapılmıştır. Kamusal alanın daha verimli kullanılabilirliği açısından öneriler getirilmiş, getirilen bu önerilerin yeni yapılacak kamusal alan çalışmalarına yönelik tasarım kriterlerinin belirlenmesinde rol oynaması hedeflenmiştir.

Name and Surname : Alperen AYGUN
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Esra AKBALIK
Degree and Date : Master's Thesis- 20.05.2024
Major : Bachelor of Architecture
Keywords : Public spaces, squares, Maltepe republic square, post occupancy evaluation

ABSTRACT

“THE EVALUATION OF PUBLIC SPACE USING POST OCCUPANCY METHOD: THE CASE OF MALTEPE REPUBLIC SQUARE

Urban public spaces are areas where people can renew themselves physically and mentally. Considering the decrease in the number of public spaces as a result of rapid urbanization, especially in Istanbul, and the opportunities these areas provide to cities, the importance and need for public spaces must be reconsidered. Squares, which are among the public spaces, have become prestige areas of cities and areas where citizens can meet, celebrate and meet many of their needs. When planning public spaces, the design, construction and using phases should be evaluated separately. Public spaces that have been opened for use after the design and construction phases have been completed should be evaluated from the user's perspective “POE: post occupancy evaluation”. The efficiency of currently used public space should be increased through the Post Occupancy method.

This study was carried out within the scope of the post occupancy evaluation of Maltepe Republic Square, which has been opened on March 2024. Survey scanning were made using the POE method in the case study. As a result of the survey, feedback has been received from the users and analyzes have been made regarding the field. Suggestions have been made for more efficient use of public space, and it is aimed that these suggestions will play a role in determining the design criteria for future public space designs.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR.....	vii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ARKA PLAN

1.1. Kamusalığa İlişkin Kavramlar	5
1.1.1. Kamusal Yaşam, Kamusal Alan ve Kamusal Mekân	12
1.1.2. Kamusal Mekânın Tarihsel Gelişimi.....	17
1.2.Kamusal Bir Mekân Olarak Meydan	29
1.2.1. Meydanı Oluşturan Unsurlar ve Nitelikler	31
1.2.2. Meydanların Değişen Anlamı ve Önemi.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) Kavramı	49
2.1.1. KSD'nin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	49
2.1.2. KSD'de Kullanılan Araştırma Teknikleri	51
2.1.3 KSD Çalışmalarının Faydaları	53
2.1.4. KSD Çalışmalarının Önündeki Engeller ve Metodolojik Kısıtlamalar	54
2.2. Anket Sorularının ve Sınırlarının Belirlenmesi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKA ÇALIŞMASI

3.1. Maltepe Cumhuriyet Meydanının İstanbul İçerisindeki Yeri ve Önemi.....	57
3.2. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın Tarihsel Gelişimi	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZLER VE BULGULAR

4.1. Anket Sonuçlarının Analizi	64
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	100
EKLER	109
EK-1: Etik Kurul Onayı.....	109
EK-2: Anket Soruları.....	110

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Yaş Bağı Kamusal Alandan Beklentiler	87
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Taksim Meydanı	9
Şekil 2. Ortaköy Meydanı ve Camii	10
Şekil 3. Antik Yunan Kentlerinde Akropolis.....	18
Şekil 4. Antik Yunan Kentlerinde Agora	19
Şekil 5. Antik Roma'da Forum	20
Şekil 6. Orta Çağ Pazar Meydanı	21
Şekil 7. Orta Çağ'da Carcassonne Kent Mimarisi Örneği	21
Şekil 8. Frederiksborg Kalesi Parkı	22
Şekil 9. Chateau de Fontaineblau Barok Bahçeleri	23
Şekil 10. Versailles Bahçeleri	23
Şekil 11. Osmanlı Döneminde Bir Kahvehane	25
Şekil 12. Taksim Belediye Gazinosunda Yılbaşı Kutlamaları	27
Şekil 13. Atatürk Orman Çiftliği Kamusal Mekân Kullanımları	28
Şekil 14. Plaza Del Torico Kent Meydanı/İspanya	31
Şekil 15. Lucca Kent Meydanı	32
Şekil 16. Siena Campo Meydanı	34
Şekil 17. Piazza del Campidoglio	36
Şekil 18. Piazza di Spagna	38
Şekil 19. Plaza Mayor	39
Şekil 20. Taksim Meydanı-Cumhuriyet Anıtı	40
Şekil 21. Plaza de la Condordia	41
Şekil 22. Manhattan'daki Wifi Noktası Kiosku	48
Şekil 23. Maltepe Cumhuriyet Meydanı ve Vaziyet Planı.....	56

Şekil 24. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Lokasyonu	57
Şekil 25. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Trafik Şeması ve Ulaşım Ağları	58
Şekil 26. Maltepe Meydanı Eski Hali	60
Şekil 27. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Eski Hali ve Tünel Çalışması	61
Şekil 28. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Yayalaştırılmış Alan ve Alt Geçidi	62
Şekil 29. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kullanıcılarının Yaş Grupları	64
Şekil 30. Kamusal Alanı Kullanan Bireylerin Cinsiyet Dağılımı	65
Şekil 31. Kamusal Alanı Kullanan Bireylerin Meslek Dağılımları	66
Şekil 32. Kullanıcılarının İkamet Ettikleri ve Çalıştıkları Semtlere Göre Dağılımı .	67
Şekil 33. İstanbuldaki Kamusal Alanları Yeterli Buluyor musunuz?	69
Şekil 34. Yaşadığınız Bölgede Kamusal Alanları Yeterli Buluyor musunuz?	69
Şekil 35. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kullanıcılarının Ulaşım Durumları	71
Şekil 36. Gezinti/Yürüyüş Amacıyla Meydan Alanın Kullanımı	71
Şekil 37. Tören Amacıyla Kamusal Alanın Kullanımı.....	72
Şekil 38. Meydan Kullanıcılarının Alanı Ne Amaçla Kullandıkları	73
Şekil 39. Kullanıcıların En Çok Vakit Geçirmekten Hoşlandıkları Kısımlar.....	74
Şekil 40. Kullanıcıların Alanı Ne Sıklıkla Kullandıkları	75
Şekil 41. Kamusal Alanın Gece Kullanımı	76
Şekil 42. Kullanıcıların Alanı Hangi Saat Diliminde Kullandıkları.....	76
Şekil 43. Kullanıcıların Alanın Eski Halini Bilme Oranı.....	77
Şekil 44. Kullanıcıların Aydınlatma Öğelerini Yeterli Bulma Oranı.....	78
Şekil 45. Kullanıcıların Zemin Malzemesini Nitelikli Bulma Oranları	79
Şekil 46. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Zemin Görüntüleri	79
Şekil 47. Meydan Kullanıcılarının Yeşil Alanları Nasıl Buldukları	80
Şekil 48. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Yeşil Alan Görüntüleri	80

Şekil 49. Oturma Birimlerini Nitelik ve Nicelik Olarak Nasıl Buldukları	81
Şekil 50. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Oturma Birimleri Görüntüleri	82
Şekil 51. Kullanıcılarının Alanı Kullanırken Kendilerini Nasıl Hissettikleri	84
Şekil 52. Engelli Rampası Düzeni	86
Şekil 53. Kullanıcı Cinsiyetlerine Bağlı Kamusal Alandan Beklentiler	88
Şekil 54. Geçici/Kalıcı Kullanım Farklarına Bağlı Kamusal Alandan Beklentiler	90
Şekil 55. Maltepe Cumhuriyet Meydanının Değerlendirilmesi	92
Şekil 56. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kitap Günleri	93

KISALTMALAR

POE	: Post Occupancy Evaluation
IPCC	: Hükûmetlerarası İklim Değişikliği Paneli
KSD	: Kullanım Sonrası Değerlendirme
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TDK	: Türk Dil kurumu
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNFCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
UNSDSN	: UN Sustainable Development Solutions Network

GİRİŞ

Etimolojik olarak Latince civitas (medeniyet) kökünden gelen kent kavramı, başlangıçta 'vatandaşlık' veya 'topluluk üyesi' anlamı ile birlikte, daha fiziksel bir bağlamda 'şehir' anlamına gelen urbs'a karşılık gelir. Bu kökenin de işaret ettiği gibi, tarih boyunca hep ilerlemenin, gelişimin ve heterojenliğin mekânı olarak kent, tüm disiplinler için önemli bir çalışma alanı olmuştur (Keleş, 2008). Kentlerde meydana gelen farklılıklar insanların davranış ve ilişkilerini etkilemektedir. Günümüzde kentleşme ile artan nüfus doğrultusunda kamusal alan ihtiyacı artmaktadır. Kamusal alanlar, insanların yaşadıkları kentle, mekânla bütünleşmelerine, kentin yoğunluğundan uzaklaşmak için aileleri ve arkadaşları ile nitelikli zaman geçirmelerine fırsat sunan alanlar olarak tanımlanabilir. Kamusal alanlardan biri olan meydanlar, kentte yaşayan insanlar için toplanma, seslerini duyurabilme, sosyalleşme gibi unsurları barındırmasının yanında; sosyal, kültürel, politik gereksinimlerin de sağlandığı halka açık alanlardır. Bu tür kamusal alanlarda yapılacak düzenleme ve tasarımların, kullanıcı odaklı olması gerekmektedir. Var olan kamusal alanların kullanıcı odaklı tasarım ilkeleri çerçevesinde düzenlenmesi, daha kullanışlı hale getirilmesi ve işlevsellik sağlanması için gerekli araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Kamusal alanların tasarlanıp bir süre kullanılmasının ardından, kullanıcıların alanı ne amaçla kullandıkları, alanı nasıl algıladıkları, alan ile ne tür etkileşimlerde bulundukları, alanın fiziksel özelliklerinin yeterliliği gibi konuların değerlendirilmesi, dinamik mekânların üretilebilmesi açısından önemlidir. Yoğun kentleşme ve ona bağlı parametreler sonucunda, kamusal alanlarda giderek artan yanlış uygulamalar ile fonksiyonların değişmesi, kimliklerin kaybolması, kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verilememesi gibi ortaya çıkan sorunları en aza indirmek gerekmektedir. Kullanım sonrası değerlendirme (KSD) metodu ile kullanıcılardan geri bildirimler alınması alana ilişkin düzenlemeler yapılmasına ve yeni yapılacak kamusal alanlar için tasarım kriterlerinin belirlenmesine fayda sağlayacaktır.

Bu tez çalışması kapsamında Mart 2024 itibariyle açılan, İstanbul Anadolu yakasının ulaşım ağlarının merkezinde, ticaret ve konut aksının yoğun olduğu, çeşitli

etkinliklere ev sahipliği yapabilecek Maltepe Cumhuriyet Meydanı araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu çalışmada, kullanıcıların istekleri, alana ilişkin görüşleri, beklentileri, mevcut durumdaki eksiklikler ve öneriler anket metodu ile saptanmıştır. Anket çalışması kapsamında ortaya çıkan verilerin değerlendirilmesi ile Cumhuriyet Meydanının kısa vadedeki kullanıcı etkileşimine yönelik geri bildirimlerinin, gelecek kamusal alan tasarımları için bir altlık oluşturması hedeflenmektedir.

Çalışma 6 bölümden oluşmaktadır.

1.bölüm; kent açısından kamusal alanların öneminin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi, hipotezi ile birlikte giriş kısmı yer almaktadır.

2.bölüm; kavramsal arka plan ana başlığı altında ele alınan bu bölümde kamusal alanla ilişkin kavramlar incelenmiştir. Yakın ve uzak dönemlerde kamusal alanın tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Kamusal alanların belirgin örneklerinden biri olan meydanlar açıklanmış, bu alanların mekânsal özelliklerinden bahsedilmiştir. Yunan agoralarından başlayarak Roma forumları, Ortaçağ Dönemi meydanları, Barok dönemi bahçeleri ve Osmanlı Döneminden günümüze kadar olan meydanlar örneklerle ifade edilmiştir. Bu bölümde meydan alanlarını oluşturan temel unsurlar; fiziksel, sosyo-psikolojik, işlevsel mobilyalar ve estetik öğeler olmak üzere ele alınmıştır.

3.bölüm; Çalışmanın metodolojisi olarak ele alınan bu bölümde Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) kavramı'nın tanımı, tarihsel gelişimi, önemi, araştırma teknikleri, KSD'nin faydaları ve önündeki engeller incelenmiştir.

4.bölüm; Kamusal alanın kullanım sonrası değerlendirilmesi kapsamında meydan alanını oluşturan temel unsurların analiz edilmesi için seçilen Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın İstanbul içerisindeki yeri, önemi ve tarihsel gelişiminden bahsedilmektedir.

5.bölüm; Kamusal alanın değerlendirilmesi kapsamında yapılan anket çalışmasının sorularının ve sınırlarının açıklandığı bölümdür. Alan çalışması kapsamında yapılan anket ve yerinde gözlem neticesinde elde edilen veriler bu bölümde analiz edilmiştir.

6.bölüm; Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında KSD metodu ile yapılan bu çalışmada elde edilen verilerden yararlanılarak, kullanılan meydana dair yeni öneriler, metodolojik kısıtlar, literatüre faydaları ve çalışmanın gelişimine açık yönlerinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın Motivasyonu

Çalışma alanı olarak seçilen Maltepe Cumhuriyet Meydanının Mart 2024 itibariyle açılan bir kamusal alan olmasından dolayı bu çalışmanın, literatürde yer alan ilk çalışmalardan biri olarak, literatüre katkı sunması hedeflenmiştir. Ülkemizde KSD çalışmalarının yaygın olmamasından dolayı kamusal alanlarda tasarımı geliştirici KSD metodu yeterince kullanılmamaktadır. Bu tez çalışmasının kamusal alanlarda izlenecek KSD araştırmalarına yön vererek bu metodun daha yaygın olarak kullanılmasını sağlaması ve KSD çalışmalarına kaynak olması ümit edilmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma varolan bir kamusal alanın kullanım sonrası değerlendirme metodu ile kullanıcı gözünden değerlendirilmesini hedeflemektedir.

Yapılan çalışma neticesinde kamusal alanın kalite, konfor ve beğeni yönünden incelenerek kullanıcıların kamusal alana ilişkin deneyimlerinden faydalanılması hedeflenmiştir. İstanbul İli, Maltepe İlçesi sınırları içerisinde 2024 yılında hizmete açılan Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında gerçekleştirilen çalışma çerçevesinde geri bildirimler toplanarak bu kamusal alanın eksikleri, kullanıcıların beklentileri ve memnuniyeti değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçların, kullanılan kamusal alanın güçlü ve geliştirilmeye açık yanlarının saptanmasında ve diğer kamusal alan çalışmalarına yönelik tasarım kriterlerinin belirlenmesinde rol oynaması hedeflenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi ve Önemi

Bu çalışma kapsamında; Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) metodu ile örneklem alanı olarak seçilen Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ilişkin alan analizleri ile oluşturulan anket soruları farklı yaş, cinsiyet ve meslek gruplarından kullanıcılara uygulanmıştır. Alanın fiziksel, sosyo-psikolojik, işlevsel donatılar ve estetik unsurlarını barındıran anket soruları dijital ve yüz yüze olarak kullanıcılara

uygulanmıştır. Uygulama sonucu elde edilen anket sonuçları kapsamında kamusal alanın kullanıcı gözünden değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yapılan yerinde gözlem neticesinde alanın ulaşım durumu, ne amaçla kullanıldığı, ne sıklıkla kullanıldığı gibi ölçütler belirlenerek anket soruları hazırlanmıştır. Farklı hava koşullarında, farklı gün ve saat dilimlerinde bu alanı kullanan 200 kişiye anket soruları uygulanmıştır. Bireylerden kullanım sonrası değerlendirme yöntemi ile alana ilişkin olumlu ve olumsuz deneyimlerinin değerlendirilmesi istenmiştir. Kullanıcıların alana ilişkin geri bildirimleri ile bir sonraki kamusal alan tasarımlarında daha verimli tasarım kriterlerinin belirlenmesine, kullanıcıların memnuniyetinin arttırılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Kamusal alan projelerinde tasarım aşamasında kullanıcıların süreç içerisinde aktif olarak rol oynamasının sağlanması ile daha kullanılabilir kamusal alan tasarımlarının ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın Hipotezi

Kamusal alan tasarımlarına ilişkin kullanıcı katılımı yaklaşımının devreye girmediği tasarım süreçlerinin öngörülemeyen kullanım eksiklikleri ve kamusalılığı zedeleyebilecek olumsuzluklar üretebileceği düşünülmektedir.

Son beş yılda özellikle İstanbul'daki meydan tasarımlarında yerel idarelerce yarışma, anket gibi farklı birçok metod ile katılımcı planlama modeli çerçevesinde kamusal alan tasarımının planlanması yönünde eğilim görülmektedir. Yakın zamanda hayata geçirilen Maltepe Cumhuriyet Meydanı projesinde katılımcı modelden bahsedilememektedir. Bu çalışma, üretilen meydanın kullanım sonrası değerlendirme metodu ile kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğine ilişkin gerçekçi yorumlar yapılmasına imkan sunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ARKA PLAN

1.1. Kamusalığa İlişkin Kavramlar

İnsanın eylemlerini gerçekleştirdiği mekânlar, hem fiziksel hem de sosyal özelliklere sahip yaşam alanlarını içerir. Mekânlar, bazen biçim, ölçek ve kurguyla öne çıkar, bazen de yaşamın bu alanlarda nasıl yansıdığına odaklanır. Kentsel mekânlar, farklı özelliklere ve formlara göre çeşitlenir. Kamusal alan, İngilizce'deki "public" (topluma ait olan) ve "space" (alan) kelimelerinden türetilmiş olup "topluma ait alan" olarak açıklanabilir. Kamu terimi, hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade eder ve insanların birbirleriyle hem bağlantılarını hem de ayrılıklarını belirler (Arendt, 2013). Kamu kelimesinin evrimi, ilk olarak "toplumun ortak çıkarı" anlamında kullanılmış, ardından "herkesin denetimine açık olan" anlamına gelmiştir (Kaya, 2001).

Tasarımcılar, kullanıcı deneyimini zenginleştirecek ve halka açık alanların fonksiyonlarını daha etkili bir şekilde yerine getirecek çözümler üreterek kamusal alanların işlevselliğini sağlamak için çalışmaktadırlar. Kamusal alan kavramı, 19. yüzyılda özel mülkiyetin doğduğu ve kolektif hakların kurumsal olarak tanımlandığı bir dönemde ortaya çıkar. Kamusal alan, fiziksel, zihinsel ve ruhsal erişimin serbest olduğu, kapsayıcı bir alandır (Alves, 2009). Bu alanlar, toplumun sosyalliğinin oluştuğu, bireylerin toplumla ve birbirleriyle etkileşimde bulunduğu, ortak kültür ve kimliğin biçimlendiği yerlerdir (Tokcan, 2001). Bu tür alanlar kentlerin bütünleşme aracı olarak görülür, kent sakinlerinin kültürlerini paylaştığı, iletişimlerini güçlendirdiği alanlar olarak bilinir. Kamusal alanlar, kentteki herkesin erişimine açık, fiziksel ve psikolojik anlamda herkesin kullanımına uygun alanlardır. Kamusal alanların erişilebilirlik ilkesi doğrultusunda üç türü mevcuttur. Yarı kamusal alanlar, belirli yönetim birimleri tarafından denetlenen alanlardır. Toplumun her kesimi tarafından kullanılabilen alanlardır. Çocuk oyun alanları, meydanlar ve büyük alışveriş merkezleri yarı kamusal alanlara örnek olarak verilebilir. Yarı özel alanlar ise halkın belirli bir gerekçeyle kullanımına izin verilen alanlardır, özellikle özel mülklerdeki bahçeler bu kategoriye örnektir. Özel alanlar ise genel olarak toplumun sınırlı bir kesimine ait, girişin kısıtlı olduğu alanlardır. Binaların iç avluları, bahçeleri, parkları özel alanlar kapsamındadır (İnceoğlu, 2007).

Kentsel kamusal alanlar, insanların iletişim kurma ve etkinliklerde bulunma zeminini oluşturur. Kentin toplumsal bütünlüğü ve canlılığı, bu alanların yapısal biçimi, düzeni ve çeşitliliği ile yakından ilişkilidir. Mumford'a (2007) göre, günümüz kentlerindeki yapısal formlar, kent öncesi köy uygulamalarından türemiştir, bu da kamusal mekânların evrimsel bir süreçte geliştiğini gösterir.

Mekân ve yer kavramları, çeşitli perspektiflere sahip olabilir, ancak genelde kabul gören bir görüş, mekânın soyut bir boşluk olabileceği, yerin ise insan deneyimlerini içeren mekânlar olduğu yönündedir. Türkçe sözlükte, "mekân" kelimesi; yer, bulunulan yer, ev ve uzay gibi kelimelerle tanımlanmıştır (TDK, 2011). İnsan var olabilmek için bir çevrede yer almak zorundadır ve bu uzaysal mekânda tüm ilişkilerini sürdürür. Mekân kavramı, algılama yetimizin sınırlarına kadar genişleyebilen her alanı içerebilir. Newton, mekânı cisimlerden bağımsız mutlak bir uzay olarak görürken, Leibniz'e göre mekân, cisimlerin durumlarını değil, bir arada var olabilmek olasılıklarını ifade eder (Usta, 2020). Lefebvre, mekânı toplum tarafından üretilen tarihsel bir ürün olarak tanımlar. Sosyal mekân, bireylerin sosyal ilişkilerini şekillendirdiği ve kültürel yaşamlarını geçirdiği bir alandır (Lefebvre, 2014). Mimarlık açısından, Norberg-Schulz (1971) mekânı, kullanıcıların psikolojik, fizyolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan bir uzay parçacığı olarak nitelendirir. Kuban ise mekânın sadece biçimsel değil, aynı zamanda insan yaşamıyla ilişkili özelliklere odaklanması gerektiğini vurgular (Kuban, 1992). 1970'lerden sonra bu kavramlar etrafında ortaya çıkan tartışmalar, varoluş, yer ve hafıza gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkçe'de, İngilizce'deki "space" ve "place" kavramları arasında net bir ayrım bulunmamakla birlikte, Tuan ve Relph gibi düşünürler, mekânın somut olmayan, soyut bir kavram olduğunu, ancak insanların bu mekânı yerler aracılığıyla anlamlandırıp tanımladığını belirtirler. Yer, mekânın insanlar tarafından anlamlandırılmasında önemli bir rol oynar ve mekân ile duygusal ve anlamsal bir bağ kurulmasını sağlar. Yer hissi, insanların mekâna karşı duygusal bir bağ kurması ve ona anlam yüklemesiyle ortaya çıkar. Norberg-Schulz'un "genius loci" (yerin ruhu) kavramı da bu bağlamda önem kazanır ve mekânın soyut olmaktan çıkıp varoluşu şekillendiren bir etken haline gelmesini vurgular. Norberg-Schulz'un "yerin ruhu" kavramı, gestalt psikolojisi temelinde şekillenir ve mekânın yerleşimindeki gerilimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade eder. İnsanların çevreleriyle

etkileşim içinde oldukları ve mekânları deneyimledikleri sürece bir yer hissi geliştirdiklerini belirtir. Heidegger ise "yer" kavramını varoluş ve ikamet etme üzerinden açıklar, mekânın sadece fiziksel bir alan olmadığını, aynı zamanda insan varoluşu ve deneyimi için kök salma biçimini temsil ettiğini savunur (Usta, 2020).

Tüm bu düşünürlerin ortak noktası, mekânın insan deneyimi ve ilişkisi ile anlam kazandığıdır. Mekân, sadece fiziksel bir boşluk değil, aynı zamanda insanların anlamlarla doldurduğu bir "yer"dir. Sonuç olarak, mekân ve yer kavramları, soyut ve fiziksel, bireysel ve toplumsal boyutlarda ele alınabilir, bu da zengin bir anlam yaratır. Kamusal kavramını da tüm bu gelişmeler ışığında değerlendirmek gerekmektedir.

Batı düşünsel ve siyasal yapısının ürünü olan kamusal kavramı, aydınlanmanın bir yöntemi olarak görülen bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Habermas'a göre, kamusal kavramı adaletin yegane zeminidir ve Eski Yunan'da agorada gerçekleşen kamusal hayatın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Yunanlılar'ın bilincinde, kamu, özel alanın karşısında bir özgürlük ve istikrar âlemi olarak yükselir. Kamu, herkesin gözü önünde olan bir ışık altında her şeyin görünür olduğu bir yerdir. Bu alanlarda güncel konular, vatandaşlar arasındaki konuşmalarda dile getirilir. Eski Yunan'da kamusal oluşmasında işlevsellik açısından hukuki ve siyasi olmak üzere iki boyutun etkili olduğu görülür. Kamusal alan, adaletin tecelli ettiği ve aleniyetin sağlandığı yerdir (Habermas, 2007).

Kamusal oluş ve kamusal alandan beklentilerin evrimi, Eski Yunan'dan günümüze kadar adalet arayışları ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda farklı biçimlerde şekillenmiştir. Toplamların dile getirdiği kamusal açık alan talebi, zamanın şartlarına göre şekillenmiş ve bu talep, toplumu ve mekânı biçimlendirmiştir. Kamusal alanlar, herkesin beklentilerini karşılayan bir platform olup, adalet arayışından erdem anlatımına kadar çeşitli amaçları bir araya getirmiştir. Sosyal varlık olan insan için kamusal alanlar, gelişen bilgi teknolojileri nedeniyle yalnızlaşan birey için sosyalleşme ve tesadüfi etkileşim sağlayan önemli alanlardır. Bu alanlar, gelişen kamusal kavramla birlikte sürekli olarak farklı fonksiyonlar kazanarak evrim geçirmiştir (Taşçı, 2020).

Jan Gehl, kentsel alanı sınıflandırırken özel alanlar, yarı özel alanlar, yarı kamusal alanlar ve kamusal alanlar olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirme

yapmıştır. Jan Gehl, kentsel alanda yapılan aktiviteler ile alanın kalitesi arasındaki ilişkiyi ise üç başlık altında ele almıştır. Bunlar zorunlu aktiviteler, opsiyonel aktiviteler ve sosyal aktivitelerdir. Jan Gehl sınıflandırdığı bu üç kentsel alan aktivitesinin de fiziksel çevreye farklı sonuçlar gösterdiğini ifade eder. Opsiyonel aktiviteler ve sosyal aktivitelerin kent kalitesi için önemini belirten Gehl, kamusal alanların kalite kontrolünün yapılması amacıyla geliştirdiği “koruma, konfor ve beğeni” kavramlarını ölçüt olarak ele almış değerlendirmelerini bu çerçevede yapmıştır. Bu kavramların öznesinin kullanıcı olduğunu ve mekânın insanla yaşadığını savunmuştur. Kullanıcısı olmayan mekân boşluk olarak ifade edilir. Mekânın toplumsal süreçlerle olan etkileşimini incelemek, insanın mekânın doğasıyla nasıl etkileşimde bulunduğunu ve mekân kavramının insan faaliyetlerine göre şekillendiğinin analizini sağlamaktadır. Bu analiz, kentsellik ve toplumsal süreç-mekânsal biçim konularına derinlemesine bir anlam sağlar (Gehl, 2011).

Kamusal alanlar, halkın kullanımına açık, çeşitli sosyal etkileşimlere ev sahipliği yapan alanlardır. Sokaklar, meydanlar ve parklar gibi yerler, kentsel kamusal mekânların birer örnekleridir. Kamusal alanların tarifi ve temel özelliklerini belirlemek konusunda literatürde birçok fikir ön plana atılmıştır. Pelin Gökğür'ün (2008: 16) "Kamusal alanlar öncelikle hareketlilik ve erişimin var olduğu alanlardır" tanımındaki hareket ve erişim unsurları, internetin ve alışveriş merkezlerinin kamusal alanlar olarak değerlendirilmesini karmaşık hale getirir. Kamusal alanlar, Gökğür'e göre, sosyal faaliyetler, kültürel etkinlikler, alışveriş, spor, politik eylemler gibi çeşitli fonksiyonları içeren açık alanlardır. İnsanlar arasında iletişimi, sosyalleşmeyi sağlar. Bu çerçevede artan teknolojik gelişmelere ve sanal iletişimlere rağmen, kamusal alanlara olan talebin arttığı görülmektedir.

Kentin doğuşundan itibaren var olan ve zamanla evrimleşmiş mekânlar olan kamusal alanlar, farklı beklentilere hizmet etmiştir. Adalet arayışının mekânsal yansıması olarak ortaya çıkan kamusal alanlar, zaman içinde yeni fonksiyonlar edinerek daha işlevsel hale gelmiştir. Günümüzde ise toplumsal taleplerin en etkili şekilde dile getirildiği, çeşitli beklentilerin ve itirazların ortaya konulduğu alanlar (Şekil 1) olarak varlıklarını sürdürmektedirler (Taşçı, 2020).

Şekil 1. Taksim Meydanı

Kaynak: Toprak, M. 2017. “Meydanların Sosyo-Politik Dönüşümü Üzerine Bir Analiz: Taksim Meydanı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, s.118

Kamusal alanlar, kentte bir arada yaşayan insanların ilişkilerinin sosyolojik boyutuna katkıda bulunur. Bu mekânlar, yazılı veya sözlü kuralların uygulandığı, insan ilişkilerinin şekillendiği ve bu kurallara duyulan ihtiyacın en önce karşılandığı alanlardır. Kent içindeki uygulamaların çok yönlü etkileri vardır; bunlar sadece ekonomik veya politik değil, aynı zamanda insanın tarihi, mirası, ataları, çocukları ve geleceğiyle olan ilişkilerini anlamlandıran veya anlamını bozan özellikler taşır. Bu çok yönlülüğü sağlayan kentsel alanların öncelikli olarak kamusal alanlar olduğunu belirtmek önemlidir (Erzen, 2007).

Kamusal alanlar, özellikle metropollerde bulunan kartvizit niteliğindeki mekânlar olarak kente özgü imajların oluşturulmasında etkili birer araç olarak kullanılırlar. Kent kimliğinin belirlenmesinde fiziksel çevrenin önemi büyüktür. Kamusal alanlar, yaşam biçimleri, sosyal etkileşimler ve görsel karakteriyle kentin kimliğine katkıda bulunur (Asatekin, 2001)

Şekil 2. Ortaköy Meydanı ve Camii

Kaynak: Bazargan, N.V., 2020 “Kentsel Açık Mekânların Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Bir Model Önerisi: İstanbul Ortaköy Meydanı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, s.71.

Kullanıcılar için olumlu bir imaj oluşturma yanı sıra kamusal alanlar farklı nüfus grupları arasında değerleri paylaşarak iletişimi destekler. Bu alanlar, kentlere bölgesel ve uluslararası bilinirlik kazandırmıştır (Şekil 2). Toplum ile devlet arasında arabuluculuk görevi görebilirler. Kamusal alanlar, kişisel, mekânsal ve toplumsal formların karşılaşma ve etkileşimde bulunma yerleri olarak işlev görürler (Gökgür, 2008).

Kamusal alanlar, kentsel pazarlama stratejilerinde kentin uygun imajını yansıtmak için kullanılan araçlardır. "Kent kimliğinin en etkin unsurlarından biri fiziksel çevredir. Servislerin sunumu, desteklenen yaşam biçimleri ve sosyal etkileşimi sağlama yetisi ile birlikte kentin imgesel karakteri, kimliğin belirlenmesinde önemli bir rol oynar" (Asatekin, 2001). Bu tanımlama, kamusal alanın sadece kimlik ifadesiyle sınırlı olmayıp, kendisi üzerinde doğrudan etkisi olan kimlikten etkilenen ve biçimlenen kritik yerlerden biri olduğunu vurgular.

Günümüz ekonomik ve sosyal ilişkilerinde önemli rol oynayan kamusal alanlar bilgi, ürün ve fırsat olanaklarının dolaşımını sağlayan kritik alanlardır. Kamusal alanlar insanlar arasındaki etkileşimi artırarak bilgi geçişini sağlamakta ve paylaşılan bilgiyi farklı kültürlere aktarmaktadır. Kamusal alanlara olan talep ve kullanımın

artması, bu bilgi dolaşımını hızlandırırken, azalması ise dolaşım miktarını ve hızını etkileyebilir (Kılıç, 2008). Kamusal alanlar, kentlileşme sürecinde beklenmedik olayların tesadüfen keşfedilmesine, planlanmayan karşılaşmaların yaşanmasına ve farklı sosyal sınıflar ile etnik gruplardan insanların bir araya gelmesine olanak sunmaktadır. (Gökgür, 2008).

"Kamusal alan" ve "özel alan" kavramları, birbirine bağımlıdır ve modern dönemin ürünüdür. Bu iki kavramın ayrımı konusunda farklı görüşler söz konusudur. Kamusal, genel denetim anlamına gelirken, "özel" kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlı mahremiyet alanını temsil eder. Bilişim ve iletişim teknolojileri, kamusal ve özel alanları derinden etkileyerek değişim yaratmaktadır. İnternet ve sosyal medya, özel alanı kamuya açarak, bireylerin öznelliklerini paylaşmasını sağlar. Bu değişim, öznelliklerin dış müdahale olmaksızın kamusal alana taşınmasını sağlar. Bireyler, kendi öznelliklerini kamusal alanda nesneleştirerek, bu değişime özne olarak katılır. Değişimin, bireylerin etkileşimiyle gerçekleşmesi önemlidir (Alacahan ve Vatandaş, 2021).

Richard Sennett'e göre kamusal, "herkesin denetimine açık olan" anlamına gelirken; özel, "kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan mahfuz bir yaşam bölgesi" anlamına gelir. Kamusal ve özel, birbirinin alternatifleri olup çelişen kavramlardan farklı olarak birbirini tamamlayan kavramlardır (Sennett, 1996). Bazı araştırmacılara göre, özel alan terimi burjuva sınıfının ayrıcalıklarını geniş kitlelerden gizlemek için ortaya atılmıştır (Danışman, 1991). Kent yaşamının evrimi, özel alanın doğmasına yol açmıştır; kırsal yaşamın aksine, kent yaşamında gizlilik esastır (Philippe ve Duby, 2008). 17. yüzyıldan itibaren kentlerde yaşamaya başlanmasıyla insanlar birbirlerine daha yakınlaşmış ve buradan özel hayatın doğduğu argümanı öne çıkmıştır (Zafer, 2010). Özel alan, kamusal alanın dışında kalan ve kamuya ait olmayan bir alan olarak tanımlanır. Kamusal alanın evrimi, günümüzde farklı mekânlarda gerçekleşiyor olsa da toplumu bir araya getirme ve ortak bir dünya oluşturma amacını sürdürmektedir (Keane, 2002). Özeli kamusallaşması, kamusalın çöküşü veya dönüşümü gibi argümanlarla ele alınan özel alanın kamusal alana dönüşüm süreci, toplumun parçalanmasının bir yansımasıdır. Richard Sennett'in ifadesiyle kamusal mekânlar, bireyler arasında bağ kurulmayan sadece tüketilen alanlara dönüşmüş, paylaşılan ortak alanlar bireyler arasındaki etkileşimi kaybetmiştir (Sennett, 1996).

Bu tanımlamalar çerçevesinde özetle; kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımın Jürgen Habermas, feodalizm döneminden sonra başladığını öne sürer. Özel alan, bireyin kişisel etkinliklerini gerçekleştirdiği bir alan olarak tanımlanırken, kamusal alan, devletle ilişkilendirilerek yurttaşların topluma hizmet eden eylemlerini içeren bir alan olarak görülür. Kamusal alanın temel özellikleri, açıklık, görünürlük, kolektiflik ve herkesin rahatlıkla erişebilmesi olarak ifade edilirken, özel alan daha kapalı, görünmez, bireysel ve yasak olan bir bölge olarak nitelendirilir (Topbaş ve Doğan, 2016). Özetle kamusal alan, açık ve herkes tarafından erişilebilir olanı ifade ederken, özel alan kişisel alanı da içine alarak daha çekirdek bir yapıyı temsil eder. Dolayısıyla, kamusal alanın varlığı, özel alanın sınırlarını belirleyerek anlam kazanır ve toplumsal ilişkilerde dengeyi sağlar. Bu bağlamda, Habermas'ın vurguladığı gibi, kamusal ve özel alan arasındaki ayrım toplumsal düzenin temel dinamiklerinden birini oluşturur.

Sonuç olarak, kamusal alanlar, toplumsal süreçlerle mekânsal biçimler ve işlevler arasındaki ilişkiyi yansıtarak kent yaşamının aynası olma rolünü üstlenirler. Bu alanlar, zaman içinde farklı fonksiyonlar üstlenmiş, morfolojik değişikliklere uğramış ve toplumsal taleplerin dile getirildiği, sosyal etkileşim ve karşılaşmaların meydana geldiği mekânlar olmuştur. Kamusal alanlar, günümüz bilgi toplumunda da toplum ile yönetim arasında müzakerelerin yaşandığı, farklı türden insanların sosyalleşmesine katkısı olan önemli konumunu korumaktadır.

1.1.1. Kamusal Yaşam, Kamusal Alan ve Kamusal Mekân

Kent yaşamı, kamusal yaşamı kapsamaktadır. Kent, sadece fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, aynı zamanda sosyal etkileşimlerin, kültürel faaliyetlerin, politik tartışmaların ve kamusal eylemlerin bir yansımasıdır. Kent yaşamı, bireylerin kamusal alanda bir araya gelerek etkileşimde bulunduğu, farklı bakış açıları ve deneyimlerin bir araya geldiği bir platform sunar. Bu bağlamda, kamusal yaşamın bir yansıması olarak kent, toplumun ortak kullanımı için tasarlanmış bir alan olarak önem kazanır. Kent yaşamı, bireyler arasında iletişimi, toplumsal etkileşimi ve ortak paydaları barındırarak kamusal alanın zenginleşmesine katkı sağlar (Erdönmez & Çelik, 2016).

Kamusal alan ve kamusal mekân kavramları literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da, batı literatüründeki "Public Sphere"ın çevirisi olan "kamusal alan"

ve "Public Space"ın çevirisi olan "kamusal mekân" arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bu ayrım, Türkçede alan ve mekân kelimelerinin soyut anlam taşımasıyla da ilişkilidir. Dil çevirilerinden kaynaklanan karmaşıklık, literatürde dikkate alınmalıdır (Akyol, Çiğdem, & Düzenli, 2017).

Kamusal alan kavramı, temel olarak Habermas'ın söylemsel kamu modeli, Arendt'in kamusal alan modeli, Liberal kamusal alan anlayışı, Neght ve Kluge'nin proleter kamusal alan modeli üzerine yapmış oldukları çalışmalar ile şekillenmiştir. Söylemsel kamu modelinde iletişimsel akıl vurgulanarak herkesin kamusal alana dahil olabileceği belirtilir. Arendt'in kamusal alan anlayışında eylem belirtilirken, liberal kamusal alan anlayışında çok kültürlü bir perspektif benimsenir. Proleter kamusal alan anlayışında ise tecrübe, özellikle işçi sınıfının kamusalılığına odaklanır (Kaya, 2021). Bu temel anlayışların yanı sıra Richard Sennett'in kamusal alan değerlendirmeleri de çalışmada ele alınmıştır.

Habermas'ın Kamu Modeli: Jürgen Habermas'ın söylemsel kamu modeli, toplumsal statüleri dikkate almadan herkesin iletişimsel akıl kullanarak kamusal meselelerde makul ve meşru sonuçlara ulaşabileceğini savunur. Kamusal alanı, sivil toplumdaki iletişimi ve iletişim tarzlarını ifade eden bir alan olarak tanımlar. Siyasal ve edebi kamuyu inceleyen Habermas, kamusal alanın toplum ve devlet bürokrasisi arasında bir konum ifade ettiğini belirtir. Habermas'a göre kamusal alana herkesin toplumsal statülerinden sıyrılarak dahil olabilmesi mümkündür. Bu anlayış, toplumsal gerçekliğin dil aracılığıyla kurulduğuna inanarak iletişimsel akıl ile her türlü kamusal meselenin çözülebileceğini öne sürer (Habermas, 2018). Habermas'ın analizi, feodal yapının kapitalizmle değişmesiyle kamusal alanın evrim geçirdiğini ortaya koyar. Habermas, 19. yüzyılda kamusal alanın değişimini vurgulayarak, burjuva sınıfının etkisiyle toplumsal statülerden bağımsız bir kamu oluşturulabileceği görüşünü savunur (Karadağ, 2016).

Sanayi devrimi ve kamusal alan arasındaki paralellik Habermas'ın dikkat çektiği bir noktadır, zira kamusal alan, sanayi toplumunun bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Modernleşme sürecinde toplumu ilgilendiren konular özel alandan çıkarak kamusal alana taşınmıştır (Bayhan, 2016).

Kamusal alanda görüŖülen meseleler, herkesin katılımına açık olduğu için yurttaşlar, kamunun üyeleri olarak, toplumsal statülerini bir kenara bırakarak kamusal meselelerde kararlar alırlar (Özbank, 2009). Habermas, temsili kamu döneminde hükümdarın basın özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalarını eleştirmiş ve burjuva kamusunun ortaya çıkışıyla kamusal alanın demokratikleştiğini belirtmiştir (Habermas, 2018).

Kahvehaneler, Habermas'a göre kamusal alanın önemli mekânlarıdır, burada orta sınıf ve zanaatkarlar gibi geniş kesimlerin tartışma ortamı bulunduğunu ifade eder. Bu mekânlar, kamusal alana katılımın simgesidir ve kamusal alana çıkışın özel alandan ayrılma şartına bağılı olduğunu vurgular (Habermas, 2018). Habermas'ın çalışmalarına dayanarak, bireylerin kamusal alanlarda politik ifadeler üzerine söylemlerde bulunduğunu, kamusal alanın daima var olduğunu, ancak salonlar ve kahvehaneler gibi mekânlar aracılığıyla kurumsallaşarak etkili bir iletişim ağına dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Arendt'in Kamusal Alan Modeli: Hannah Arendt'in kamusal alan modeli ile politik yön daha da ön plana çıkarılmıştır. Arendt'in kamusal alan modeli rekabetçi bir yapıyı benimser ve bireyleri üstünlüklerini sergileyerek tanımlamaya yönelir. Ancak, bu rekabet Arendt'e göre toplumsal rekabete veya şiddete yol açmaz; çünkü kamusal alanın birleşimsel boyutu da bulunmaktadır. Farklılıklarını ifade etmek için diğerklerinin varlığına ihtiyaç duyan bireyler, birlikte yaşama konusunda uyum içinde hareket ederler. Arendt, emek, iş ve eylem kavramları üzerinde durmaktadır. Emek, doğaya zarar vermeyen, kısa sürede yok olacak ürünlerin yapımını veya temizlik gibi yaşamsal zorunlulukları içerir. İş ise doğaya karşı yıkıcıdır, uzun ömürlü ürünlerin üretimine odaklanır. Eylem ise politik ve düşünsel bir boyut taşır; topluluk içinde yaşama ihtiyacı duyan yalnızca eylem olarak tanımlanır (Arendt, 2013).

Arendt'a göre kamusal alan, antik polis devletlerinde özgürlüğün alanıdır. Toplumsal meselelerin tartışıldığı bu alanda tüm yurttaşlar eşit temsil hakkına sahiptir. Özel alan ise insanın temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladığı, başkalarının varlığına gereksinim duymadan yaşamını sürdürebildiğı bir alandır (Karadağ, 2006). Arendt'e göre polis devletlerindeki kamusal alanın sürdürülebilirliği, kullanıcı sayısının sınırlı

tutulmasıyla mümkündür. Kalabalıkların artması, eylemlerin artacağına olayların çıkma potansiyeline neden olabileceğini belirtir (Arendt, 2013).

Arendt'e göre, kamusal alan ancak kolektif eylemle var olabilir. Politika, özgürlüğün sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla vardır ve sadece eylem aracılığıyla deneyimlenebilir. Arendt, kamusal alanın yükselişinin, özel alanın aleyhine gerçekleştiğini ve kitle kültürünün özel alanı da tahrip ederek bireyleri "kitleleşme ve yalnızlık"a sürüklediğini vurgular. İnsanların içsel duygularının kamusal alana taşınmasının zor olduğunu belirten Arendt, özel alanın kamulaştırılmasının yaşamın sığlaşmasına neden olabileceğini ifade eder. Arendt'in kamusal alan anlayışı, özgürlüğün politikadan ayrılamayacağını ve kolektif eylemin önemini vurgular.

Richard Sennett ve Kamusal Alan: Kamusal alanı, yabancılar arasındaki birliktelik ve karşılıklı taahhütleri simgeleyen bir mekân olarak gören Sennett, Modern Çağ'da bu bağın dönüştüğünü ve kamusal alanda bir çöküş yaşandığını savunur. Modern çağın toplumsal değişimleri, bireylerin özel alana duyduğu ilginin artması ve kişiselleştirilmiş hayat tarzlarının benimsenmesi gibi nedenlerle, kamusal alanlarda buluşmaların azaldığına işaret eder. Sennett'e göre, bu durum kamusal alanın sürdürülebilirliği açısından sorunlara yol açmaktadır. Sennett'in araştırmaları, kamusal alanın, kapitalizmin etkisiyle göstermelik mekânlara dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu model çerçevesinde kamusal tartışma ortamlarının giderek anlamsız hale geldiği ve kimlikli çeşitliliklerin yok olduğu bir dönemde, bireyler gereksinimlerini karşılamak amacıyla bir araya gelirken düşünce ve kanaatlerini tartışmak istememektedir (Sennett, 2013).

Sennett, sanayi devriminin ardından yaygınlaşan çekirdek aile yapısının, dikey hareketlilik açısından daha az esnek olduğunu ve kadın ile çocukların toplumdan koparılmasına neden olduğunu savunur. Çekirdek aile yapısı, kadının ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumluluklarla uğraştığı, bu nedenle kadının özel alana sıkıştığı bir yapıyı temsil eder. Sennett, bireyin kendini ifade ederken diğer insanların değerlendirmelerini düşünerek içe kapandığını ve kişilikten uzaklaştığını ifade eder (Sennett, 2013). Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan çekirdek aile yapısı, bireylerin içe dönük ve benzerleşmiş bir toplum haline gelmesine neden olmuştur. Sennett, kamusal alanın yitilmesinin, bireylerin kendi düşüncelerini ifade etmekten

çekinmeleri ve pasif bir toplum oluşturmalarına yol açtığını belirtir. Kamusal ifadenin yalnızca büyük sanatçıların oluşturabileceği bir şeye dönüştüğünü söyler ve kaybedilen kamusallığın ancak kişilikle yapılan bir direnişle yeniden kazanılabileceğini ifade eder.

Sennett'in araştırmalarına göre, özel alanın belirsizleşmesi ve kişisel mahremiyetle kamusal arasındaki sınırların karışması, kişilikten uzaklaşmanın ve kamusalın çöküşünün bir göstergesidir. Özel alanın önemi ve genişlemesiyle birlikte kamusal alanın gerilemesi, bireylerin kendini ifade etmekten kaçınmasına neden olmuştur. Kamusal alanda ifade eksikliği yaşayan bireyler, benzer durumlarla başa çıkabilecekleri topluluklara yönelme eğilimindedirler. Bu bağlamda, toplumsal gruplaşma önem kazanır. Toplum içinde farklı gruplar ortaya çıkarak, yaşamsal bir tehdit ortaya çıktığında tehlike anında insanlar, benzer durumda olan diğerleriyle daha yakın bir bağ hissederler ve bu, kolektif eylemin başlaması için bir itici güçtür (Sennett, 2013).

Kamusal yaşamın gerilediği toplumlarda, kamusal tartışmaların yapıldığı kahvehanelerin yerini alan kafeler, publar ve sokaklar artık eylem ve kolektif ilişki için uygun değildir. Bireyler arasında iletişim zorluğu yaşandığından, sokaklar ve kafelerde yalnız oturanlar, giyim veya konuşma gibi ortak paylaşımlarda bulunamazlar. Kamusalın çöküşüyle birlikte, Sennett, kamusal mekânların tasarımının kamusallaşmaya karşı özellikle engel teşkil ettiğini vurgular. Önceki kamusal alanlar, mimari değişikliklerle yürüme yollarına dönüştürülmüş, avlular, meydanlar, ortak alanlar gibi toplumsal konuların tartışılabileceği uygun mekânlar ortadan kaldırılmıştır. Sennett, kitle iletişim araçlarının etkileşimi engellediğini belirtir. Kitle iletişim araçlarından alınan bilgilerin anında tepki verilemeyen ve asıl kaynağa ulaşamayan bir yapıda olduğunu söyler. İzleyiciler, medya aracılığıyla bilgi edinebilirler, ancak bu bilgileri politik eyleme dönüştüremezler. Sennett, kitle iletişim araçlarının toplumsal grupları daha fazla bilgiyle donattığını, ancak bu grupların etkileşimde bulunamadığını veya birbirleriyle ilişki kuramadığını belirtir.

Neght ve Kluge'nin Karşıt/Proleter Kamusal Alan Modeli: Oskar Negt ve Alexander Kluge'nin kuramında, karşıt kamusal alan ve proleter kamusal alan modelleri temel kavramlardır. Kluge, karşıt kamusal alanı 20. yüzyılın bir kavramı

olarak değerlendirir ve işçi sınıfının bu alanın 19. yüzyılda burjuva kamusal alan tarafından ellerinden alındığını belirtir (Kluge & Negt, 2018).

Negt ve Kluge'ye göre, kamusal ve özel alan bu dönemde zayıflamıştır, ancak bu durum yeni bir kamusal alanın temelini atmıştır. Kamusal alan bir süreçtir ve politika, üretimi ve yeniden üretimi kapsar. Üretim, emek gücünün tarihsel oluşumunun ayrılmaz bir parçasıdır. Proleter kamusal alan perspektifinde, Negt ve Kluge'nin vurguladığı önemli bir kavram tecrübedir. Bu düşünürler, kapitalist koşullar altındaki yeniden üretim tecrübesinde, kamusal alanda yeterince temsil edilemeyen bireylerin yaşadığı tıkanıklığa karşı bir direniş bütünü olarak tecrübeyi tanımlarlar (Kluge & Negt, 2018).

Kamusal mekânların tanımlanmasında toplumsal ilişkilerin önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Kamusal alan daha geniş bir anlam taşırken, her kamusal mekânın mutlaka kamusal alan özellikleri göstermesi gerekmez. Kamusal alan kavramı, kamusal mekânı içerir. Ancak, kamusal mekânın kamu yapılarıyla karıştırıldığı ve kamu yapılarının her zaman kamuya açık olmadığı gözlemlenir (Yıldırım, 2015).

Kamusal mekânın algılanmasında sıklıkla yapılan hata, kamu yapıları ile özdeşleştirmektir. Gurallar'ın belirttiği gibi, bir mekânın kamusal olması, özel mülkiyet olmaması yanında, halk için var olması ve halkın kullanımına açık olmasına dayanır (Gurallar Yeşilkaya, 2009). Özetle, bir mekânın kamusal mekân olarak değerlendirilebilmesi için temel koşul, halkın bu mekâna erişimine ve kullanımına açık olmasıdır.

1.1.2. Kamusal Mekânın Tarihsel Gelişimi

Kamusal alanın tanımı, 17. yüzyılın sonlarında ortaya çıksa da kökenleri Antik Yunan'daki Polis devletlerine dayanır. Republica (toplumsal birlik) anlayışı, modern kamusal alanın temelini oluşturur. Zaman içinde kamusal alanın evrimi, ortaçağdan 17-18. yüzyıllara, 19. yüzyıldan günümüze dek farklılık göstermiştir. Alenilik kavramı, kamusal alanın herkes tarafından ya da belirli bir zümre tarafından erişilebilen bir "ortalık yer" olduğunu vurgular. Bu bölümde Antik Yunan devletlerinden başlayarak orta çağa, 17-18. ve 19. yüzyıllara, son olarak 20. ve 21. yüzyıllardaki kamusal alan anlayışları ele alınacaktır.

Kentsel ilişkilerin tarih boyunca var olduğu ancak bilinen en eski kamusal alanların Antik Yunan'da bulunduğu gözlemlenmiştir. Giysisiz bedenlerin öne çıkarıldığı Atina'da bu bedenler, güçlü bir kişiliği temsil etmektedir. Bu dönemlerde giysisiz bedenler kentsel mekâna damga vurmuştur. Kentin her yerinden rahatça görülebilecek alana inşa edilen Parthenon Tapınağı, beden algısının taşlardaki yansımaları olarak dönemin kentsel yapısını belirtir. Sennett, Atinalıların beden ve yapı arasında kente özgü form yaratmak için fizyolojik beden anlayışlarını kullandığını belirtmiştir (Sennett, 2008).

Yunan şehirlerinde, agora (Şekil 3) ve akropolis (Şekil 4) gibi iki temel kamusal mekân öne çıkar. Akropolis, (Yunanca: "tepedeki şehir") Antik Yunan şehirlerinde, en yüksek yerde bulunan ve başlıca belediye ve dini binaları içeren merkezi, savunma odaklı bölgedir. Başlangıçta kentin merkezi olan akropolis, zamanla kamusal niteliği daha belirgin hale gelen agoralara yerini bırakmıştır (Yıldız, 2007). Agora, antik Yunan şehirlerinde vatandaşların çeşitli faaliyetler için bulunduğu, açık alanlardan oluşan önemli bir toplumsal mekândır (Şekil 3). Homeros'un eserlerinde ilk kez geçen bu terim, hem insanların bir araya gelmesini hem de fiziksel ortamı ifade eder. M.Ö. 5. yüzyılda klasik Yunan toplumları için günlük dini, siyasi, adli, sosyal ve ticari faaliyetlerin merkezi olarak görülen agoralar, şehrin ortasında veya limanın yakınında yer alırdı. Genellikle sütunlarla çevrili olan agoralar, heykeller, sunaklar, ağaçlar ve çeşmelerle süslenirdi (Tikkanen, 2023).

Şekil 3. Antik Yunan Kentlerinde Agora

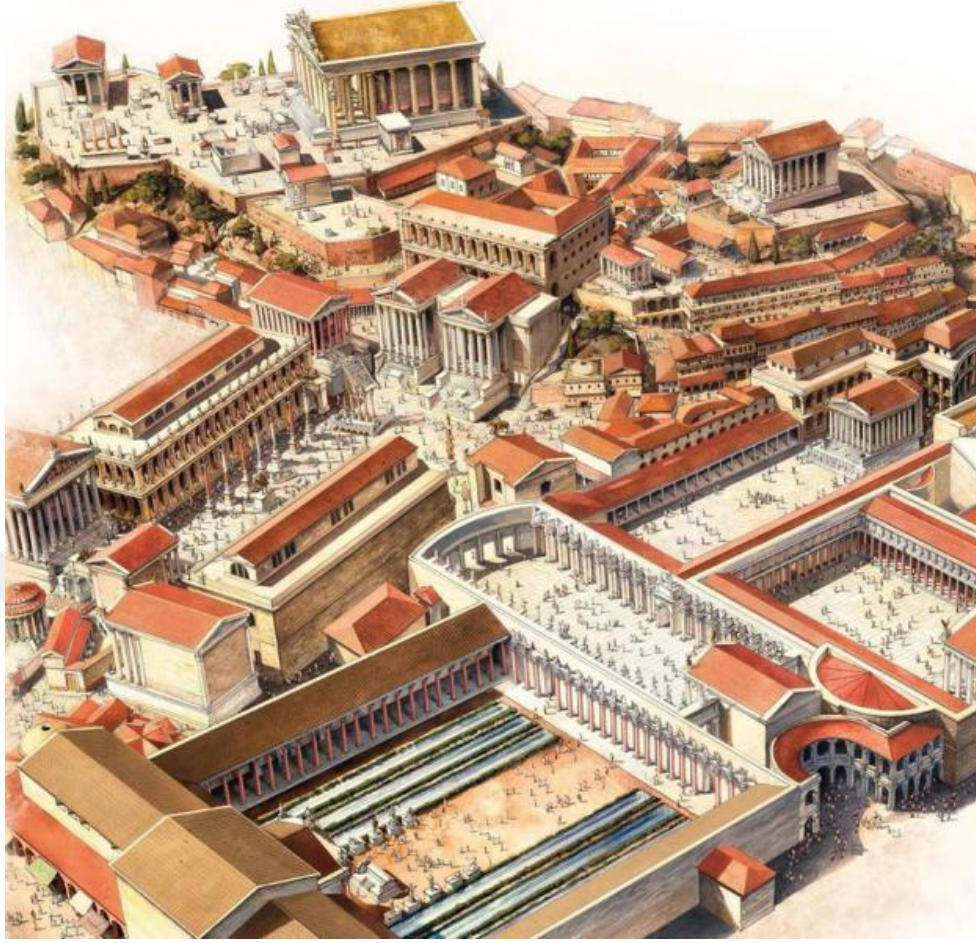
Kaynak: Britannica (2023), The Editors of Encyclopaedia. "agora". Encyclopedia Britannica,

Şekil 4. Antik Yunan Kentlerinde Akropolis

Kaynak: Britannica (2023), The Editors of Encyclopaedia. "acropolis".

Roma'da kamusal alanın belirginleştiği yer, boş zamanlarını değerlendirmek isteyen erkek bireylerin bir araya gelip politik devlet işlerini konuştuğu forumdur (Şekil 5). Forum, siyasi ve kamusal işlevinin yanı sıra düzenlenme biçimiyle de Antik Yunan'daki agora ile benzerlik gösterir. Roma İmparatorluğu, güçlü bir haberleşme ve ulaştırma şebekesi kurarak çeşitli kültürlerden, dinlerden ve siyasi sistemlerden haberler alabilen bir merkez olmuştur. Ancak, kamusal alanın siyasi etkinliği, feodalite rejimiyle birlikte Avrupa'da ortadan kalkmış, kilise ve kralların iş birliğiyle baskıcı bir düzen oluşmuştur. Yurttaşlık statüsündeki değişiklikler, anayasal reformlarla gerçekleşmiş ve yurttaşlık, soya değil, konaklama ve özel mülkiyet ilkesine bağlanmıştır. Ancak, yurttaş olmak için belli bir statüye sahip olma gereği devam etmiştir. Yurttaşlık, özgürlükle özdeşleşmiş, Roma'nın kamusal alanının önemli bir bileşeni olmuştur (Özcan, 2008).

Şekil 5. Antik Roma'da Forum

Kaynak: Mimarizm (2019). Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış. https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/kamusal-alanin-tarihsel-gelisimine-kisa-bir-bakis_129914

Ortaçağ'ın feodal yapısında, kamusal kelimesi, fermanlarda "hükmetme" anlamında publicus kelimesiyle eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Publicare, "hükmeden adına elkoymak" anlamına gelir. Gemein (common) kavramı, herkese açık olma yanında, hükmetmeyle ilgili haklardan dışlanmayı da ifade eder. Feodal toplumda, özel ve kamusal alanlar arasında kesin bir ayrım olmasa da egemenliği simgelerken, bu semboller aynı zamanda kamuyu temsil eder. Feodal beyin temsiliyetinin iktidar sahiplerinde olabileceğini ancak aşağı tabakada olamayacağını gösterir. Temsiliyetin kamusallığı, dini inancın özelleşmesiyle birlikte toplum ve devlet arasında bölünmenin başladığı reform dönemine kadar tam anlamıyla oluşmamıştır (Habermas, 2007).

Şekil 6. Orta Çağ Pazar Meydanı

Kaynak: Mimarizm (2019). Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış. https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/kamusal-alanin-tarihsel-gelisimine-kisa-bir-bakis_129914

Temsili kamusalık, bu dönemde bir statü özelliği olarak ortaya çıkmış ve feodal beyler kendi otoriteleri etrafında bir kamusal alan oluşturmuşlardır. Ancak, bu temsiliyetin sadece iktidar sahiplerinde gerçekleşebileceği ve aşağı tabakada yer alamayacağı anlaşılmaktadır (Yükselbaba, 2008).

Şekil 7. Orta Çağ'da Carcassonne Kent Mimarisi Örneği

Kaynak: Allison, E. (2004) Carcassonne. University of North Carolina at Chapel Hill.

Sonuç olarak, Ortaçağ döneminde bireylerin özgürce fikirlerini beyan ettikleri tartıştıkları anlayış yerine doğrudan yöneticilerin varlığına bağlı “temsili kamu”

olarak bilinen anlayış görülmektedir. Ortaçağ döneminde kamusal ve özel alanlar arasında net bir ayrım olmamakla birlikte, temsili kamusal alanlar genellikle iktidar sahipleri tarafından belirlenmiş, halkın katılımının sınırlı olduğu kentlerde etkisini göstermektedir (Şekil 7). Feodal beyler, kilise liderleri ve diğer iktidar sahipleri tarafından yapılan temsili gösteriler, kamusal alanın kamusal olduğunu yansıtmış, ancak bu kamusal alan genellikle statüye bağlı olarak belirlenmiştir.

Güçlü krallıkların yükselmesiyle birlikte, 13. yüzyılın ortalarından itibaren köylülerin şehirlere göç etmesi, burjuva sınıfının oluşumunu tetikleyerek merkezi otoritenin zayıflamasına sebep olmuştur. Bu politik değişimler ve küresel ticaretin dönüşmesi, 17. yüzyıl itibarıyla burjuva sınıfının aristokrasiye karşı güçlenmesine neden olmuştur. Bu değişimler, 18. yüzyılın sonlarına kadar kamusal ve özel alanların net bir ayrışmasıyla sonuçlanmamıştır. Burjuvazi, ticari, siyasi ve kentsel alanlarda egemenlik kurarak temsili kamuda önemli bir değişikliğe yol açmıştır. (Dağtaş, 2014).

16-18. yüzyıllar arasında Rönesans dönemi klasisizmine karşı olarak barok bahçe sanatı ortaya çıkmıştır (Şekil 8). Mimarlık, heykel, resim ve süsleme sanatlarının yaygınlaşmasında barok üslubunun etkisi görülmektedir (Şekil 9, Şekil 10). 18. yüzyılın başlarında, salonlar entelektüellerin buluştuğu kamusal mekânlar olarak kullanılmıştır. Ancak, 18. yüzyıl başlarına doğru, kamusal konuların tartışıldığı mekânlar kahvehanelere dönüşmüştür. Burjuvazi etkisiyle bireysellik öne çıkmış, temsili gruplar dağılmış ve kamusal alanın biçimi evrim geçirmiştir. Ayrıca, tiyatro ve kültür-sanat alanlarında da önemli değişimler yaşanmıştır. Tiyatro salonları artık aristokratlar yerine geniş bir kamu kesimine hitap etmiştir (Dağtaş, 2014).

Şekil 8. Frederiksborg Kalesi Parkı, Danimarka

Kaynak: Tosun, S. (2020). Barok Bahçe Sanatı ve Barok Bahçelerinin Önemli Örnekleri. <https://www.peyzax.com/barok-bahce-sanati-ve-barok-bahceleri-onemli-ornekleri/>

Şekil 9. Chateau de Fontainebleau Barok Bahçeleri, Fransa

Kaynak: Tosun, S. (2020). Barok Bahçe Sanatı ve Barok Bahçelerinin Önemli Örnekleri.
<https://www.peyzax.com/barok-bahce-sanati-ve-barok-bahceleri-onemli-orneklere/>

Şekil 10. Versailles Bahçeleri, Fransa

Kaynak: Durmaz, Ö. (2024) Parkların Tarihi Yolculuğu: Versailles Bahçeleri.
<https://www.arkitera.com/haber/parkların-tarihi-yolculugu-versailles-bahceleri/>

Burjuvazinin yükselişi, kamusal alan anlayışında köklü değişimlere sebep olmuştur. Mekânsal evrim ve dönüşüm, kamusal mekânların kullanım amaçları ve biçimlerindeki farklılaşmayla ilişkilidir. Bu değişimler, temsili kamunun etkinliğini azaltmış, burjuvazinin nüfusu artmış ve yeni bir kamusal alanın oluşumuna zemin hazırlamıştır (Kaya, 2021).

Ayrıca, 18. yüzyılın meydanları ve pazarlarının değişimine değinmek gerekir. Bu dönemde kentlerdeki pazarlar, rekabet halindeki satıcıların sürekli değişen müşterilere ulaşmak için yarıştığı yerler haline gelmiştir. Ancak, antik Polis devletlerinde kamusal alan olarak işlev gören meydanların 17. ve 19. yüzyıllar arasında işlevsiz hale geldiği görülmektedir. Anıtsal meydanlar, kalabalıkların işlevini yeniden yapılandırarak toplanma gereksinimini özelleştirmiş ve kafeler, tiyatrolar ve parklar gibi mekânlara taşınmıştır. Kamusal alanın evrimi, toplumsal güç dinamikleri, demokratik arayışlar ve direniş gibi unsurlarla şekillenmiştir. Richard Sennett, ‘‘Kamusal İnsanın Çöküşü’’ adlı eserinde Paris ve Londra’da gerçekleştirdiği araştırmalara dayanarak, Fransa’da 1838’de işçilerin kamusal tartışmalarını yasaklayan yasal bir düzenlemenin olduğunu belirtir. Bu kamusal alan kısıtlamaları, işçileri gizli toplantılara veya alkol kullanarak bir araya gelmeye yönlendirerek proleter kamusal alanda yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ten ve Taş adlı eserinde Sennett, kent mekânlarının insanların yaşama biçimleri ile şekillendiğini öne sürmüştür. Bu mekânların değişiminin toplumsal ilişkilerimizi ve bedenlerimize dair kavrayışlarımızı değiştirmemiz ile mümkün olabileceğini savunmuştur (Sennett, 2013).

Son olarak 20. ve 21. yüzyıllarda kamusal alandan söz etmek gerekirse, Modern ve postmodern çağlarda kamusal alanın evrimi, toplumsal dinamiklerin, teknolojik ilerlemelerin ve kültürel değişimlerin etkisiyle şekillenmiştir. Teknolojik ve kültürel değişimlerle birlikte, modern çağda küresel iletişim araçlarının yaygınlaşması, toplumları tek bir kamusal otoriteye bağlı olmaktan çıkararak kamusal alanın dinamiklerini değiştirmiştir (Sennett, 2013).

Postmodern dönem; özel alan ile kamusal alan arasındaki mesafenin açılmasına, kamusal alandakiler için özel alandaki bireyin yok sayılmasına neden olmuştur. Bu durum, bireylerin kamusal alanda yer aldıklarında kendi farklılıklarını ve aidiyetlerini görünür kılma çabasına yönlendirmektedir. Postmodern kamu yönetiminin oluşumu ile, modern kamudaki tekil öznenin yerini çok katmanlı katılımcı temsil almıştır (Sennett, 2013).

Kamusal alanın farklı yüzyıllar içerisinde dünyada gelişimi ve mekân olgusunun zamanla değişiminin ardından Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde,

kamusal alanın tarihsel sürecinden bahsetmek gerekirse; Osmanlı Dönemi'nin mimari ve toplumsal özellikleri, kamusal mekânların evrimini etkilemiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi ise Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan ve yaklaşık olarak 1950'lere kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Osmanlı Dönemi öncesinde, Selçuklu Dönemi, Antik Yunan ve Roma'da halkın kullanımına açık meydanlar, pazar yerleri gibi alanlar bulunmaktadır, ancak bunlar tam olarak kamusal mekân nitelikleri taşımamaktadır. İlk kamusal mekân örneklerinin Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıktığı düşünülmektedir (Mardin, 2006).

Osmanlı İmparatorluğu'nda, toplumsal yapıdaki reformlar yeni kamusal ve özel mekânları ortaya çıkarmıştır. Kahvehaneler, bu dönemde önemli bir rol oynamıştır. Habermas'ın batıda tarif ettiği kahvehane olgusu Osmanlı İmparatorluğunda daha eskilere dayanmış kamuoyunun oluşumuna katkı sağlamıştır. Kahvehaneler, dini mekânlar veya askeri alanlar gibi belirli bir grup için değil, çok çeşitli insan gruplarını bir araya getirerek kamusal bir toplumsallaşma olanağı sunmuştur (Öztürk, 2005). Kahvehaneler toplumsal eleştirinin merkezi haline gelmiş, saraydan bağımsız bir kültürel-siyasal karşıt oluşturarak toplumun bir araya geldiği alan olmuştur (Habermas, 2007).

Osmanlı Dönemi'nin kamusal mekân gelişimindeki rolü, özellikle kahvehaneler aracılığıyla (Şekil 11), toplumsal bir dönüşümü temsil etmiş ve kamusal mekân kavramının evrimine katkıda bulunmuştur. Bu tarihsel değişimler, Türkiye'deki kamusal mekânların gelişimini anlamak adına önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Şekil 11. Osmanlı Döneminde Bir Kahvehane

Kaynak: Pera Müzesi. 2017. Osmanlı Kahvehaneleri.
<https://haberler.bogazici.edu.tr/en/node/20106>

Kahvehaneler, Osmanlı Dönemi'nde dinsel sınırlamalardan bağımsız olarak farklı sosyal grupların bir araya gelmesine imkân tanımış ve Habermas'ın kamuoyu oluşturma tanımındaki bir örneği sağlamıştır. Osmanlı Dönemi'nde, erkekler kahvehanelerde sosyalleşirken, kadınlar daha çok hamamlarda zaman geçirmiştir. Bu cinsiyet ayrımının Cumhuriyet dönemine kadar devam ettiği görülmektedir. Bu mekânlar, günümüz kamusal mekânlarından farklı olarak genellikle sadece aynı cinsiyetteki kitle ile vakit geçirmek için kullanılmıştır (Sağlam, Öztürk ve Kaçar, 2019).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kamusal mekânların, Osmanlı Devleti dönemine göre farklı bir evrim gösterdiği ifade edilebilir. Osmanlı'daki kahvehanelerde Habermas'ın kamusal alan tanımına uygun bir kamusalılık gelişirken, Erken Cumhuriyet döneminde kamusalılık laiklik temelinde devlet kontrolünde şekillenmiş ve toplum devletin gerekliliklerine uygun hale gelmiştir (Nalbant, 2016). Cumhuriyet Devrimi sonrasında, ulus-devlet olma hedefiyle birlikte kent planlamalarında etkili olan dönemin ideolojisinin belirgin etkileri gözlemlenmiştir. Modernleşme amacıyla kent planlamalarında toplumu sürekli ileri taşımayı hedefleyen bir yapı oluşmuştur. Kamusal mekânların tasarımı da devlet işlerinde yer almış seçkin bir grup tarafından belirlenmiştir (Sargın, 2017). Bu dönemdeki kamusalılığın, yapısı bakımından burjuva kamusalılığı olduğu söylenebilir. Ancak, Habermas'ın tanımından farklı olarak Türkiye'de bu dönemde oluşan burjuva kamusalılığı, toplumsal gelişimi desteklemek amacıyla yukarıdan aşağıya bir sistemle kamusal mekânlar oluşturmuştur. Dönemin mimari anlayışı, modern kültürün görselliğini oluşturarak ilerici yaklaşımlarla şekillenmiştir (Bozdoğan, 2012). Kamusal mekânlar, halkın yoğun etkileşimde bulunduğu, simgesel öneme sahip ve kent içinde belirgin olan yapılar olmuştur. Devlet tarafından inşa edilen bu mekânlar (Şekil 12), toplumun yaşam biçimini geliştirmeyi amaçlamıştır.

Şekil 12. Taksim Belediye Gazinosunda Yılbaşı Kutlamaları

Kaynak: Sağlam, A. İ., Öztürk, A. Ç., & Kaçar, A. D. (2019). Türkiye'de Kamusal Mekânın Gelişimi. ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3(1), 47-58.

Kentleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan parklar da dönemin açık kamusal mekânlarıdır. Ankara'daki Gençlik Parkı ve Atatürk Orman Çiftliği (Şekil 13) gibi alanlar, kamusal mekânlar olarak tasarlanmış ve hizmet vermiştir. Atatürk Orman Çiftliği, Cumhuriyet'in felsefesini temsil ederek, toplumsal bir araya gelmenin yanı sıra, üretim, rekreasyon ve eğitim işlevlerini bir araya getiren önemli bir kamusal mekân örneğidir (Aycı, 2018). Bu mekânlar, kadın ve erkek arasında eşitlik sağlayan ve kolektif özellikler taşıyan, öncü kentsel yapılar olarak öne çıkar (Arıtan, 2008). Atatürk Orman Çiftliği gibi mekânların, kamusallık temelinde tasarlandığı ve kullanım özellikleri bakımından gerekli mekânsal nitelikleri sağladığı düşünülmektedir.

Şekil 13. Atatürk Orman Çiftliği Kamusal Mekân Kullanımları

Kaynak: Çiftlik Dergisi. 2011. Atatürk Orman Çiftliği. <https://www.ciftlikdergisi.com.tr/devlet-ciftliginden-rant-odagina-ataturk-orman-ciftligi/>

Özetle; Erken Cumhuriyet Dönemi kamusal mekânları, gelişen toplumsal düzenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da sadece erkeklerin hâkim olduğu kamusal mekânlar, Cumhuriyet'te toplumsal eğitim ve cinsiyet eşitliği temelinde evrim geçirmiştir. Bu döneme ait kamusal mekânların belirgin özellikleri, cinsiyet ayrımı olmaksızın erişilebilir ve devlet tarafından halk için üretilmiş olmalarıdır.

Türkiye'de son dönem kamusal mekânlar incelendiğinde, toplumsal değişimlerin bu alanlarda da kendini gösterdiği görülmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde devlet eliyle inşa edilen ideolojik kamusal mekânlar, zamanla etkisini yitirmiş ve ulus-devletin kontrolünden çıkmıştır. Ayrıca, dünya genelindeki değişimlerin de Türkiye'deki kamusal mekânları etkilediği gözlemlenmektedir.

Kapitalist düzenin etkisiyle kamusal alanlarda yaşanan bozunma, özellikle alışveriş merkezlerinin yükselişiyle birlikte ortaya çıkmıştır (Akyol vd., 2017).

Alışveriş merkezleri, tüketim odaklı yapılarıyla kamusal alanlar açısından tartışılabilir hale gelmiştir. Bu mekânların ortaya çıkışı, 1980'lerin serbest piyasa ekonomisinin gelişmesiyle ve çokuluslu şirketlerin pazara girmesiyle bağlantılıdır. Ancak, tüketim temelli varlıkları, kamusal niteliklerini zayıflatmaktadır. Ayrıca, bu mekânlarda sıkça karşılaşılan güvenlik kontrolleri, kamusal mekân algısını olumsuz etkilemektedir. Bu durumlar, alışveriş merkezlerini tam anlamıyla halka açık mekânlar olarak değerlendirmeyi güçleştirmektedir.

1.2.Kamusal Bir Mekân Olarak Meydan

Meydan terimi farklı kültür ve coğrafyalarda, farklı tarihsel şartlar altında sürekli farklılaşan ve değişen anlama sahiptir (Gurallar, 2022). Meydan kavramı, Latince "platea"dan türemiş olup açık yer veya genişletilmiş cadde anlamına gelir. İngilizce "square", Fransızca "place", İspanyolca "plaza" ve İtalyanca "piazza" gibi benzer köklerle de ifade edilir (Önder & Akanoğlu, 2002). Meydanın sözlük anlamı, "alan, saha, yarışma, eğlence ve karşılaşma yeri, bulunulan yer ve çevresi, fırsat, imkân, vakit" gibi geniş bir yelpazeyi içerir (TDK, 2011). Halk arasında "meydan" kelimesi, ortaya çıkmak, ortada kalmak, ortaya koymak, ispat etmek gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlamlar çoğu zaman kamusal alan ifadesi olarak kullanılır (Gurallar, 2022). Mimarlık sözlüklerinde ise meydan, "insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde insanların eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk" olarak tanımlanır (Hasol, 2005).

Meydanlar, kentlerin tarih boyunca kuruluşunda ve gelişiminde merkezi bir rol oynamış, kent kimliğini belirleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmıştır (Gökgür, 2008). Meydan kavramının tanımı tarihsel süreçler içerisinde sık sık gündeme gelmiş 1950'lerde Beyazıt Meydanı düzenleme çalışması ve 1960 İhtilali ile yaşanan politik gerilimler sırasında meydana "hürriyet" adı verilmek istenmiştir (Gurallar, 2022). Kent meydanları, tarihi kentlerde geçmişle gelecek arasında bir bağ kurarak kendilerini içinde bulundukları kentle ve tarihindeki önemli olaylarla özdeşleştirmişlerdir (Erten Bilgiç, 2014). Bu meydanlar, kent merkezlerinde politik gösteriler, bayramlar ve törenler gibi önemli olaylara ev sahipliği yaparak kentsel

kimliğin şekillenmesine katkıda bulunurlar (Önder & Aklanoğlu, 2002). Kent meydanları, güçlü sembolik değerleri ile özellikle kent merkezlerindeki önemli mekânlar arasında öne çıkar (Gökgür, 2008).

Meydanlar, kentsel yaşamın yaygın olarak paylaşılan ve kullanılan alanlarından biri olarak sadece fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, sosyal, siyasal ve ekonomik fonksiyonları da içinde barındırır. Bu nedenle, şehir planlaması açısından büyük bir öneme sahiptir (Akman, 2020: 18). Bu meydanların zaman içinde geçirdiği değişimler, toplumsal yapı ve kent dinamiklerinin evrimini incelemek için önemli bir perspektif sunar.

Meydanlar, kentsel alan dokusunda yer alan doluluklar ve boşluklar arasında belirgin bir konuma sahiptirler (Etike & Erdönmez Dinçer, 2019). Bu alanlar, yapılar tarafından oluşturulan dolulukları ve boşlukları dengeleyerek gözle görülür bir düğüm noktası oluştururlar (Gökgür, 2008). Meydanlar, çeşitli tipolojik özelliklere sahip olabilirler ve farklı aktivitelere uygun ortamlar sağlayarak kentin karakterini yansıtabilirler.

Meydanların önemli mimari düzenlemelerle kamusal kullanıma açık ve güvenli mekânlar olarak tasarlandığı savunulmaktadır. Krier'e göre, meydanlar, yaşam alanlarını çevreleyen kontrollü ve güvenli mekânlardır. Aynı zamanda dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bir tampon bölge oluştururlar (Krier, 1979). Fauole de benzer şekilde meydanları, tasarlanmış çevreyle sınırlanmış boş mekânlar olarak tanımlar ve meydanın yayalaştırılması gerektiğini vurgular (Fauole, 1995). Meydanlar, kentin içindeki psikolojik bir dinlenme yerinin yanı sıra farklı sınıfsal, sosyal ve etnik yapıdan insanların karşılaşma mekânlarıdır. Kent sakinlerine ve ziyaretçilere açık, erişilebilir ve eşit kullanım imkânı sunarak; sosyal etkileşimlerin artmasına ve kent kültürünün yayılmasına katkı sağlarlar. Kentte yaşayan bireylerle, kenti geçici süre için ziyaret edenlerin birbirleriyle ve kentle ilişki kurmalarını desteklerler (Çakır, 2023).

Özetle, meydanlar, kentin sosyalleşme mekânları olup kent kültürünün, kimliğinin ve toplumsal yaşamın önemli birer yansımasıdır. Bu meydanların planlanması ve korunması, şehir planlamacıları ve tasarımcıları için oldukça önemli bir sorumluluk alanıdır.

1.2.1. Meydanı Oluşturan Unsurlar ve Nitelikler

Meydanlar, kentlerin önemli kamusal alanlarından biridir ve kentsel yaşamın merkezi olarak işlev görür. Meydanları oluşturan unsurlar ve nitelikler, bu alanların işlevselliği, estetik değeri ve toplumsal etkileşimi belirler.

- **Fiziksel Unsurlar:** Meydanların etkili bir kentsel mekân olarak işlev görmesi için dört temel fiziksel unsurun önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Bu unsurlar şu gruplar altında incelenebilir:

- ✓ **Sınırların Sürekliliği:** Meydanların sınırlayıcı elemanları, çeşitli doğal ve yapay unsurların kombinasyonu ile oluşturulur. Bu unsurlar arasında doğal unsurlar, binalar, heykeller (Şekil 14) ve su unsurları bulunmaktadır. Sınırlayıcı elemanların karmaşıklığı ve ışık kullanımı, kullanıcılar üzerinde olumsuz etkiler yaratabilirken; sadelik, uyum ve dinlendirici ışık kullanımı olumlu etkiler oluşturabilir (Durak, 2018). Meydan sınırları, belirginleşmeleri ve etkileşim yoğunluğunu artırmaları için doğru ışık yönetimine ihtiyaç duyar. Sınırlayıcı binalar ve duvarlar genellikle geçirgen değildir ve arkaları görülemez (Aslan, 2006).

Şekil 14. Plaza Del Torico Kent Meydanı/İspanya

Kaynak: Plaza del Torico / b720 ArchDaily Peru (2009). Erişim adresi: <https://www.archdaily.pe/pe/02-33638/plaza-del-torico-b720>

✓ **Mekânsal Kapalılık:** Meydan tasarımında mekânsal kapalılık (Şekil 15) kullanıcılara güven ve rahatlık hissi kazandırarak mekân deneyimini güçlendirir. İnsanlar kendilerini sınırlı ve kuşatılmış mekânlarda daha rahat hissederler (Alexander, 1977). Kapalılık, meydanların kullanıcılar tarafından algılanabilir ve etkili kılınabilir olmaları için gereklidir. Meydanın kapalılığı, özellikle cephelerinin tasarımıyla ilgilidir; açık cepheler kuşatma hissini azaltırken, kapalı cepheler bu hissi artırır. Organik kent gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan dolambaçlı sokaklar ve beklenmedik meydanlar, kullanıcılara hareketlilik ve keşif imkânı sunar (Sitte, 1992). Sokakların meydana olan organik birleşimi ve dolambaçlı tasarım, meydanın niteliğini zenginleştirir. Meydanı çevreleyen binaların tasarımı, yükseklikleri, çatı hizaları ve kütleli etkileri meydanın atmosferini belirleyen önemli unsurlardır. Bu binalar, süreklilik ve mimari bütünlük sağlayarak mekânı kuşatma işlevini üstlenirler. Kolon kullanımı, kuşatılma etkisini güçlendiren ve mekânsal kapalılığı artıran etkili bir tasarım unsuru olarak öne çıkar. Vitruvius'un ifadesinde olduğu gibi, antik dönemden günümüze kadar kullanılan kolonadlar, meydan tasarımında sürekliliği vurgulayan önemli bir öğedir (Durak, 2018).

Şekil 15. Lucca Kent Meydanı, İtalya

Kaynak: Lucca Kent Meydanı (2024). Erişim adresi: <https://www.came.com/global/en/prescscriptors>

✓ **Oran ve ölçek:** Göz, genel bir görüş alanına sahiptir ve şekilleri genel olarak algılar. Genel görüş alanı; yukarı, aşağı ve yanlara doğru düzensiz bir konik alandır. Bu alan, içinde bulunduğumuz mekânı anlamamızı sağlar ve mekânın kuşatılma derecesini belirler. Kuşatılma hissi, görüş mesafesi ile çevredeki binaların görülebilen yükseklikleri arasındaki ilişki tarafından etkilenir. Mekân içinde güven hissi yaratmak ve insanların mekânı algılamalarını sağlamak için meydan boyutlarının insan ölçeğine uygun olması önemlidir. Bu amaçla heykel, anıt ve çeşmeler gibi unsurlar kullanılır, böylece mekânın etkisi artırılır. Meydanlar, şehrin büyüklüğüne uygun bir şekilde düzenlenmelidir, ancak aşırı büyük meydanlardan kaçınılmalıdır. İnsan ölçeği ile bina boyutu arasındaki dengenin korunması, meydanın etkili bir şekilde tasarlanması açısından önemlidir. Büyük meydanlar, mekân hissi ve çevredeki binaların etkisini azaltabilir, bu nedenle insan boyutu ile uyumlu meydanlar tercih edilmelidir (Uçak, 2000).

✓ **Yaya dolaşımı:** Yaya faaliyetleri, iş, ticaret ve eğlence gibi kentsel işlevlerin canlanmasına katkıda bulunur ve düzenli, etkileyici bir çevre oluşturur. Yayalar, meydan mekânlarını oturma, çevreyi izleme, sergi ve konser gibi etkinlikler için kullanır. Bu nedenle, meydanlardaki dolaşımın sürekliliği önemlidir. Yaya sirkülasyonu, çeşitli faaliyet alanlarıyla birleştirilerek düzenlendiğinde, ilgi çekici ve kullanıcı dostu ortamlar yaratmak için etkili olabilir. Meydanların ulaşılabilir olması önemlidir ve yaşanabilir bir meydanın genellikle bir veya iki tarafının kamusal yola açık olması gerekir. Bu, gelip geçenlerin meydana doğru davet edildiği bir his yaratmalıdır. Ayrıca, taşıt trafiği ile ilişkili alanlar, meydanlarla bağlantılı olmalıdır, örneğin otobüs durakları ve otopark alanları. Engelli bireylerin ihtiyaçları da tasarımda göz önüne alınmalıdır. Engelli insanlar için uygun bir ortamın sağlanması, tasarım değişiklikleriyle mümkündür. Engelli bireylerin kendi başlarına hareket edebilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Engelli insanlar için mekânik yardım gerektiren durumlar, tasarım değişiklikleri üzerinde en fazla talep alan durumları içerir. Görme engelli bireyler için dolaşım ağı içerisinde engellerle başa çıkabilecekleri stratejileri geliştirmek gerekmektedir. Örneğin bu tür alanlarda doku-malzeme farklılıklarının anlaşılır olması görme engelli bireylerin erişimini kolaylaştıracaktır. Zihinsel engelli bireyler içinse mekân tasarımını basitleştirmek önemlidir, renk kullanımı ve talimatların kolaylaştırılması bu konuda etkili olabilir (Bağbaşı, 2010).

- **Sosyo-psikolojik unsurlar:** Sosyo-psikolojik unsurlar, kent meydanlarını önemli toplumsal etkileşim alanlarına dönüştürür. Alexander'a (1977) göre, bu meydanlar, kültürel etkinlikler, mitingler, festivaller (Şekil 16.b) gibi topluluk etkinliklerine ev sahipliği yaparak kent yaşamının merkezi olur. Kent meydanları, insanların bir araya gelip etkileşimde bulunmalarını sağlar, toplumsal ritüeller ve etkinlikler bu mekânlarda gerçekleşir. Bu, meydanların yalnızca geçiş alanları değil, buluşma ve paylaşma noktaları olduğu anlamına gelir. Kent meydanları, toplumsal çeşitlilik ve kültürel zenginliklerin yansımasıdır. Toplumsal normlar ve değerler, meydanların kullanımını etkiler; örneğin, farklı kültürlerin meydanlardaki davranış farklılıkları, mekânların şekillenmesinde rol oynar. Bu mekânlar, insanların birbirlerini gözlemlemesi ve topluca yaşamı paylaşması açısından ortaçağ tiyatrolarını andırır. Kent meydanları, insanların yaşam konforunu artırmak amacıyla çeşitli aktivitelerle zenginleştirilmelidir (Giritoğlu,1991). Bu aktiviteler, satış birimleri, sergi alanları, konser ve gösteri platformları gibi çeşitli unsurları içermelidir. Meydanın kullanıcıları için önemli olan, mekândan elde ettikleri keyif, görsel kalite, konfor ve çeşitli fonksiyonları içeren alanların mevcudiyetidir. Bu, kent meydanlarını sadece geçiş alanları olmaktan çıkararak, sosyal bir varlık olarak insanların yaşamını zenginleştiren dinamik mekânlar haline getirir (Kamberov, 2016).

Şekil 16.a Siena Campo Meydanı, 2018

Kaynak: Project for Public Spaces, Siena Campo Meydanı, Contributed by Emilio D'Alessio on February 18, 2016. Erişim adresi: <https://www.pps.org/places/piazza-del-campo>

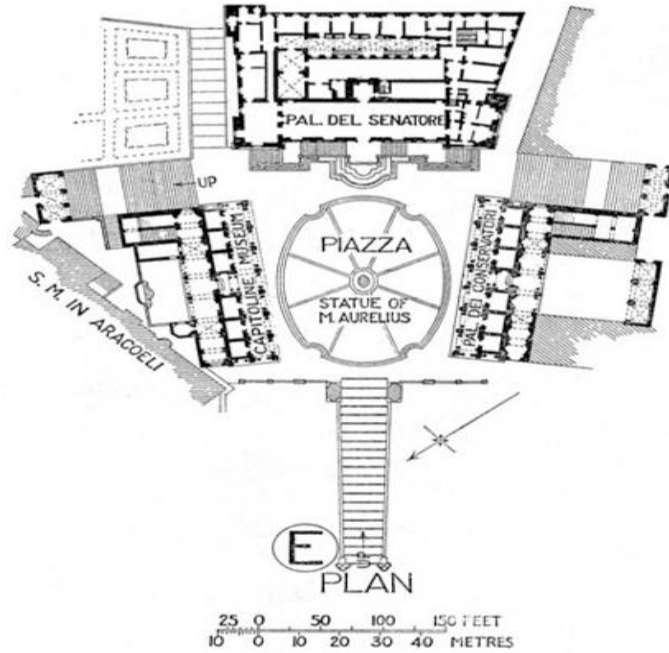

Şekil 26.b Siena Campo Meydanı Festival Dönemi Yarışları, 2018

Kaynak: Project for Public Spaces, Siena Campo Meydanı, Contributed by Emilio D'Alessio on February 18, 2016. Erişim adresi: <https://www.pps.org/places/piazza-del-campo>

- **İşlevsel Donatılar ve estetik unsurlar:** Kentsel mekânlar, belirgin sınırlara sahip, çekici odaklara ev sahipliği yapan ve yoğun kent mobilyalarını içeren kullanım alanlarıdır (Uçak, 2000). Kentsel veya kırsal alandaki mekânlar, yönlendirme için odak noktaları oluşturabilir. Bu objeler genellikle kent estetiğine ve kalitesine etki eden sanat yapıtları, kültürel ve doğal anıtlardır. Bu kentsel donatılar, anıtsal ağaçlar, tepeler, akarsular, anıtsal yapılar, kaleler, kuleler, camiler, heykeller gibi doğal veya insan yapımı unsurları içerebilir. Çevre kalitesi, mimari nitelikler ve kentsel donatıların özellikleri, kullanıcıların eğitim, kültür ve yaşam düzeylerinin değerlendirilmesinde önemli bir parametre olarak kabul edilir (Bağbaşı, 2010). Kentsel donatı elemanları, sadece mekânda varlıklarıyla değil, aynı zamanda tasarımlarıyla öne çıkarak mekâna özgünlük katmalıdır. Tasarımcı tarafından oluşturulan özgün bir mekân, sadece ilgi çekici ve dikkat çekici olmakla kalmaz, aynı zamanda çevresindeki taşınmazlarda kullanım değişikliklerine, kullanıcı kitlesinin farklılaşmasına katkıda bulunabilir (Kamberov, 2016).

✓ **Yer Döşemeleri ve Seviye Farklılıkları:** Yer döşemeleri, meydan tasarımlarında kullanıldığında, mekânın karakterini ve kullanım sıklığını belirlemede kritik bir etkiye sahiptir. Özellikle antik kent meydanlarında kullanılan malzeme seçimi ve kompozisyonu, meydanların kullanımını ve çekiciliğini belirleyen temel faktördür. Örneğin, Roma'daki Piazza del Campidoglio'da oval döşeme dokusu (Şekil 17), mekânın karakterini vurgular ve meydanın kent odağı olarak önemini artırır. Meydanlarda kullanılan yer döşemeleri, genel zemin kaplama malzemelerinden farklı olmalı ve daha değerli bir etki yaratmalıdır. Bu döşemeler, çevresel bütünlük oluşturacak şekilde diğer peyzaj unsurlar ile uyumlu olmalıdır. Renk, doku ve malzeme seçimi, bir meydandaki atmosferi belirleyebilir. Özellikle renk ve doku farklılıkları, yayaaları belirli alanlara yönlendirmede etkili olabilir. Mekân içinde seviye farklılıkları, bitkilendirme ve duvar gibi yapay unsurlar kullanılarak mekânın alt bölgelere ayrılması, kullanımın çeşitlenmesine ve etkileyici bir özellik kazanmasına olanak tanır (Bağbaşı, 2010; Uçak, 2000).

Şekil 17.a Piazza del Campidoglio Planı

Şekil 17.b Piazza del Campidoglio Silüeti

Kaynak: Tayşi, E. (2006). İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Meydanların Mimari Kurgusu. (Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, s.15.

✓ **Bitkisel elemanlar:** Meydanlarda bitkisel elemanların kullanımı, mekânların hem biçimsel hem de fonksiyonel açıdan çeşitlilik ve çekicilik kazanmasına olanak tanır. Tek ağaçlar, ölçek ve kullanım açısından değişik olanaklar sunarak optik çekicilik sağlar. İki ağaç veya ağaç grupları, geçit veya kapı etkisi yaratarak mekâna ölçek ve işlev katar ve hareket yönünü vurgular. Toplu ağaç grupları, çeşitli öğelerle birleştirilerek insan ölçeğine uygun, işlevsel ve estetik mekânlar oluşturabilir. Kent meydanlarının düzenlenmesinde, mekânın genişliğini ve karakterini korumak için uygun objelerin seçilmesine özen gösterilmelidir. Bina stilleri, mekânın şekli ve büyüklüğü, yeşil alanın stiline etki eder (Önder ve Aklanoğlu, 2002).

✓ **Oturma birimleri:** Dış mekân tasarımlarında oturma birimleri önemli unsurlardır, çünkü dinlenme ve gözlemlenme amacıyla kullanılırlar (Şekil 18). Oturma birimleri, sabit veya hareketli, tek veya çok kişilik, farklı malzemelerle yapılmış elemanlardır. Genellikle kamusal mekânlarda oturma birimleri tasarımlarında konfor,

seçilen malzemenin ısı geçirgenliğinin az olması, en çok tercih edilen malzemenin ahşap olması ve basit formların kullanımı yaygındır. Bakım kolaylığı, düz ve pürüzsüz yüzeylerin tercihi, ergonomik ölçü ve malzeme seçimi de kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verme açısından önemlidir. Bu kriterler doğrultusunda yapılan seçimler, dış mekân oturma birimlerini daha işlevsel ve dayanıklı hale getirebilir (Kamberov, 2016).

Şekil 18. Piazza di Spagna

Kaynak: Rome Old Town Walking Tour, Piazza di Spagna, (2022). Erişim adresi: http://www.pompeii.com/en/Rome_old_town_walking_tour.html

✓ **Aydınlatma elemanları:** Kent aydınlatması, insanların geçtikleri veya bir süre geçirdikleri dış mekânlarda bulunan kentsel, sanatsal ve mimari değerlere odaklanır. Bu değerler arasında tarihi yapılar, surlar, anıtlar, kentsel meydanlar (Şekil 19), çağdaş yapılar, alışveriş merkezleri, parklar, bahçeler ve yaya alanları bulunur. Öztürk (1992)'e göre, kent aydınlatması, bu değerlerin işlevini ve biçimini vurgulayarak belli bir büyüklükteki yüzey üzerinde düzenli bir aydınlatma sağlamayı amaçlar. Genel tasarım ilkeleri arasında aydınlatma hiyerarşisi, net bir aydınlatma deseni oluşturma, kesişim ve bağlantı noktalarında özenli aydınlatma, güvenlik ve sağlam aydınlatma elemanları yer alır. Bu prensipler, kent aydınlatmasının etkili bir şekilde planlanması ve uygulanması için temel kılavuzlardır (Bağbaşı, 2010).

Şekil 19. Plaza Mayor, Madrid İspanya

Kaynak: Durak, H. B. (2018). Tarihi Kent Meydanları ve Donatılarının Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi; Sultanahmet Meydanı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, s.34.

✓ **Sanatsal objeler:** Kentsel mekânlarda yer alan heykeller, plastik elemanlar olarak çevresindeki diğer peyzaj unsurlarıyla birlikte kent yaşam kalitesine olumlu katkılarda bulunmaktadır. Özellikle kamusal alanlarda konumlanan heykeller, görsel çeşitlilikleriyle mekânın estetik değerini artırarak insanları bir araya getirme ve kültürel etkileşimi destekleme potansiyeline sahiptir. Heykeller, bireysel ve toplumsal imgeler oluşturarak mekâna ve kente özgü karakter katmaktadır. Bu özgün belirleyiciler, sınırlı ve lokal alanlarda göze çarpan özelliklere sahip olabileceği gibi, şekil 20’de görüldüğü gibi kent ölçeğinde geniş topluluklar arasında paylaşılan belirgin referans noktaları da olabilir. Bu tip özgün belirleyiciler, kentsel peyzajın hatırlanabilir ve anlamlı olmasında önemli rol oynarlar (Alp, 2022).

Şekil 20. Taksim Meydanı-Cumhuriyet Anıtı/İstanbul

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

✓ **Su unsurları:** Sözer (2002) tarafından ifade edildiğine göre, meydanlarda ve kentsel yeşil alanlarda konumlanan su unsurları, işitsel ve görsel zenginliklerinin yanı sıra kullanıcılar için dinlendirici ve serinletici özelliklere sahiptir (Şekil 21). Bu su unsurları, informal veya formal formlarda olabilir ve bulundukları mekânın formu, ölçüsü ve fonksiyonuna bağlı olarak çeşitli büyüklük ve formlarda tasarlanabilir. Peyzaj tasarımlarında kullanılan su unsurları, durgun veya hareketli, büyük veya küçük ölçekli olabilir ve çeşitli görsel ve psikolojik etkiler yaratır (Alp, 2022). Su sesinin dinlendirici ve sakinleştirici etkisi ile birlikte kullanıcıların bu alana yakın konumda tasarlanacak oturma birimlerinde dinlenebilmesi kullanıcıların mekânda daha uzun süre vakit geçirmelerini sağlamaktadır.

Şekil 21. Plaza de la Condordia

Kaynak: Plaza de la Concordia, (2022) Foto: Moonik, Erişim adresi: <http://www.guiapracticaparis.com/plaza-de-la-concordia.php>

✓ **Diğer Unsurlar:** Diğer donatı elemanları arasında çöp kutuları, içme suyu çeşmeleri, reklam panoları, bariyerler, büfeler, otobüs durakları ve telefon kulüpleri yer almaktadır. Çöp kutuları, dış mekânda kirlenmeyi engellemek amacıyla çeşitli malzemeler ve formlarla tasarlanmıştır. Gece kullanımı düşünülerek tasarlanan çöp kutuları, çevre koşullarına dayanıklı ve yanmaz malzemeden üretilmelidir. İçme suyu çeşmeleri, belirli bir yükseklikte yerden yükseltilmelidir ve sert bir zeminle desteklenmelidir (Bağbaşı, 2010). Reklam panoları, kent peyzajını çeşitli araçlarla ve genellikle aydınlatılarak oluşturan posterler, reklam panoları, kuleler ve diğer biçimlerdeki reklamları içerir. Bariyerler, güvenlik sağlamak ve istenmeyen geçişleri önlemek amacıyla kullanılır. Otopark bariyerleri, blok bariyerler, çarpma bariyerleri gibi çeşitlilik gösteren bariyerler, genellikle taşıtların geçişini kontrol etmek için kullanılır. Büfeler, farklı ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanır. Otobüs durakları, otobüslerin rahatça durabilmeleri ve yolcuların bekleyebilmeleri için tasarlanmış duraklama noktalarını içerir. Tasarım öncelikle yapı kolaylığı, estetik değerler, çevre

uyumu, amaç uygunluğu ve insan korumasına odaklanmalıdır. Malzeme seçimi, iç akustik düzenlemeler ve kullanıcı konforu önemli tasarım unsurlarıdır.

Çağımızın barındırdığı krizler ve fiziksel/ sosyal değişimler ile birlikte kentsel rekreasyon alanları, meydanlar, yeşil alanlara olan ihtiyaç artmaktadır. Yapı stoğunun fazla olduğu bölgelerde bölge halkı tarafından nefes alabilme imkânı sunan kamusal mekânların tasarımı önemlidir. Jan Gehl (2011) kamusal mekânda daha elverişli tasarımların ‘‘koruma, konfor ve beğeni’’ kriterleri ile mümkün olacağını savunmuştur. Bu kriterler ölçüsünde insanların kamusal alanlarda daha fazla zaman geçirebileceğini farklı aktivite ve deneyimlerin bu alanda sağlanabileceğini ifade etmiştir.

1.2.2. Meydanların Değişen Anlamı ve Önemi

Kentsel açık alanlar, kente nefes olan ve insanların rekreatif etkinliklerini gerçekleştirebildikleri kamusal alanlardır. Literatürde bu alanlar Woolley'e (2003) göre üstü kapalı olmayan geniş toprak ve su alanlarıdır. Gold (1980) ise farklı özelliklere sahip alanları birleştiren doğal ve insan eliyle şekillenmiş arazileri tanımlar. Gehl (2011) binalar arasındaki hayatlar olarak ifade ederken, Francis (2004) halkın ulaşabildiği parklar, plazalar, sokaklar ve bahçeleri içerir. Kentsel açık alanlar genel olarak, dinlenme, sosyalleşme ve çeşitli aktiviteler için kullanılan yeşil ve açık alanları kapsar. Bu tanıma meydanlar, caddeler, yeşil yollar, ormanlar, çocuk oyun alanları ve diğer boş alanlar dahildir. Kent meydanları da, medeniyetlerin evrimi sürecinde farklı işlevlere hizmet ederek çeşitli tasarımlarla biçimlenmiştir. (Akpınar, 2013).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, cami çevresindeki içe dönük avlular buluşma, ticaret, yönetim ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Böylece cami avluları Türk meydanlarının ilk örneklerini oluşturmuştur. II. Abdülhamid döneminde mimar Bouvard'ın tasarımlarıyla meydan düzenlemesi girişimi olmuş, ancak uygulanamamıştır. Cami avluları, meydanların yerini tutmuş ve Türkiye'nin meydan kavramının başlangıcını oluşturmuştur. Türkiye'de meydanlar, Cumhuriyet dönemiyle birlikte kentleşme ve hızlı büyüme süreciyle değişmiştir (Durak, 2018).

Kent planlamasında vazgeçilmez bir yeri olan meydanlar, geçmişten günümüze kadar yüklendiği farklı işlevler yönü ile önemini korumuştur. Kentleşme olgusunun içerisinde yer alan meydanlar kent yaşamının tanığı niteliğindedir. Günümüzde

Taksim, Sultanahmet, Bakırköy, Kadıköy, Beşiktaş, Ortaköy, Büyükada gibi İstanbulun meydanlarını okumak kentin kültürel ve sosyal tarihini anlamamıza fayda sağlayacaktır.

Kent imgesinin oluşmasına katkı sunan bu meydanlar İstanbul'un sembol noktaları haline gelerek kültür ve ticaret akslarının ana merkezi olmuşlardır. Günümüzde meydanlar insanların siyasal ve toplumsal olaylarda bir araya geldikleri kamusal mekânlar olarak bilinmektedir. Taksim meydanı da bu çerçevede Cumhuriyet anıtı ve çevresi ile tören, miting, kutlama gibi programlarda insanların en yaygın kullandıkları buluşma noktasıdır.

Günümüzde İstanbul kentinde meydanlar, yoğun iş yaşamı ve araç trafiği nedeniyle sıkışıp kalmış ve işlevlerini tam olarak yerine getiremez hale gelmiştir. Kentleşme ile birlikte artan kentsel dönüşüm projeleri, yapı stoklarının artışı, meydanların önemini daha da arttırmıştır. Meydanlar bölge halkı için nefes alabilecekleri yerler haline gelmiştir. Kamusal mekânların yenilenmesinde meydanlar, toplumun beklentilerini karşılamak için önemli bir role sahiptir. Bu noktada İstanbul özelinde son 5 yılda yerel yönetimler tarafından yarışma, anket gibi farklı metodlar kullanılarak meydanlar için tasarım projeleri yapılmakta, meydanların yayalaştırılarak trafikten arındırılması, insanlara nefes olması ve sosyo-kültürel etkinliklere ev sahipliği yapması hedeflenmektedir. Böylece meydanların evrimi, sadece fiziksel değişimlerle değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve ekonomik dönüşümlerle birlikte şekillenmesi sağlanmaktadır.

İstanbulun simge noktaları olarak bilinen Taksim, Kabataş, Kadıköy, Bakırköy, Büyükada gibi meydan alanları kentsel tasarım yarışmaları ile yerel yönetimlerce revize edilmiştir. Bu meydanların inşa süreçlerinden önce dijital anketler ve  evrimi i çalıştaylar düzenlenmiş vatandaşların sürece katılması hedeflenmiştir. Son yıllarda belediyelerce ele alınmış projelerde, kentlilere projenin tüm aşamalarını paylaşarak sürecin şeffaf ve hesap verilebilir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. şeffaf planlama süreçleri, kentli bilincinin gelişmesine, kullanıcıların alana ilişkin aidiyet hislerinin artmasına, kullanıcı odaklı kamusal alan tasarımlarının artmasını sağlamaktadır.

Meydanlar, kentlerin yaşamsal birer merkezi olarak tarih boyunca önemli roller üstlenmiştir. Farklı kültürlerin buluşma noktası olan meydanlar, toplumun çeşitli aktiviteleri gerçekleştirdiği ve kültürel alışverişin yaşandığı yerlerdir. Ticaret, spor, törenler ve askeri buluşmalar gibi çeşitli amaçlara hizmet ederler. Kentin kalbinde konumlanan meydanlar, sosyo-ekonomik değişimlere uyum sağlayarak toplumun bireysel ve kolektif ihtiyaçlarını karşılarlar. Meydanlar, geçmişte yaşanan olayların izlerini taşıyarak kent belleğini zenginleştirir ve kullanıcılara aidiyet duygusu kazandırır. Bu alanlar, kentin kültürünü yansıtarak, tarihsel olaylara tanıklık ederek gündelik yaşamın birer parçası olurlar. Meydanların işlevselliği ve mimari özellikleri, kent kimliğinin oluşumunda kritik bir rol oynar. Ancak, günümüzde artan nüfus yoğunluğu ve ekonomik baskı, meydanların özgün karakterini yitirmesine neden olmaktadır. Kentsel mekânlar, hızlı kentleşme ve ekonomik etmenlerle birlikte, genellikle özgün kimliklerini kaybederek benzer özelliklere sahip mekânlar haline gelirler (Çaçaş, 2016).

Meydanlar, günümüzde birçok faktörün etkisiyle değişim geçirmektedir. İklim krizi, depremler ve güncel ihtiyaçlar, meydanların tasarım ve kullanımında yeni düşünce ve stratejileri beraberinde getirmiştir. Bilindiği üzere; İklim değişikliği, sera gazlarının atmosferdeki artan konsantrasyonu ile doğrudan ilişkilidir. Fosil yakıtların kullanımı, sanayileşme, ormansızlaşma ve tarımsal pratikler gibi etkenler, sera gazlarının salınımını artırmaktadır. CO₂, bu gazların çoğunu oluşturarak enerji üretimi için fosil yakıtların yanması sonucu atmosfere salınmaktadır. Bu durum, Sanayi Devrimi'nden bu yana sürekli olarak artan sera gazı konsantrasyonunun küresel ısınmayı tetiklediği anlamına gelmektedir. Kentleşme süreçleri, kentsel ısı adaları aracılığıyla sera etkisini artırarak iklim değişikliğine katkıda bulunan önemli bir faktördür (UNEP, 2022).

Kyoto Protokolü, 1997 yılında kabul edilerek 2005 yılında yürürlüğe giren ülkelerin sera gazı emisyon salınımlarını 1990 yılı ölçüt alınarak %5 seviyesinde azaltma yükümlülüğüdür. Kyoto Protokolü böylece kentlerin sera gazı salınımlarının azaltılmasında önemli bir rol oynayarak özellikle gelişmiş ülkelerin emisyonlarını kontrol altına almasını sağlamıştır (UNFCCC, 2022). Kentler, dünya enerjisinin büyük bir kısmını tüketmekte ve bu kullanım, karbon emisyonlarına doğrudan etki etmektedir. Kentleşme hızındaki artış, kontrolsüz gecekondulaşma ve kentsel

saçaklanma gibi etmenlerle birlikte enerji ihtiyacını artırmaktadır. Bu nedenle, kentsel yoğunluk ve planlama, enerji tüketiminde belirleyici bir rol oynamaktadır (OECD, 2010). Enerji tüketimine bağlı sera gazı emisyonları, enerjinin nasıl üretildiği kadar üretim biçimlerine de bağlıdır. Temiz enerji üreten gelişmiş ülkeler, kişi başı enerji tüketimi daha yüksek olsa bile emisyon oranlarını azaltabilmektedir. Örneğin, kömür enerjisi kullanan bir Afrika ülkesi, hidroelektrik enerjisi kullanan gelişmiş bir ülkeden daha fazla emisyon üretebilmektedir. Bu durum, enerji üretimindeki temiz teknolojilerin önemini vurgulamaktadır (OECD, 2010). İklim değişikliğinin etkileri, kentsel alanlardaki riskleri ve kırılganlıkları artırmaktadır. Hızlı kentleşme süreçleri, iklim değişikliğini tetikleyerek göçü artırabilir. Bu durum, kentleşme sürecini hızlandırarak işsizlik, barınma ve gıda güvenliği gibi sorunları beraberinde getirir. 2030'a gelindiğinde dünya nüfusunun %60'ının kentsel alanlarda yaşaması beklenirken, özellikle kıyı bölgelerindeki kentsel alanlar ve ekosistemlerin, deniz seviyesinin yükselmesi riski nedeniyle daha kırılgan hale gelmesi beklenmektedir (IPCC, 2022).

Kentsel altyapı kararları, ortaya çıkacak riskleri doğrudan etkilemektedir. Kentsel yayılma, yeşil altyapıları ve ekosistem servislerini olumsuz etkileyerek adaptasyon kapasitesini azaltabilir. Sıcak hava dalgaları, kentsel ısı adalarının etkisiyle artmakta ve bu durum da iklim değişikliği kaynaklı riskleri artırmaktadır. Küresel sıcaklık artışının devam etmesi, ekstrem hava olaylarını daha sık ve büyük ölçekli hale getirecek ve bu da hem ekosistemleri hem de insanları olumsuz etkileyecektir (IPCC, 2022).

Tüm bu nedenlerle, iklim değişikliği ile mücadelede temiz enerji, sürdürülebilir kentleşme planlaması ve çevresel koruma stratejileri önemli bir rol oynamaktadır. Kaynakların verimli kullanımı, düşük karbonlu teknolojilere geçiş ve çevresel sürdürülebilirlik, kentlerin iklim değişikliği ile mücadelede etkin bir rol oynamasını sağlayabilir (Arslan, 2022). İklim krizi, çevresel faktörleri etkileyerek kent mekânlarının sürdürülebilirliği üzerinde önemli bir baskı ortaya çıkarmıştır. Bu durum, meydan tasarımlarında yeşil alanların artırılması, su yönetimi sistemlerinin entegrasyonu ve iklim dostu malzemelerin kullanımı gibi çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin vurgulanmasına neden olmuştur.

Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Planı kapsamında iklim değişikliği, yoksulluk, eşitlik, ekonomi gibi küresel sorunların ele alındığı 2030 Gündemi, özellikle kentleri kritik bir çözüm odağı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, kentsel sürdürülebilirlik ve dirençlilik kavramları öne çıkmaktadır. Dirençlilik kavramı, ilk kez 1973 yılında ekolojide Holling tarafından kullanılmıştır. “Bozulmadan önceki kendisini oluşturan elementler arası ilişkiyi kaybetmeksizin bozulma, bir sistemin şok veya bozulma durumunda işlevselliğini sürdürme kabiliyetini ifade etmektedir (Holling, 1973). Dirençlilik, afetler ve ekolojik sistemler gibi farklı alanlarda kullanılmakta olup, esnek bir tanıma sahiptir, bu da farklı disiplinler arasında ortak bir anlayışı teşvik etmektedir (Meerow vd., 2016). Genel olarak, dirençlilik, bir sistemin büyük bir etkiye dayanma ve normal işlevini sürdürme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Leichenko, 2011).

Dirençlilik, sürdürülebilirliği destekleyen ve yönetmeye yardımcı olan bütünlükçü bir yaklaşımdır. Sosyal ve ekonomik hedeflerle bütünleştirilerek, sürdürülebilir gelişmenin bir parçası olarak kabul edilir. Aynı zamanda beklenmedik durumlara hazırlıklı olma yeteneğiyle sürdürülebilirliği sağlamak amacını taşır (Yaman ve Tezer, 2011).

Kentler, karmaşık bir ağ üzerinde yükselen refah ve yaşanabilirlik merkezleridir. Ancak, iklim değişikliği, salgın hastalıklar, ekonomik krizler gibi risklere karşı dirençli olmaları gerekmektedir. Yoğun nüfus, karmaşık altyapı ve çeşitli ekonomik faaliyetler, kentsel dinamizmi artırmakla birlikte risk yönetimini zorlaştırmaktadır. Ancak, kentlerin dirençliliği, çeşitli nüfus yapısı sayesinde artan sosyal ve ekonomik faaliyet çeşitliliği ile güçlenebilir. Kentsel dirençliliğin temel risklere odaklanması önemlidir. Yoğun nüfus ve ekonomik faaliyetler, çevresel riskleri artırabilir. Kentler, büyük yatırımların yoğunlaştığı alanlar olduğundan, bu yatırımlara bağımlılıkları nedeniyle krizlerden etkilenebilirler. Kentsel dirençliliği tanımlayan UNSDSN (UN Sustainable Development Solutions Network), bir kentsel sistemin, sakinleriyle birlikte sürdürülebilirliğe uyum sağlama ve tüm etkilere ve stresler süresince sürekliliği sürdürme yeteneğini devam ettirmeyi vurgular. Kentsel dirençlilik, çeşitli risklere karşı geniş kapsamlı bir sağlamlık gösterme potansiyelini vurgular (UNDP, 2021). Godschalk'a göre, dirençli kentlerin güçlü ve esnek olması için devlet, sivil toplum ve özel sektörün iş birliği içinde olması gerekmektedir. Bu,

sel, deprem, kasırğa gibi felaketler karşısında kamu hizmetleri ve altyapıların devam etmesini sağlar. Kentsel dirençlilik, afet riskini azaltma ile iklim değişikliğine uyum arasındaki bağlantıyı güçlendiren bir yaklaşımdır. Kentsel direnç yaratmada teknolojik ve toplumsal sistemler üzerindeki aksaklıklar anlık zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Gelecekte bir afetin nasıl, nerede ve ne zaman gerçekleşeceği bilinebilirse kentsel direnç artarak sistem afetlere daha dirençli şekilde inşa edilebilir (Godschalk, 2003).

Son yıllarda yaşanan küresel felaketler, kentsel dirençliliği gündemde önemli bir konu haline getirmiştir. COVID-19 pandemisinin etkisiyle, kentlerde risk yönetimi ve dirençlilik stratejileri geliştirmek daha da kritik hale gelmiştir. Kentlerde yaşayan nüfusun daha büyük risklerle karşı karşıya olduğu göz önüne alındığında, kentsel dirençlilik, sürdürülebilir kalkınma gündeminin temel taşlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, kentsel dirençliliğin başarısı; planlama, ekonomik kalkınma, çevresel sürdürülebilirlik ve toplum katılımının entegre bir şekilde ele alındığı doğa tabanlı çözümlerle mümkün olacaktır. Bu çözümler, kentsel sistemlerin ekosistem servislerini koruyarak, su güvenliğini sağlayarak ve kentsel peyzajları sürdürülebilir bir şekilde yöneterek kentsel dirençliliği artırmada kilit bir rol oynar (UNDP, 2021). Kentsel dirençlilik kavramının ön plana çıkması ile birlikte kamusal alanların da bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaları gerektiği yaklaşımı önem kazanmıştır.

Güncel ihtiyaçlar, ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimlerle birlikte meydanlardan beklenen fonksiyonlar değişiklik göstermiştir. Artan dijital bağlantılar, meydanlarda etkileşimi ve toplumsal birlikteliği destekleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Meydan tasarımlarında Wi-Fi erişimi, şarj noktaları gibi teknolojik altyapılar düşünülmekte ve kullanıcı deneyimini zenginleştirmek adına çeşitli yeniliklere yer verilmektedir (Şekil 22). Ayrıca, meydanlar günümüzde sadece toplu etkinliklerin değil, aynı zamanda açık hava spor aktivitelerinin, kültürel etkinliklerin ve çocuk oyun alanlarının da merkezi haline gelmiştir. Bu bağlamda, meydan tasarımları çok işlevli ve katılımcı bir yaklaşımı benimsemek zorundadır.

Şekil 22. Manhattan'daki Wifi Noktası Kiosku

Kaynak: LinkNYC, (2014). A Link at Third Avenue and 16th Street in Manhattan November 7, 2014. Erişim adresi: <https://en.wikipedia.org/wiki/LinkNYC>

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) Kavramı

Tasarım ve inşaat sürecinin tamamlanmasının ardından, alanın kullanım aşamasında mekân sahipleri, yöneticiler, personel, müşteriler ve ziyaretçiler gibi birçok aktör önemli bir rol oynar. Bu aktörler, tasarım aşamalarında yer almamış olsalar da mekânın kullanıcıları olarak büyük bir etkiye sahiptir. Post Occupancy Evaluation (POE) olarak 1960'larda ortaya çıkan bu kavram, ülkemiz literatüründe Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) olarak bilinmektedir. KSD alanı kullanan bireylere odaklanarak mevcut projeleri revize etme ve bundan sonra gelecekteki projeler için bir rehber olma amacını taşır. KSD kullanıcıların ihtiyaçlarını belirleyerek kullanıcı ile mekân arasındaki ilişkiyi belirler. KSD mekân hakkında bilgi veren aynı zamanda mekânın olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesini sağlayan değerlendirme karnesi olarak yorumlanmaktadır (Preiser, 1988).

2.1.1. KSD'nin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

KSD, tasarım ve inşaat süreçleri tamamlanmış kullanıma hazır olan mekânların kullanıcı gözünden sistematik şekilde değerlendirilmesidir (Preiser, 1988). Kullanıcı ihtiyaçlarına odaklanarak tasarım kararlarının mekân performansına etkisini değerlendirir ve mekân ile kullanıcı arasındaki ilişkiyi belirler. Bu süreç, mekânın olumlu ve olumsuz yönlerini sistematik bir şekilde ortaya koyarak gelecek tasarımlar için değerli bilgiler sunar.

Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) çalışmalarının tarihsel gelişimi, Preiser (1988) tarafından belirli dönemlere ayrılarak açıklanmaktadır. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan KSD kavramı bu yıllarda yapısal düzenlemeler ve psikolojik unsurları içeren çalışmaları içerirken, 1970'ler, yapılaşmış çevrede sosyolojik unsurları kapsayan KSD uygulamalarını içermektedir. 1980'lerde ise organizasyonel değişim, bina teşhisine yönelik araştırmalar ve kamu-özel sektörde KSD uygulamaları ön plana çıkmıştır. KSD yaklaşımı, 1960-70'lerde fiziksel çevre ile insan davranışını inceleyen disiplinlerce ortaya çıkmıştır. Özellikle akıl hastanesi ve hapisane gibi yapıların incelemeleri, çevrenin kullanıcı üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir (Evrin, 2010).

1980'lerden itibaren KSD'nin kavram, yöntem, strateji ve uygulamalarda ilerleme kaydettiği görülmüştür. Bu dönemde "kullanıcı verisi" terimi, "değerler" olarak değişmiş ve kullanıcı verileri tasarımcılar tarafından saptanan temel ve somut bilgiler haline gelmiştir. 1990'lı yıllara yaklaşıldığında KSD, daha geniş uygulama alanlarına yayılmış ve teknik, işlevsel ve kullanıcıya ilişkin değerlendirmeleri bir araya getirmiştir. KSD metodu bu dönemlerde sertifika sistemleri ile desteklenmiştir. (Preiser, 1988).

KSD çalışmaları hastane, cezaevi ve diğer kamusal ticari binaları da konu almıştır. Özellikle Oscar Newman'ın (1972) konutlardaki suç unsurları üzerine yaptığı çalışma, konut tasarım ilkelerine önemli etkilerde bulunmuş ve kullanıcı davranışlarını sistematik olarak gözlemleyerek KSD uygulamasının öncülerinden biri olmuştur. Eğitim binaları da KSD çalışmalarının sıkça araştırıldığı mekânlardan biridir. İlkokul binalarının teknik, işlevsel ve davranışsal yönleri üzerine yapılan çalışmalar, bu alanda KSD'nin önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde, ofis binalarında yapılan KSD çalışmaları, çalışan verimliliği, çalışma ortamı ve memnuniyet üzerindeki etkileri incelemiştir. Ayrıca, yaşlılar evleri, Alzheimer hastalığı tedavi merkezleri ve çocuk müzeleri gibi mekânlarda KSD çalışmaları, öğrenciler ve öğretim üyeleri tarafından çeşitli üniversitelerde gerçekleştirilmiştir (Evrin, 2010).

Dünyada KSD çalışmalarına bakıldığında Avrupa'da devlet kurumları tarafından sistematik olarak çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. İngiltere'de Bina Araştırma İstasyonu (Building Research Station) malzeme ve yapım sistemleri gibi teknik çalışmalarında KSD metodunu kullanmaktadır. Konut Departmanı (The Ministry of Housing) ve Çevre Departmanı (The Department of Environment) KSD metodunu düşük maliyetli toplu konut çalışmalarında aktif olarak kullanmaktadır. KSD çalışmalarının en bilineni arasında olan Binaların ve Bina Mühendisliğinin Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi (Post Occupancy Review of Buildings and their Engineering, PROBE) İngiltere'de projeleri yeni tamamlanmış yapıların KSD sonuçlarını dergide yayınlamaktadır. 1995 yılında başlayan PROBE çalışmaları ilk olarak ofis binaları, eğitim ve sağlık merkezi gibi kamu binaları üzerinde gerçekleştirilmiştir (Cohen ve diğer., 2001).

Türkiye’de KSD çalışmaları Üniversitelerde araştırma olarak yapılan bazı çalışmalar haricinde yaygın değildir. İstanbul Teknik Üniversitesinde yapılmış tez çalışmalarında kamusal alanlardan “Kadıköy İskele Meydanı ve Yakın Çevresi” ile “Beşiktaş Senti’nin” kullanıcılar tarafından kullanım sonrası değerlendirmeleri yapılmıştır (Kılıç, 2001, Korkmaz, 2001) Dokuz Eylül Üniversitesinde Kentsel Açık Alanlarda Kullanım Sonrası Değerlendirme: İzmir Sahil Bantları Örneği Üzerine Ampirik Bir Araştırma ile İki Farklı Kamusal alan ele alınmıştır (Akad, 2007).

2.1.2. KSD’de Kullanılan Araştırma Teknikleri

KSD yaklaşımının yaygınlaşmasıyla birlikte, çeşitli ve standart yöntem paketleri oluşturulmuştur. Genellikle KSD’ler, kullanıcı memnuniyeti, mekânın konforu ve fonksiyonelliği üzerine odaklanan anketleri, röportajları ve gözlemleri içermiştir. Ancak, son yıllarda yapılan KSD’ler, mekânın teknik performansını, maliyetini ve diğer faktörleri değerlendiren teknik testleri ve hesaplamaları da içermektedir (Bordass ve Leaman, 2005).

Belirli tip mekânlar için standart KSD yöntemleri geliştirilmiştir. Örneğin, okul binaları için standart bir anket tipi, memnuniyeti, konforu ve verimliliği ölçmeyi amaçlamaktadır. Hastane, hapishane gibi binalarda ise termal ve enerji performansını ölçen standart yöntemler bulunmaktadır. PROBE çalışmaları, İngiltere’de bina projelerinde hizmet vermiş mimar ve mühendislerle yönelik olup, standart anket ve teknik değerlendirme yöntemleri kullanmıştır. Bu çalışmalarda ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemlerinin performansı, enerji kullanımı, basınç testleri gibi teknik ölçümler yapılmıştır (Akad, 2007).

KSD çalışmalarında kullanılan yöntemler, projenin kapsamına, süresine, maliyetine ve değerlendirilmesinde rol alan aktörlerin niteliklerine bağlıdır. Kapalı mekânlarda ve açık alanlarda kullanılan değerlendirme yöntemleri genellikle benzer izlemleri içerir. Açık alanlarda, mekânın sunduğu olanakları değerlendirmek için kullanılan KSD çalışmalarının faktörleri, kapalı mekânlardan farklılık gösterebilir (Marcus ve Francis, 1998). Açık alanlarda kullanılan KSD çalışmalarının üç ayrı yöntemle yapılması önerilmektedir: basit yöntem, sistemli yöntem ve anket-görüşme yöntemi. Bu yöntemler, farklı yoğunluk ve süre gereksinimlerine bağlı olarak çeşitlilik gösterir.

Yerinde (Basit) Gözlem Yöntemi: Bu yöntem alanda yer alan kullanıcıları ve yapılan aktiviteleri gözlemlemeyi içerir. Bu yöntem zaman kısıtının olduğu durumlarda alan kullanımına ilişkin verilerin daha kısa zaman içerisinde elde edilmesini sağlar. Araştırmacı bu yöntemi alanda yer alan oturma birimlerinde oturup gözlem yaparak veya alanı farklı zaman dilimlerinde farklı günlerde gezerek yerine getirebilir (Whyte, 1980).

Alanın Görsel Analizi: Araştırmacı, alanın görsel analizi yöntemini kullanarak, mekânın sınırlarını, giriş yollarını, spor ve oyun alanlarını belirleyerek fiziksel elemanları renklerle veya sembollerle işaretler. Ayrıca, sokak mobilyaları, bitki grupları gibi detayları da içerir. Bu görseller genellikle alanın yakın çevresindeki öğeleri de içerir, çünkü ulaşım yolları ve çevredeki binalar, yakın çevrenin kullanım amacını gösterebilir. Alanın içinden ve dışından çekilen fotoğraflar, sosyal aktiviteler ve kullanıcı profili hakkında bilgi sağlamak için önemlidir (Akad, 2007).

Anket ve Görüşme: Bir diğer KSD yöntemi olan görüşmeler, mülk sahipleri, yöneticiler, çalışanlar veya rastgele geçenlerle yapılan röportajları içerir. Bu yöntem, çevre ile ilgili konularda en bilgili olan kişilerle gerçekleştirilerek yeni bilgilere ulaşmayı amaçlar. Saha çalışmasına ilişkin görüşme yapılacak kişinin bölgeye ait teknik bilgilere sahip olması önemlidir. Bu nedenle teknik meslek gruplarından kişiler, bölgede çalışanlar, bu alanı sık sık kullananlar, alanın önceki halini bilenler gibi kişiler sıkça tercih edilir. Kullanıcılar da çalışmaya katılarak alanın değerlendirilmesini sağlarlar. Bu yöntemde, katılımcılara iletilen sorulara cevap vermesi beklenir. Görüşmeler, mekânsal deneyim kullanarak katılımcıları problemleri kendi kelimeleriyle ifade etmeye teşvik etmek amacıyla yerinde izleme ve değerlendirme metodunu içerir. Anket uygulamalarının amacı, bir çevreyle etkileşimde bulunan insanların tepkilerini ölçmektir. Bu yöntem, çevreden etkilenen geniş bir katılımcı grubuna ulaşmayı ve fikirlerini almayı hedefler. Anket yöntemi, davranışı, ifade biçimini ölçen bir toplumbilim yaklaşımıdır. Bu yöntem, aynı soru grubuna düzenli verilen yanıtları değerlendirerek insan grupları arasındaki farklılıkları saptar. Anket çalışmaları nesneldir, performans karşılaştırmasına izin verir ve geniş bir fikir yelpazesi sunar. Bu sürecin sonunda kullanıcılardan gelecek geri bildirimlere karşın yapılacak yeni çalışmalara katkı sunmak asıl hedeftir (Evrin, 2010).

2.1.3 KSD Çalışmalarının Faydaları

KSD'nin yararları kısa, orta ve uzun dönemli faydalar olmak üzere üç aşamada değerlendirilmektedir. Kısa dönemli hemen gerçekleşebilecek faydalar arasında (1) mekânın kullanımını olumsuz etkileyecek problemleri belirlemek ve çözmek, (2) mekânda çalışanların verimini arttırıp, mekânın daha verimli kullanılmasını sağlamak, (3) KSD çalışmalarına katılan kullanıcıların düşüncelerini analiz etmek, (4) mali bütçenin getirdiği veya getireceği sınırları değerlendirip bu ölçütlere göre performans arasında ilişkiyi sağlamak sayılabilir (Zimmerman ve Mârtin, 2001).

Orta dönemli üç-beş yıl içerisinde gerçekleşebilecek faydalara bakıldığında (1) mekânların inşaa, kullanım ve bakım çalışmalarını kapsayan süreçlerde maliyetleri azaltmayı, (2) tasarımcının mekânın işlevselliğinin değerlendirilmesi aşamasında aktif olmasını sağlamayı, (3) zamanın getireceği değişimler için mekânın yeni kullanımlara adapte olmasını sağlamak sayılabilir (Preiser, 1988).

Uzun dönemli on-onbeş yıl içerisinde gerçekleşebilecek faydalara bakıldığında (1) mekân tasarımlarında tasarımın gelişmesini sağlayacak ve inşaatın kalitesini arttıracak kriterlerin belirlenmesi, (2) uzun dönemde bütçe planı yapılmasını sağlamak, (3) var olanı geliştirmek ve rehber olabilecek standartlar, kriterler belirlemek (Preiser, 1988).

KSD'nin faydalarını kamusal alanlar özelinde incelediğimizde benzer sonuçlar öne çıkmaktadır. Kamusal alanlar kent yaşamının önemli bölümünü oluşturmakta ve simge yerler olarak bilinmektedir. Bu alanlar çoğu zaman bakımsız kalmaktadır. Kamusal alanların tasarımında yapılan hataların sürekli tekrar edilmesi problemlerin devam etmesine neden olmaktadır. Kamusal alanlara KSD; (1) mekânın belirlenen amaca uygun olarak kullanılıp kullanılmadığına, (2) kullanıcıların ne tür aktiviteler için bu alanları tercih ettiklerini belirlemeye, (3) farklı rekreasyon alanlarının hangi kullanıcılar tarafından tercih edildiğini, ne sıklıkla kullanıcıların bu alanları kullandıklarını belirlemeyi, (4) alanların kullanıcı istek ve gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte olup olmadığının belirlenmesini sağlar (Whyte, 1980).

2.1.4. KSD Çalışmalarının Önündeki Engeller ve Metodolojik Kısıtlamalar

KSD çalışmalarının faydalarının önemi bilinse de sınırlı sayıdaki kurum ve kuruluşların bünyesinde KSD programı bulunmaktadır. KSD programının yaygın olarak kullanılmamasının bazı sebepleri bulunmaktadır. KSD'nin önündeki engeller; (1) KSD çalışmalarının sonuçlarından kendilerinin değil başkalarının faydalanabileceğine ve sadece genel problemlerin bu yöntem ile çözülebileceğine inanmış bireyler, (2) KSD çalışmalarından çıkacak olumsuz sonuçlardan etkilenebileceklerine inanan tasarımcı ve mühendisler, (3) kullanıcıların getirmiş olduğu olumsuz yorumların yönetimler gözünde farklı yorumlanabileceğinin düşünülmesi (4) KSD çalışmaları sonucunda yapılan düzenlemelerin, işin akışını yavaşlatacağına ve maliyet artışına sebep verebileceğine inanan bireyler, (5) KSD konusunda bilgi ve beceri bakımından yeterli uzman kişileri çalıştırmaktan kaçınan kurum ve kuruluşlar, (6) kullanıcı taleplerinin karşılanmasını sağlamak için fiziksel çevre ve alt yapı şartlarının yetersiz olması. (Zimmermann ve Martin 2001).

KSD çalışmalarında yaygın olarak anket yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmacı alanda bulunan kişiler ile görüşür. Onlara alanda nasıl vakit geçirdikleri, hangi sıklıkla alana geldikleri, alanın fiziksel özelliklerinin yeterliliği ve alanda en çok vakit geçirmekten hoşlandıkları kısımlar neresidir gibi sorular sorar. Anket çalışmalarında sorulan soruların doğru veya yanlış olarak nitelendirilebilecek cevapları olmadığı için kullanıcıların samimi ve dikkatlice ankete cevap vermesi ümit edilmektedir. Kullanıcıların dolduracağı anket sorularının kısa, anlaşılır olması ve fazla detay içermeyecek formatta hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca anket sorularına cevap veren kullanıcılar gönüllü bireyler olup, elde edilecek sonuçların güvenilirliğinin tespiti gibi hususlar metodolojik kısıtlar arasında yer almaktadır.

KSD çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem ise “Yerinde (Basit) gözlem” yöntemidir. Bu gözlem yönteminde, gözlemlerin sistematik olarak yapılmadan subjektif ve daha kısa sürede yapılması hata oranını yükseltebilir. Bu nedenle KSD çalışmalarında “Yerinde (Basit) Gözlem” metoduna ek olarak başka bir metodun da kullanılması uzun vadede olumlu sonuçlar ortaya çıkaracaktır (Marcus ve Francis, 1998).

Bu tez çalışmasında saha çalışması için 2024 yılı itibariyle yeni açılmış ve bölgenin nüfus yoğunluğu sebebiyle farklı meslek gruplarından insanlara hizmet veren Maltepe Cumhuriyet Meydanı seçilmiştir. KSD yöntemlerinin oldukça geniş olması sebebiyle bu çalışmada “Anket ve Görüşme” tekniği ile Maltepe Cumhuriyet Meydanının Kullanım sonrası değerlendirilmesi ele alınmaktadır.

2.2. Anket Sorularının ve Sınırlarının Belirlenmesi

KSD çalışmalarında yaygın olarak kullanılan yöntemlerden olan anket yöntemi bu çalışma kapsamında kullanılmıştır. İki yıl süre ile devam eden bu tez çalışmasının ardından Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) metodu ile çalışma alanı olarak seçilen Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ilişkin anket soruları 2024 nisan ve mayıs ayları arasını kapsayan dönemde kullanıcılara uygulanmıştır.

Yaklaşık olarak iki aylık süre içerisinde meydan kullanıcılarının yüz yüze veya google anketler yöntemi ile çalışmayı değerlendirmesi sağlanmıştır. Anket uygulaması daha çok hafta içi mesai saatlerinde bölgede esnaf, işçi olarak çalışan kişilere ve çoğunlukla 35 yaş üstü gönüllü bireylere uygulanmıştır. Google anketler üzerinden oluşturan alan tarama çalışmasının Qr Kod haline getirilmesi ile Maltepe Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresinde yer alan yeme-içme alanlarını kullanan bireylerin cep telefonları üzerinden Qr kodu taratarak anket çalışmasına katılması sağlanmıştır. Google anketler yöntemi ile hazırlanan anket çalışması bölgede yer alan kamu binalarında çalışan bireylere dijital bağlantı üzerinden gönderilmiş gönüllü bireylerin yakın çevreleri ile anketi paylaşımları önerilmiştir.

Anket çalışması farklı cinsiyet, yaş ve meslek gruplarından 200 kişiye uygulanmıştır. Anket soruları 6 farklı bölümden oluşmaktadır. (1) kullanıcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, meslek, ikamet), (2) İstanbuldaki ve yaşanan bölgedeki kamusal alanların yeterliliği, (3) kamusal alana ulaşım durumu, (4) kamusal alanın kullanım özellikleri (meydanı ne amaçla kullandıkları, vakit geçirmekten hoşlandığı kısım, ne sıklıkla geldikleri, günün hangi saatlerinde alanı kullandıkları, eski halini bilip bilmedikleri), (5) alanın fiziksel özelliklerinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi (aydınlatma, zemin döşemesi, yeşil alan, oturma alanları), (6) alanın kullanıcı tarafından genel anlamda değerlendirilmesi bölümlerinden oluşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKA ÇALIŞMASI

İstanbul İli, Maltepe İlçesinde, Maltepe Cumhuriyet Meydanı proje çalışması ile 2023 yılı itibariyle Bağdat Caddesinde yaklaşık olarak 550 metre boyunca taşıt trafiği yeraltına alınmıştır. Bu alan ile birlikte yaklaşık 20 bin metrekarelik yayalaştırılmış alanı Mart 2024 yılı itibariyle yaya kullanımına açılmıştır. Bu kapsamdaki çalışmaların yapılması ile birlikte caddede trafik yer altına alınmış hem kesintisiz ulaşım sağlanıp hem de alan yayalaştırılmıştır. Maltepe Cumhuriyet Meydanında yapılan bu çalışma ile, trafik akışının düzenlenmesi, alanın yaya aksına açılması, sokakların ve meydanların daha erişilebilir hale gelmesi temel hedef olarak planlanmıştır.

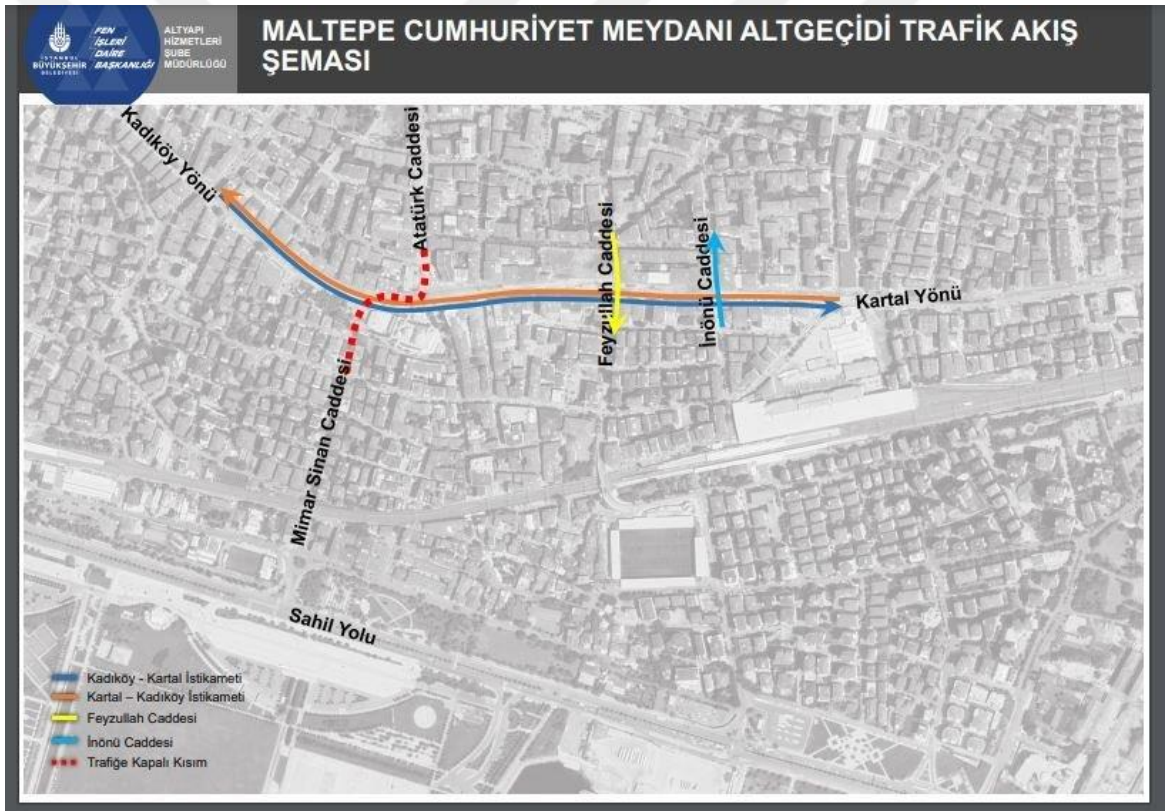

Şekil 23.a Maltepe Cumhuriyet Meydanı

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yapı İşleri Şube Müdürlüğü, 2024.

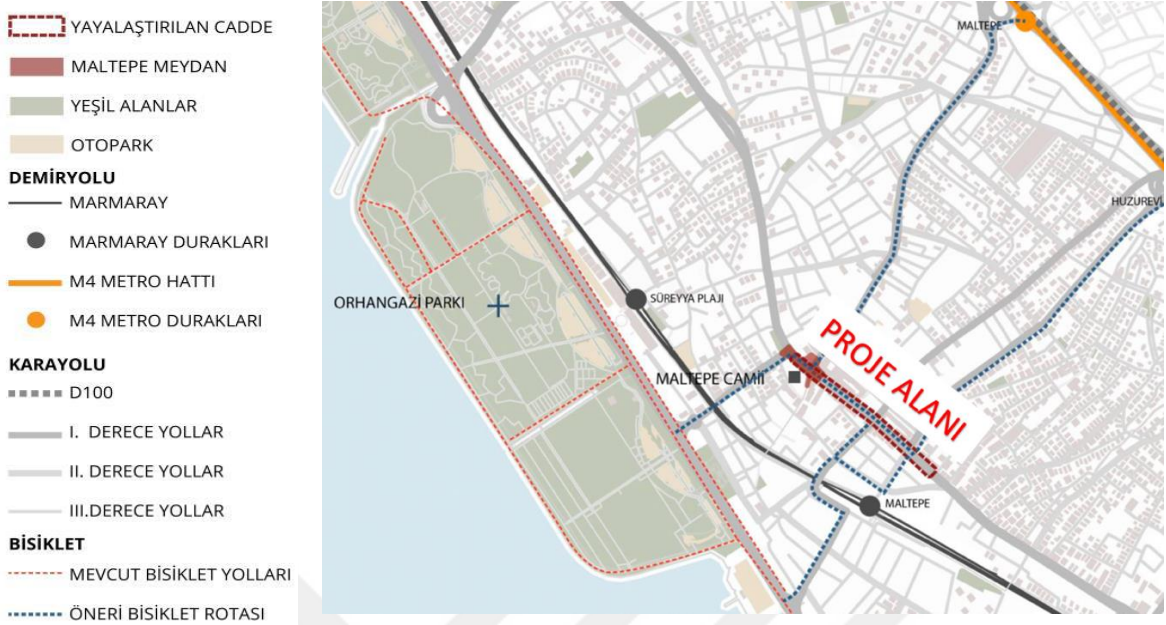
Maltepe Cami, Atatürk Caddesi ve Bağdat Caddesi bu bağlamda temel hedef noktaları seçilmiş bu alanda bir bütün olarak 4500 metrekarelik kamusal alan kullanıcılar ile buluşmuştur. Bu kamusal alanda 1360 metrekarelik yeşil alan düzenlemesi, İstanbul kitapçısı, Maltepe Sanat Galerisi, Beltur Kafe, İBB Ödünç Kitapçısı, Dinlenme alanları (Şekil 23.b) gibi farklı fonksiyonlara hizmet eden birimler mevcuttur.

Sancaktepe gibi Anadolu Yakasının büyük ilçelerine komşu olan çeşitli ulaşım ağları ile kullanıcıların erişimine açık alan bu kamusal alan, Bağdat Caddesi, Sahil yolu ve D100 karayolu ile de doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda Marmara denizine yaklaşık olarak 7 km kıyısı bulunan ilçede, Maltepe meydanı sahil ile olan bağlantıyı sağlamaktadır. Merkezi konumu itibariyle İstanbul'un geneliyle sürekli bir erişim olanağına sahiptir. Bu özellikleri itibariyle Maltepe Cumhuriyet Meydanı gün içerisinde büyük kalabalıklar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu kamusal alan çeşitli pasajların, yeme-içme, giyim mağazalarının, alışveriş mekânlarının, eğitim binalarının aktif olarak bulunduğu bir alandır.

Şekil 25.a Maltepe Cumhuriyet Meydanı Trafik Akış Şeması

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alt Yapı Hizmetleri Şube Müdürlüğü, 2024.

Şekil 25.b Maltepe Cumhuriyet Meydanı Ulaşım Ağları

3.2. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın Tarihsel Gelişimi

Maltepe’de artan nüfus ile birlikte meydana gelen araç yoğunluğu ulaşım ağlarında aksaklıklara neden olmuştur (Şekil 26). Özellikle yoğunluk olarak ticaret merkezlerinden oluşan ve eskimiş kırılğan yapı stoğu arasında yer alan ilçenin trafik akışının merkezinde kalan Bağdat Caddesi ve Maltepe Merkez olarak nitelendirilen camii alanı arasında kalan kısımda düzenlenme yapılması zaman zaman gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Maltepe Meydanının ulaşım ağları ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilip yenilenmesi, 2014 yılından itibaren Maltepe Belediyesi tarafından planlanmaktadır. Bu kamusal alan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Maltepe Belediyesinin ortak çalışması neticesinde 2021 yılında tekrar gündeme gelmiştir. Hazırlanan çalışma 2022 yılı itibariyle İBB Meclisine sunularak olur kararı alınmıştır. Olur kararının alınması ile birlikte ihale usulü alt geçit tünel inşaatını gerçekleştirecek yüklenici firma ile anlaşarak, 2022 yılında Maltepe Cumhuriyet Alt Geçidi Tünel İnşaatı başlamış olup, yüklenici firma ile birlikte 18 ay içerisinde bu çalışma tamamlanmıştır. 11 Eylül 2023 tarihinde eğitim-öğretimin başlaması ile birlikte bölgedeki trafik akışını rahatlatacak alt geçit projesi faaliyete geçmiştir. 2023 yılının ilk çeyreğinde “Maltepe Bağdat Caddesi ile Atatürk Caddesi Arası Meydan Düzenleme İnşaatı ihalesi İBB Yapı İşleri Şube Müdürlüğünün 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu

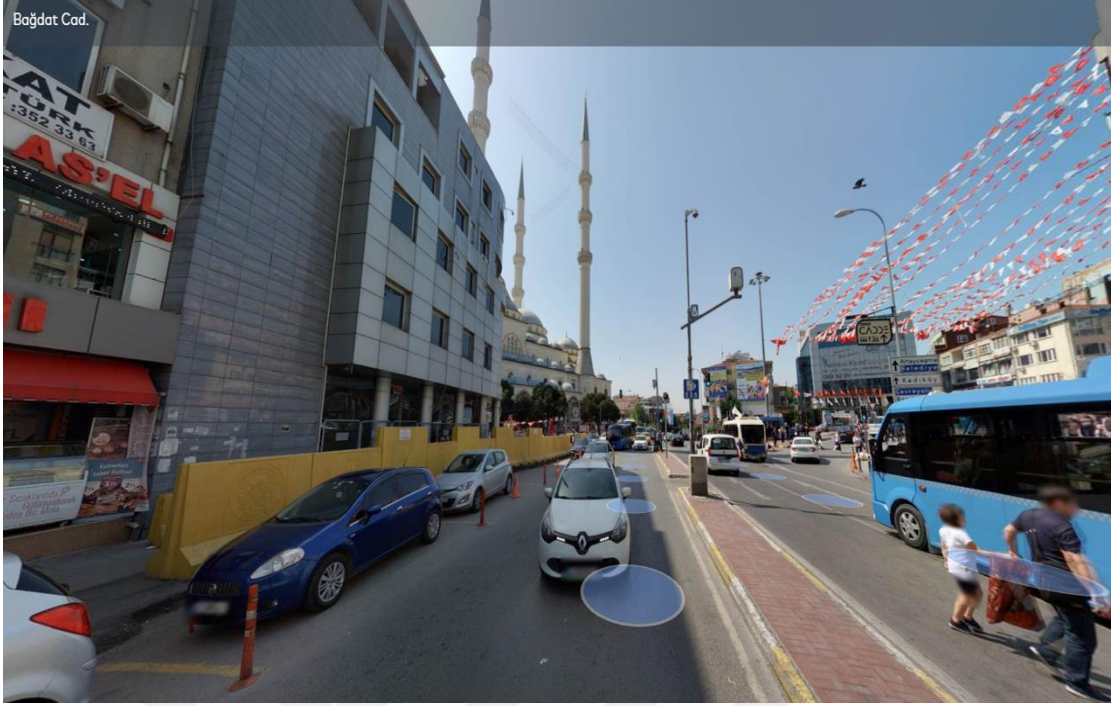
19. Maddesine göre açık teklif usulu gerçekleşmiş, İBB Yapı İşleri Şube Müdürlüğü ve yüklenici firması çalışanları ile 2024 yılının mart ayında yayalaştırılmış meydan inşaatı tamamlanmıştır (İBB).

Şekil 26. Maltepe Meydanı Eski Hali

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri, 2023.

“Maltepe Cumhuriyet Meydanı Yayalaştırma ve Tünel Projesi” kapsamında Eylül 2023 itibariyle trafik akışı yerin altına alınarak tünel kullanıma açılmış, eski yol alanının yayalaştırması ve kamusal alana kazandırılması sağlanmıştır (Şekil 28.a). Bu değişimle birlikte Maltepe Cumhuriyet Meydanı çevresinde yaklaşık 20.000 m² yaya alanı oluşturulmuştur. Maltepe İlçesinde, bu çalışmalar ile birlikte eş zamanlı olarak altyapı sistemleri yenilenmiş (Şekil 27.b), ayrıca zemin yenilenmesi ile dirençliliğin artırılması hedeflenmiştir.

Şekil 27.a Maltepe Cumhuriyet Meydanı Eski Hali

Kaynak: Google Maps, 2023.

Şekil 27.b Maltepe Cumhuriyet Meydanı Tünel Çalışması

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alt Yapı Hizmetleri Şube Müdürlüğü, 2023.

Şekil 28.a Maltepe Cumhuriyet Meydanı Yayalaştırılmış Alan
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Şekil 28.b Maltepe Cumhuriyet Meydanı Alt Geçidi
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZLER VE BULGULAR

Kamusal alanın kullanım sonrası değerlendirilmesi amacıyla seçilen Maltepe Cumhuriyet meydanında anket ve görüşme yapılmıştır. Meydanda yapılan gözlemler neticesinde hafta içi meydanın mesai saatleri içerisinde daha çok pasajlardan ve mağazalardan alışveriş yapmak isteyen bölge halkı tarafından kullanıldığı anlaşılmıştır. Hafta sonu alanda yapılan gözlemlerde sabah saatlerinde fırın, pastane gibi işletmelerin meydana yakın konumda oturan çevre halkı tarafından ziyaret edildiği görülmüştür. Hafta sonu öğlen saatlerinden itibaren meydan ve yakın çevresi daha yoğun olarak komşu ilçelerden gelen vatandaşlar tarafından alışveriş amacıyla kullanılmaktadır. Yapılan gözlemlerde 18 yaş üstü grubun hafta sonları meydan alanında yer alan yeme-içme alanlarını buluşma noktası olarak kullandığı görülmüştür. Farklı gün ve zaman aralıklarında yapılan gözlemler neticesinde meydana ziyarete gelenlerin daha çok yaya ulaşımını tercih ettiği görülmüştür. Bölgede çalışan işçiler ve esnaflar yapılan görüşmelerde araçları ile bölgeye geldiklerinde otopark sorunu yaşandığını belirtmiştir. Meydanı hafta sonu kullanan kişi sayısının hafta içine göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Meydanın kullanıma açılması ile birlikte farklı nitelikteki etkinliklere, eylemlere, eğlencelere ev sahipliği yaptığı, bölge halkı tarafından toplanma alanı olarak benimsendiği görülmüştür. Maltepe Cumhuriyet meydanının kısa zaman içerisinde açılmasına rağmen bölgede bulunan dükkânların yenilenerek kurumsal firmalar tarafından işletmelerinin alındığı, yeme-içme yerlerinin meydan alanı üzerinde arttığı, ekonomik açıdan bölge esnafını olumlu etkilediği görülmüştür. Konut ve ticaret aksının birlikte yer aldığı meydan bölgesinde yaşayan halk incelendiğinde; genellikle 35-55 yaş ve 55 yaş üstü bireylerin bu bölgede yoğun olarak ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

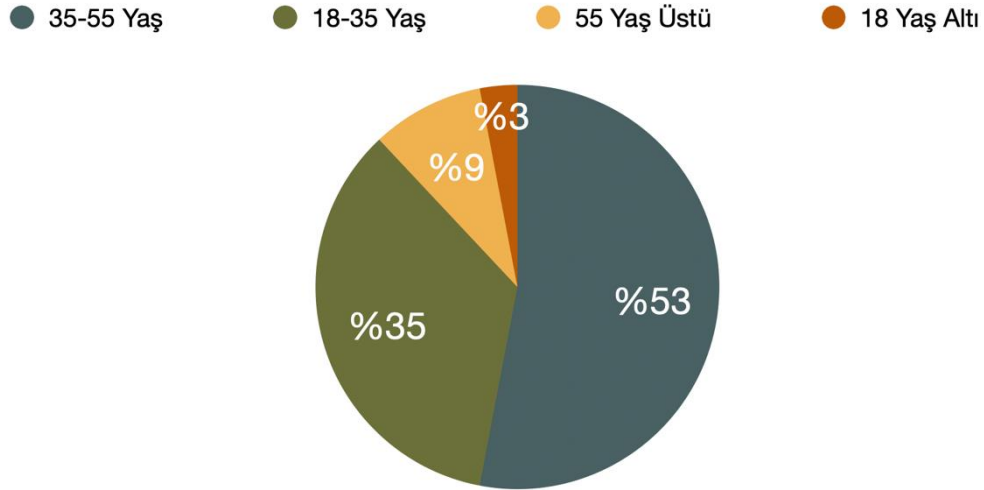
Kamusal alanda yapılan yerinde gözlemler ile birlikte meydanda bulunan fiziksel unsurlar kalite, konfor, beğeni yönünden incelenmiş ve bu faktörler dikkate alınarak hazırlanan anket soruları ile kullanıcılardan alana ilişkin geri bildirimler toplanmıştır.

4.1. Anket Sonuçlarının Analizi

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında (1) kullanıcıların demografik özellikleri tespit edilmiştir.

Alan taramasına ilişkin anket yapılan 200 kişinin yaşları, cinsiyetleri, meslekleri ve ikametgahları ve çalıştıkları ilçeler sorulmuştur.

Anket sonuçları doğrultusunda meydanın kullanıcılarının yaş gruplarına bakıldığında; kamusal alanı en çok %53 oranıyla 35-55 yaş arasında bireylerin kullandığı görülmüştür. Kullanıcıların %35'ü 18-35 yaş grubundan, %9'u 55 yaş üstü, %3'ü ise 18 yaş altıdır.

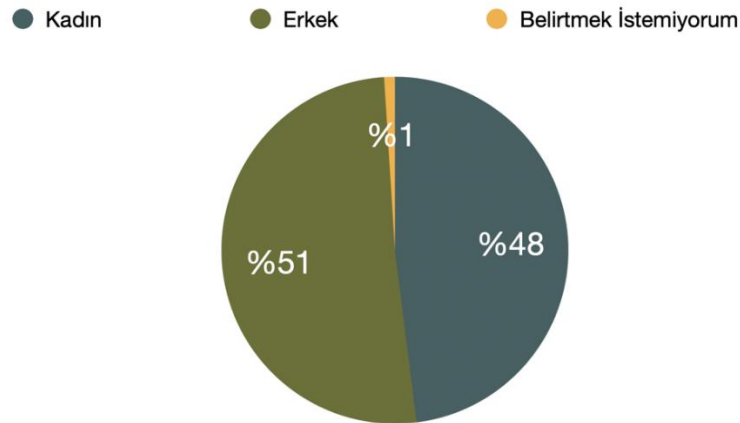
Şekil 29. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kullanıcılarının Yaş Grupları

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın daha çok 35-55 yaş arası grup tarafından kullanıldığı görülmektedir. Bu yaş grubunun kamusal alanı yoğun olarak kullanmasında meydana yer alan iş merkezleri, pasajlar ve dükkânlar önemli etkindir. 35-55 yaş arasındaki bireyler bu alanlarda çalışmakta veya bu alanlarda alışverişlerini yapmaktadırlar. 35-55 yaş arası bireylerin aynı zamanda meydan çevresinde esnafılık yaptıkları gözlemlenmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın kullanıcıları arasında %35'i olarak gözüken 18-35 yaş arası bireylerdir. Bu yaş grubu yerinde gözlem ile yapılan değerlendirme kapsamında daha çok meydana yer alan yeme içme yerlerini kullanmaktadır. Meydanın gençler tarafından yoğun olarak

kullanılmasında meydanın buluşma noktası olması önemli bir etkidir. Meydanda yer alan Sanat atölyesi ve İstanbul Kitapçısı daha çok 18-35 yaş grubu arasındaki bireyler tarafından ziyaret edilmektedir. Kamusal alanın kullanımı içerisinde %9'luk etkiye sahip olan 55 yaş üstü grup daha çok bu alanı gezinti/yürüyüş amaçlı kullanmaktadır. Bu yaş grubundan bireyler ile yapılan görüşmelerde Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın lokasyonu itibariyle Maltepe Sahil parkına yakın olması sebebiyle daha az kullanıldığı 55 yaş üstü bireylerin daha çok sahildeki rekreasyon alanını tercih ettikleri belirtilmektedir. Yapılan gözlem çerçevesinde meydan kullanımı içerisinde %3'lük etkiye sahip olan 18 yaş altı grup daha çok aile bireyleri ile alanı alışveriş amaçlı kullanmaktadır. Yerel yönetimler tarafından düzenlenen 23 Nisan, 19 Mayıs ve Ramazan etkinlikleri gibi programlarda daha çok alanı eğlence amaçlı kullandıkları görülmektedir.

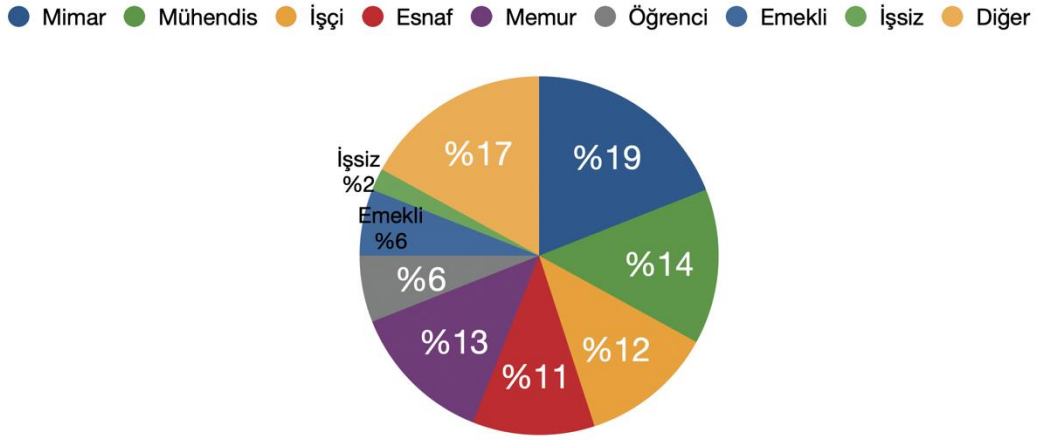
Anket sonuçları doğrultusunda meydan kullanıcılarının cinsiyet bilgilerine bakıldığında; kullanıcıların %51'lik kısmı erkek, %48'lik kısmı kadın ve %1'lik kısmının cinsiyetini belirtmek istemediği görülmektedir.

Şekil 30'da görüldüğü gibi Maltepe Cumhuriyet Meydanı cinsiyete oranla dengeli bir kullanıma sahiptir. Erkek kullanıcılar genelde meydanda esnaf veya işçi olarak çalışmakta, kadın kullanıcılar ise meydanı daha çok dükkânlardan alışveriş yapmak için kullanmaktadır. Meydan alanı içerisinde yer alan kuyumcular pasajı, giyim dükkânları daha çok kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Meydan alanı içerisinde yer alan parti binaları, dernekler, lokaller ve kahvehaneler ise daha çok erkek bireyler tarafından ziyaret edilmektedir.

Şekil 30. Kamusal Alanı Kullanan Bireylerin Cinsiyet Dağılımı

Şekil 31’de görüldüğü gibi meydan kullanıcılarının meslek gruplarına göre dağılımı incelendiğinde %19 oranıyla mimar ve %17 oranıyla serbest meslek gruplarında yer alan diğer kullanıcıların yoğun olarak alanı kullandığı görülmektedir. %14 oran ile mühendis, %13 oran ile memur, %12 oran ile işçi ve %11 oran ile esnaf, %6 oran ile emekli ve öğrenciler, %2 oran ile işsiz bireyler sırasıyla mimar ve serbest meslek gruplarındaki diğer kullanıcıları takip etmektedir.

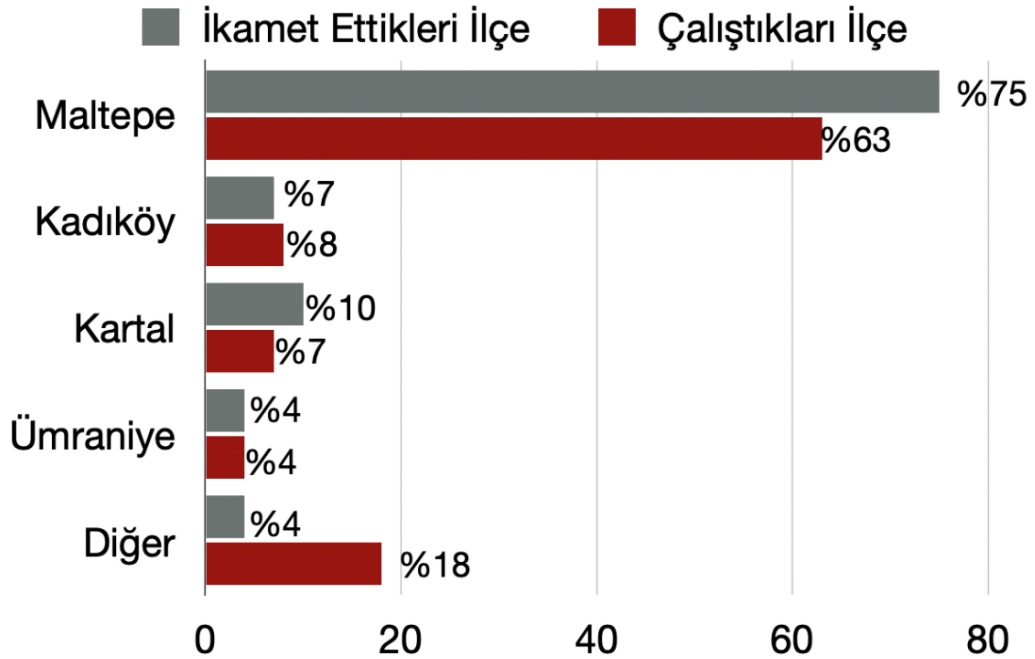

Şekil 31. Kamusal Alanı Kullanan Bireylerin Meslek Dağılımları

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının meslek gruplarına göre dağılımında öne çıkan mimar ve mühendislerin meydan alanı ve yakın çevresi üzerinde ofislerinin bulunması ayrıca bu bölgede kentsel dönüşüm projelerinin artış göstermesi kamusal alan ile olan temaslarını arttırmaktadır. Meydan kullanımının %17 oranının oluşturan serbest meslek grubundaki bireyler bölgede ticaret aksının yoğun olması sebebiyle ön plana çıkmaktadır. Bağdat caddesi üzerinde yer alan birçok farklı banka kuruluşları, avukatlık büroları, mali müşavirler, özel sağlık tesisleri serbest meslek grubundaki bireylerin bölgede yoğun olarak çalıştığını göstermektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı’nın kullanıcılarının %13’ü olarak nitelendirilen memur grubu Bağdat Caddesi ve Atatürk Caddesinin kesişiminde yer alan Maltepe İlçe Emniyet Müdürlüğü, bölgeye yürüyüş mesafesinde yer alan Maltepe Belediyesi, Maltepe Üniversitesi Hastanesi, Sosyal Güvenlik Merkezi ve İlköğretim Alanları gibi kurumlarda çalışmaktadır. Bağdat Caddesi, Atatürk Caddesi, Feyzullah ve İnönü Caddeleri üzerinde ticaret akslarının yoğun olması sebebiyle Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının içerisinde işçi %12 ve esnaf %11 oranıyla alanı

kullanmaktadır. Emekli ve öğrenci bireyler %6 ile meydan alanını kullanmaktadır. Emekliler daha çok donatı alanlarında vakit geçirmekte alanda yürüyüş ve gezinti yapmaktadır. Öğrencilerin ise meydan kullanımında bölgenin çevresinde yer alan dersane ve okulların olması önemli bir faktördür. Kamusal alanın kullanımında %2 ile yer alan işsiz bireyler ise alanı daha çok ortak buluşma noktası olarak kullanmaktadır.

Anket sonuçları doğrultusunda meydan kullanıcılarının ikamet ettikleri ve çalıştıkları semtlere göre dağılımına bakıldığında; Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın başlıca kullanıcıları, %75 oranıyla Maltepe ilçesinde oturmaktadır. Meydan kullanıcıları sırasıyla %10 oranıyla Kartal, %7 oranıyla Kadıköy, %4 oranıyla Ümraniye ve yine %4 oranıyla diğer semtlerde yer alan ilçelerde ikamet etmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı ziyaret eden kullanıcılara yapılan anket uygulamasında kullanıcıların %63 oranıyla büyük ölçüde Maltepe ilçesinde çalıştıkları görülmektedir. Kullanıcıların sırasıyla %8 oranıyla Kadıköy, %7 oranıyla Kartal, %4 oranıyla Ümraniye ve %18 oranıyla diğer ilçelerde çalıştıkları tespit edilmiştir.

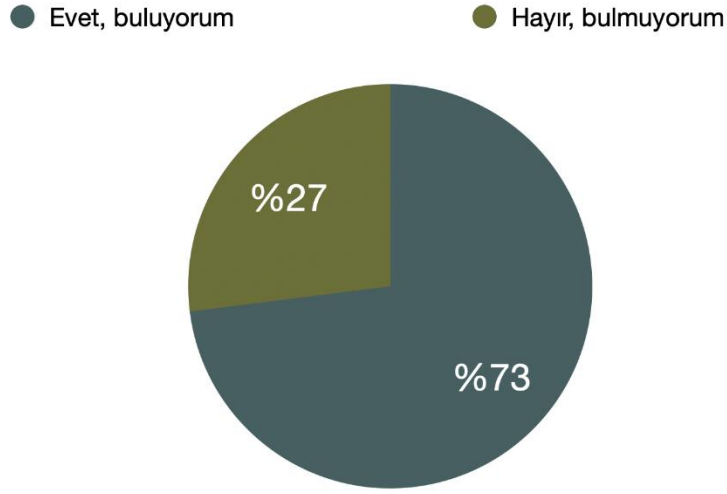

Şekil 32. İkamet Ettikleri ve Çalıştıkları Semtlere Göre Dağılımı

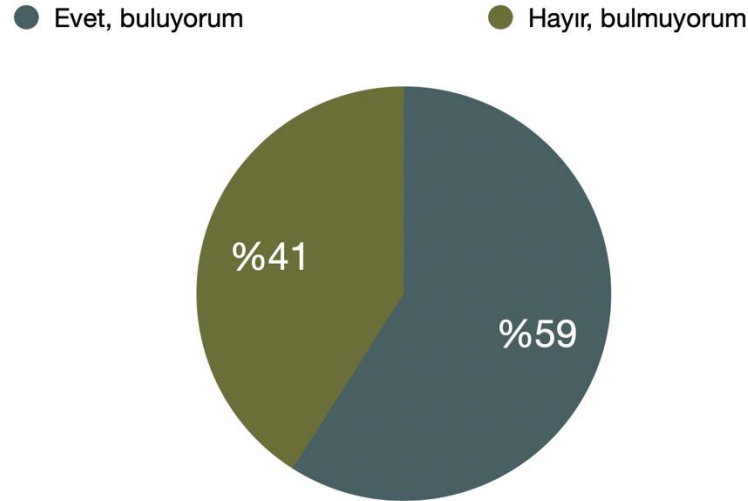
Maltepe ilçesi, Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının ikamet ettikleri yer ve çalıştıkları lokasyon arasında öne çıkmaktadır. Meydan kullanıcılarının %75'i bu bölgede ikamet etmekte aynı zamanda %63'ü bu bölgede çalışmaktadır. Meydan kullanıcılarının büyük çoğunluğu hem Maltepe'de ikamet edip hem de bu ilçede çalışmaktadır. Meydan bölgesinde yer alan farklı fonksiyonlar, kamusal alanın yerleşim alanı içerisinde kalması gibi etmenler yakın lokasyondaki çevre halkının mekânı kullanımını arttırmaktadır. Maltepe ilçesinde çalışıp, Kartal, Kadıköy, Ümraniye gibi ilçelerde ikamet eden bireylerin de meydanı kullandıkları görülmektedir. Bu bireyler genel olarak meydan çevresinde yer alan alışveriş alanlarının meydana yer alan parti, dernek binalarını, sivil toplum kuruluşlarını, meslek odaları temsilciliklerine ait binaları ziyaret etmektedir. Bu bireylerin bir kısmı da meydanı geçiş güzergahı olarak kullanmaktadır. Meydan kullanıcılarının %4'ü diğer ilçelerde ikamet etmekte bu kullanıcıların %18'i Avrupa Yakası, Ataşehir ve Sancaktepe gibi semtlerde çalışmaktadır.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında anket yapılan 200 kişiye (2) yaşadığınız şehirde ve bölgede kamusal alanları yeterli bulup bulmadıkları konusu sorulmuştur.

Anket yapılan 200 kişiye ayrı olarak sorulan yaşadığınız şehirde/bölgede kamusal alanları yeterli buluyor musunuz sorusuna %73'lük bir kısım *“yaşadığım şehirde kamusal alanları yeterli bulmuyorum”* cevabını vermiştir. Geriye kalan %27'lik kısım ise *“yaşadığım şehirde kamusal alanları yeterli buluyorum”* cevabını vermiştir. Bununla birlikte yaşadığınız bölgede kamusal alanları yeterli buluyor musunuz sorusuna %59'luk bir kısım hayır, bulmuyorum cevabını vermiştir. Diğer %41'lik kısım ise yaşadığım bölgede kamusal alanları yeterli buluyorum cevabını vermiştir.

Şekil 33. İstanbul'daki Kamusal Alanları Yeterli Buluyor Musunuz?

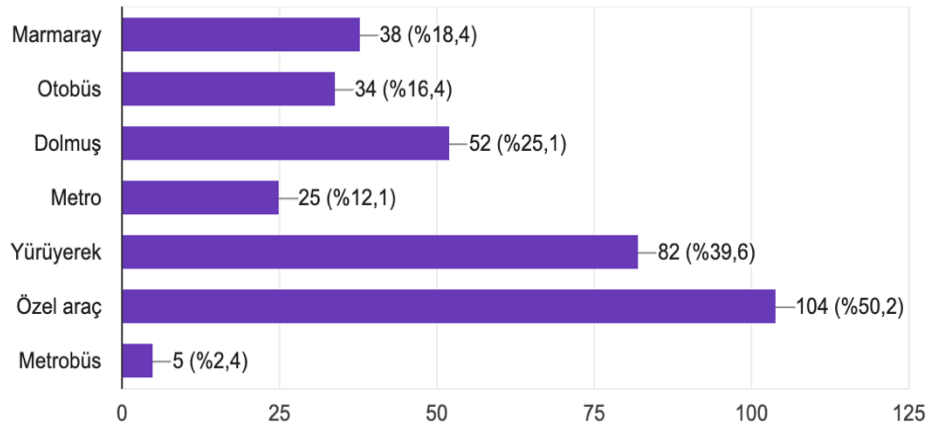
Şekil 34. Yaşadığınız Bölgede Kamusal Alanları Yeterli Buluyor Musunuz?

Yapılan anket neticesinde kamusal alanlar kullanıcılar tarafından yaşadıkları şehirde ve bölgede yetersiz olarak değerlendirilmiştir. İstanbul ilinde %27 oranında kamusal alanları yeterli bulan kullanıcılar, yaşadıkları bölgede bu oranı %41 yeterli bulmuştur. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının demografik ögelere göre %75'i Maltepe ilçesinde ikamet ettiğinden, değerlendirme kapsamında Maltepe bölgesindeki kamusal alanların İstanbul iline göre daha yeterli olduğu düşünülmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanına ek olarak ilçe sınırları içerisinde yer alan Orhangazi Sahil Şehir Parkı ve Rekrasyon alanı, Maltepe Adalet Meydanı,

İBB İdealtepe 50.Yıl Korusu, Cumhuriyet Parkı gibi örnekler bölgede kamusal alan ihtiyacını karşılamaya yönelik alanlardır.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında (3) kullanıcılara kamusal alana ulaşımını hangi yöntem ile sağladıkları sorulmuştur. Anket yapılan 200 kişiye sorulan bu soruda kullanıcıların 1'den fazla ulaşım aracını kullanması halinde kullandıkları ulaşım araçlarının hepsini işaretlemesi istenmiştir.

Kamusal alanı kullanan bireylerin meydana ulaşımını %50,2 oranla özel araç ile sağladıkları görülmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın yerleşik şehir hayatı içerisinde yer almasından dolayı yakın çevredeki bölge halkının bölgeye yürüyerek geldiği %39,6 oran ile tespit edilmiştir. Anadolu yakası'nın Pendik ve Kadıköy ilçeleri arasında hizmet veren ve Maltepe Sahili ile mahalleleri arasında Bağdat Caddesi güzergahını kullanan dolmuş (minibüs) ulaşımı ile %25,1'lik kısım meydana ulaşımını sağlamaktadır. Gebze-Halkalı Marmaray hattı tren projesi ile kamusal alanın Sürreyya Plajı ve Maltepe Marmaray duraklarına yakın olması sebebiyle kullanıcıların %18,4'lük kısmı ulaşımını Marmaray ile sağlamakta ardından kısa bir yürüyüş ile meydana varmaktadır. Meydan alanının merkezi lokasyonu itibarıyla otobüs hatlarının birçoğu Maltepe Cumhuriyet Meydanı Alt Geçit Projesini kullanmaktadır. Meydan kullanıcılarının da %16,4'lük kısmı ulaşımını otobüs ile sağlamaktadır. Meydan kullanıcıları tarafından kullanılan bir diğer ulaşım ağı ise Kadıköy-Sabiha Gökçen metro projesidir. Kamusal alanı kullanan kullanıcıların %12,1'lik kısmı bölgeye ulaşımını metro ile Maltepe metro istasyonuna gelerek sağlamaktadır. Bu lokasyondan yürüyerek, dolmuş veya otobüs ile aktarma yaparak Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na erişim sağlanmaktadır. Meydan alanı kullanıcılarının %2,4'lük kısmı ise ulaşımını metrobüs hatları ile sağlamakta daha sonra otobüs, dolmuş, marmaray, metro gibi çeşitli ulaşım ağlarına aktarma yaparak bölgeye ulaşmaktadır.

Şekil 35. Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kullanıcılarının Ulaşım Durumları

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında (4) kullanıcılara kamusal alanın kullanım özellikleri (meydanı ne amaçla kullandıkları, vakit geçirmekten hoşlandıkları kısım, ne sıklıkla geldikleri, günün hangi saatlerinde alanı kullandıkları, eski halini bilip bilmedikleri) sorulmuştur.

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına bu kamusal alanı ne amaçla kullandıkları sorulmuştur. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın kullanıcılar tarafından kullanım amaçlarına bakıldığında; kullanıcıların farklı amaçlar için alanı tercih ettikleri görülmektedir. Bu meydanı kullanan bireylerin %45'i alanı gezinti/yürüyüş (Şekil 36) amacıyla kullandığını belirtmektedir.

Şekil 36. Meydanı Gezinti/Yürüyüş Amacıyla Meydan Alanın Kullanımı

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Bölgede yer alan kamu kurumlarında, hastanelerde, özel sektörde, eğitim binalarında çalışan personeller genellikle öğle saatlerinde veya mesai bitiminde bu alanı gezinti/yürüyüş amacıyla kullanmaktadır. Meydan alanı'nı kullanan %21'lik kısım bölgedeki ticaret alanlarından, pasajlardan, dükkânlardan alışveriş yapmak için meydanı ziyaret etmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının %19'luk kısmı iş amacıyla bölgede bulunmaktadır. Meydan kullanıcılarının %7'lik kısmı ise dinlenmek amacıyla bu alanı kullanmaktadır. Genellikle yaşlı ve emekli grup donatı alanlarında oturup çevreyi izlemek hem de dinlenmek için bu alanı kullanmaktadır. Kamusal alanı %4'lük bir kısım Tören/Miting/Ortak Buluşma Noktası olarak kullanmaktadır.

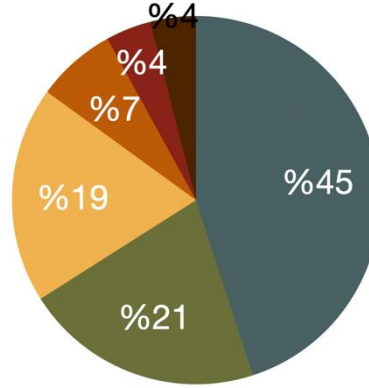

Şekil 37.Tören Amacıyla Kamusal Alanın Kullanımı

Kaynak: Maltepe Belediyesi

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın açılması ile birlikte resmî tatillerde, bayramlarda, eylemlerde meydanda bulunan Atatürk Heykeli ve yakın çevresi toplanma noktası olarak Tören/Miting gibi buluşmalara ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 37). Kamusal alan genellikle akşam saatlerinde %4'lük bir kısım tarafından spor yapmak amacıyla kullanılmaktadır.

● Gezinti/Yürüyüş ● Alışveriş Yapmak ● İş ● Dinlenmek ● Spor Yapmak ● Tören/Miting

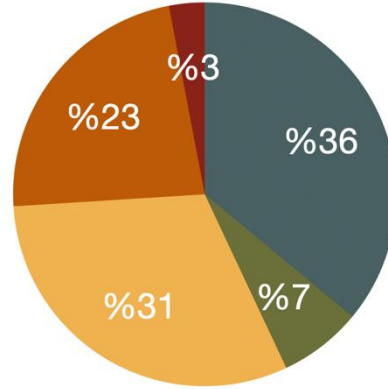

Şekil 38. Meydan Kullanıcılarının Alanı Ne Amaçla Kullandıkları

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına bu kamusal alanda vakit geçirmekten en çok hoşlandıkları kısımların neresi olduğu sorulmuştur.

Kullanıcıların %36'lık kısmı meydanda yer alan oturma alanlarında vakit geçirmekten hoşlanmaktadır. Bu grup arasında çocuklu aileler ile 55 yaş üstü ve alanı daha çok gezinti/yürüyüş amacıyla kullanan bireyler yer almaktadır. Ticari aksın yoğun olduğu Bağdat Caddesinde meydan alanını kullanan bireylerin %31'lik kısmı alanda yer alan dükkânlarda vakit geçirmeyi tercih etmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının %23'lük kısmı ise bölgede yer alan cafe ve restoranlarda vakit geçirmekten hoşlanmaktadır. Bu grup arasında bölgeye yakın konumda çalışan işçiler, esnaf, kamu personelleri ve öğrenciler bulunmaktadır. Kamusal alanın ortak buluşmalara olanak sağlamasından dolayı 18-35 yaş arası grup meydan alanında yer alan yeme-içme yerlerini buluşma noktası olarak tercih etmektedir. Meydan alanında yer alan pasajlar %7'lik oran ile kullanıcıların vakit geçirmekten en çok hoşlandıkları kısım olarak gözükmemektedir. Bu grup arasında bölgeye yakın çevrede ikamet eden ev hanımları bulunmaktadır. %3 oranlık grup ise Maltepe Cumhuriyet Meydanında yer alan yürüme yolları, sanat galerisi ve kitapçılarda vakit geçirmekten hoşlanmakta bir kısım ise alanda vakit geçirmekten hoşlanmamaktadır. Anket sonuçlarında cinsiyete bağlı olarak kullanıcıların tercihlerinin değiştiği görülmektedir. Kadınlar bölgede yer alan pasajları ve alışveriş alanlarını tercih ederken erkek kullanıcılar daha çok gezinti/yürüyüş ve oturma birimlerini tercih etmektedir.

● Oturma Alanları ● Pasajlar ● Dükkanlar ● Cafe-Restorantlar ● Diğer

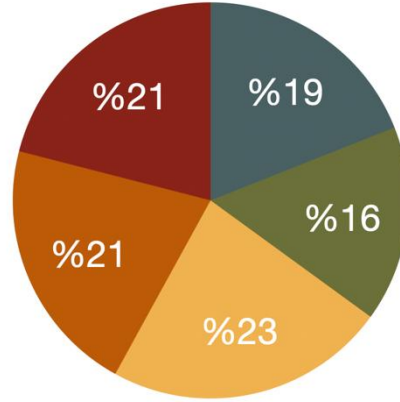

Şekil 39. Kullanıcıların Alanda En Çok Vakit Geçirmekten Hoşlandıkları Kısımlar

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına bu kamusal alanı ne sıklıkla kullandıkları sorulmuştur.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının alanı ne sıklıkla kullandıklarına bakıldığında; dengeli bir sonuç ile karşılaşılmaktadır. Kullanıcılar oran olarak en çok haftada 1 kez %23 oran ile meydanı kullanmaktadır. Bu grup arasında özel eğitim kurumlarının binalarına gelen öğrenciler, meslek odalarına, dernek binalarına ve bölgeye alışveriş için gelen ev hanımları bulunmaktadır. Meydanı ayda 1 kez kullananların oranı ise %21 olarak görülmektedir. Meydanda eylem ve kutlama gibi toplu etkinliklere katılım sağlayan bireyler bu grup içerisinde yer almaktadır. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı ayda 2,3 kez kullananların oranı ise yine %21'dir. Bu grup içerisinde Maltepe bölgesinde ikamet edip, diğer ilçelerde çalışan bireylerin olduğu tespit edilmiştir. Bu bireyler genellikle hafta sonu Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı kullanmaktadır. Kamusal alanı her gün kullananların oranı ise %19 olarak görülmektedir. Çevrede çalışan işçi, esnaf ve memurlar her gün bu alanı kullanmaktadır. Meydan'ı %16'lık kısım ise gün aşırı kullanmaktadır. Bölgeye yürüyerek gelebilen emekliler, ev hanımları ve bir kısım öğrenciler bu grup içerisinde yer almaktadır.

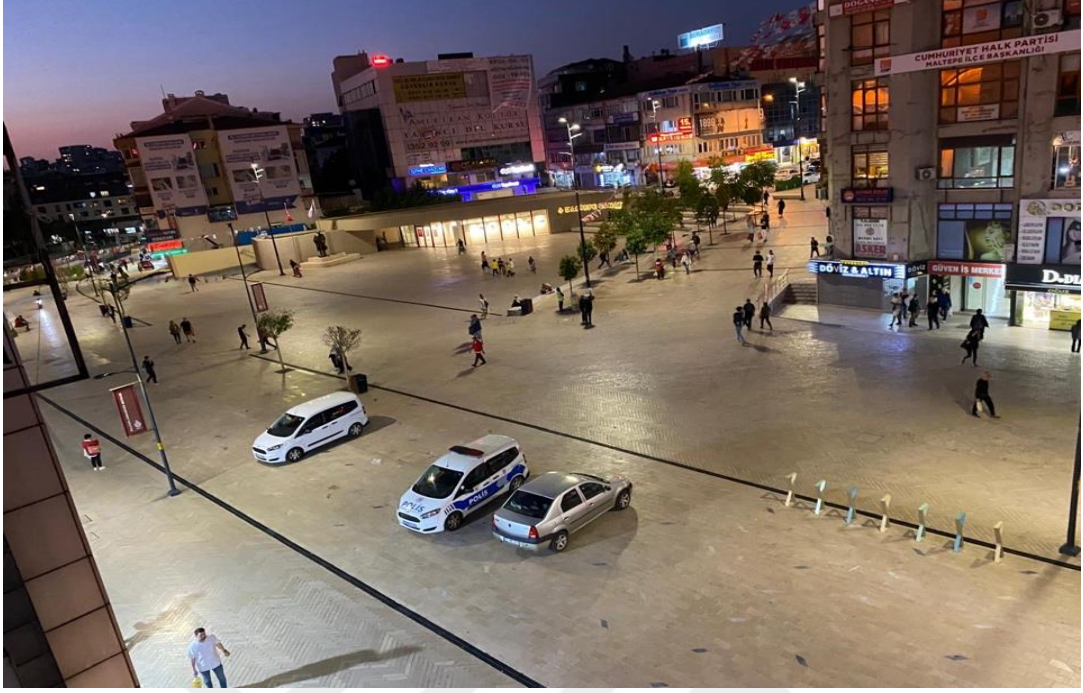
● Her Gün ● Gün Aşırı ● Haftada 1 kez ● Ayda 2,3 kez ● Ayda 1 kez

Şekil 40. Kullanıcıların Alanı Ne Sıklıkla Kullandıkları

Anket  alışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına günün hangi saat diliminde daha çok meydanı kullandıkları sorulmuştur.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının alanı hangi saatlerde daha yoğun olarak kullandığını belirleyebilmek için, bir takım zaman dilimleri belirlenmiştir. Bu alanı akşam saatlerinden önce kullanan bireylerin oranı %47'dir. Bu grup içerisinde meydan alanına yakın çevrede çalışıp mesai bitiminin ardından alışveriş yapmak için alanı kullananlar olduğu gibi meydanı geçiş güzergahı olarak kullanan bireyler de bulunmaktadır. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın yoğun bir ticari aksı içerisinde barındırmasından dolayı mesai saatleri içerisinde kamusal alanın kullanımı oldukça fazladır. %37'lik oran ile mesai saatleri içerisinde kamusal alan kullanılmaktadır. Bu grup içerisinde bölgede çalışan esnaf ve işçiler yoğun olarak bulunmaktadır. Kamusal alana yakın konumda ikamet eden kadın kullanıcılarda bu saatlerde alanda yer alan alışveriş alanlarını aktif olarak kullanmaktadır. Kamusal alanı sabah erken saatlerde kullananların oranı %9'dur. Bu grup içerisinde yaşlılar gezinti/yürüyüş için meydanı kullanmaktadır. Daha çok 55 ya  üstü erkek bireyler bu grup içerisinde yer almaktadır. Meydan alanını i e giderken geçiş güzergahı olarak kullanan bireyler de bu grup içerisindedir.

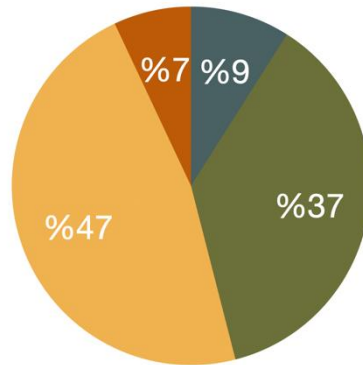

Şekil 41. Kamusal Alanın Gece Kullanımı

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın gece vakitlerinde kullanımı %7'dir. Meydanda yer alan dükkânlar ve pasajların gece kapalı olmasından dolayı Şekil 41'de görüldüğü gibi bu oran düşük kalmaktadır. Gece vakitlerinde meydanı kullanan bireyler yeme-içme yerlerini tercih etmektedir.

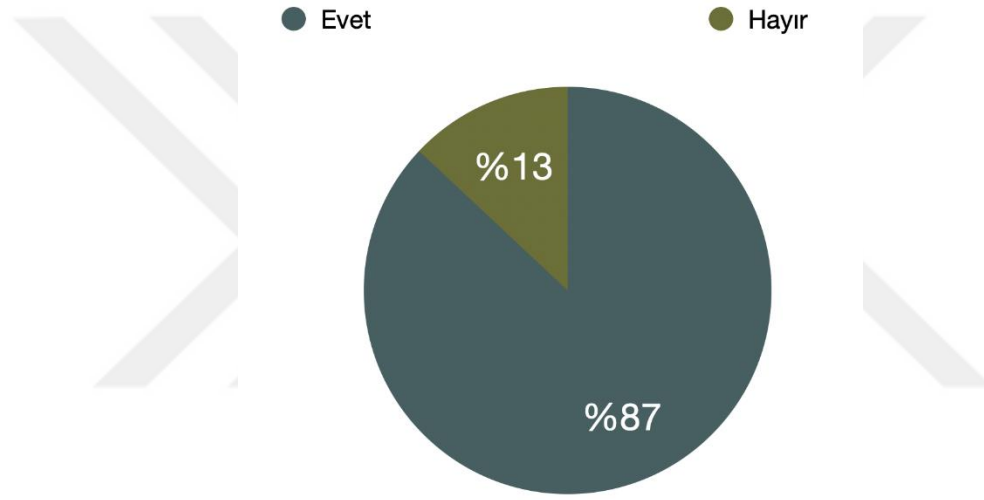
● Sabah Erken Saatlerde ● Mesai Saatleri İçerisinde ● Akşam Saatlerinden Önce ● Gece Vakitlerinde

Şekil 42. Kullanıcıların Alanı Hangi Saat Diliminde Kullandıkları

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın 2024 yılı itibariyle yeni açılan bir kamusal alan olması nedeniyle kullanıcılarına alanın eski halini bilip bilmedikleri sorulmuştur.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın eski halini bilen kullanıcıların oranı %87 olarak görülmektedir. Meydan kullanıcılarına yaşadıkları ilçenin tespiti için sorulan ikamet bilgisinde %75 oran ile kullanıcıların Maltepe ilçe sınırları içerisinde ikamet ettikleri görülmektedir, buna bağlı olarak daha çok yerleşik bölge halkı tarafından kullanılan bu kamusal alanın geçmişte de aynı şekilde kullanıldığı düşünülmektedir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın %13'lük kısmı ise alanın eski halini bilmemektedir.

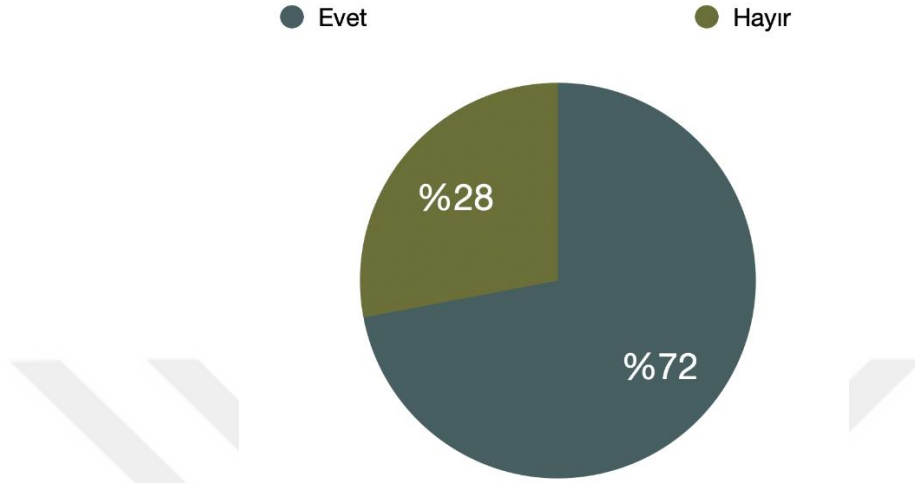

Şekil 43. Kullanıcıların Alanın Eski Halini Bilme Oranı

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında (5) alanın fiziksel özelliklerinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi (aydınlatma, zemin döşemesi, yeşil alan, oturma alanları) sorulmuştur.

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına alanın aydınlatmasının yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Kullanıcıların %72 oran ile aydınlatmaları yeterli bulduğu görülmektedir. Led Direk Aydınlatma, Şerit Led Aydınlatma, Led Kataner Aydınlatma Armatürleri, Çift konsollu aydınlatma gibi farklı aydınlatma öğeleri kamusal alanda bulunmaktadır. Yeni açılan bir meydan olması itibariyle kamusal alandaki aydınlatma öğelerinin yeni aynı zamanda birbirlerine yakın olması ve bölgede yer alan dükkân, cami, emniyet müdürlüğü gibi

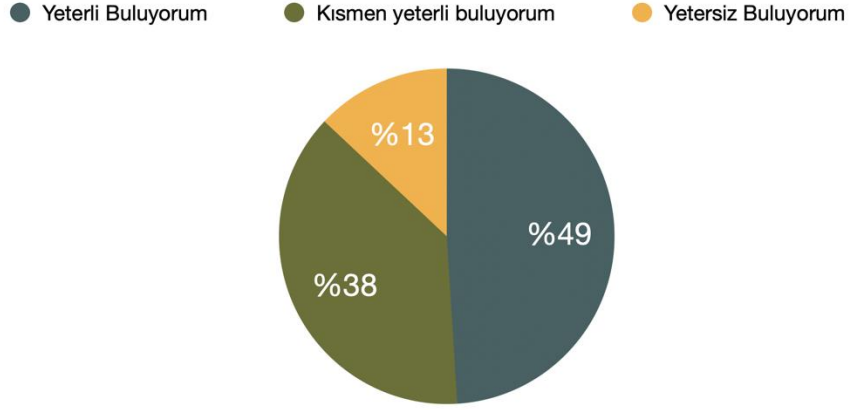
binaların da ayrıca aydınlatıcı öğeleri barındırması bu oranın yüksek olmasında önemli bir etkindir. Kamusal alanı kullanan bireylerin %28 oranlık kısmı ise aydınlatıcı öğeleri yeterli bulmamaktadır.

Şekil 44. Kullanıcıların Aydınlatma Öğelerini Yeterli Bulma Oranı

Kamusal alan tasarımlarında yol döşeme ve kaplama malzemelerinin, renk, doku ve desen açısından kullanışlı ve güvenli olması önemlidir. Özellikle Maltepe Cumhuriyet Meydanında kamusal alan kullanımının %45'in de gezinti/yürüyüş aktivitesinin gerçekleştiği göz önüne alındığında zemin malzemesinin kaygan olmaması ve malzeme birleşim yerlerinin hareketi zorlaştırmayacak şekilde olması önemlidir.

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına alanın zemin malzemesini nitelikli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Kullanıcıların %49'luk kısmı kamusal alanın zemin kalitesini yeterli bulmaktadır. %38'lik kısım ise kısmen zemin malzemesini yeterli bulmakta geriye kalan %13 oranlık grup ise zemin malzemesini yetersiz bulmaktadır. Bağdat caddesi aksı üzerinde yayalaştırılmış alanda zemin malzemesi olarak farklı boyutlarda mermer söğüt gri bej kullanılmıştır (Şekil 46). Bu malzeme kaydırmaz özelliği ile kamusal alanda hareket kolaylığı sağlamaktadır. Bağdat Caddesinin, Atatürk Caddesi ile kesişiminden itibaren Atatürk Caddesinin yayalaştırılmış kısmında kilit taş döşemesi zemin malzemesi olarak kullanılmıştır.

Şekil 45. Kullanıcıların Zemin Malzemesini Nitelikli Bulma Oranları

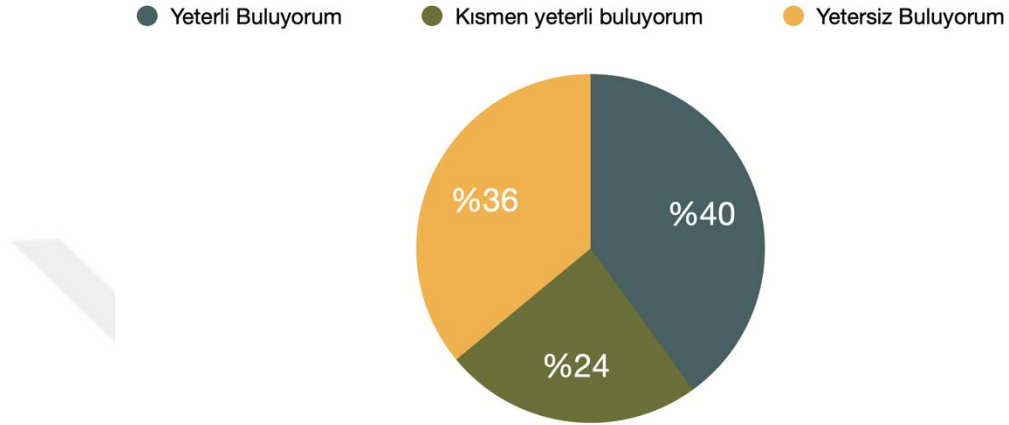

Şekil 46. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Zemin Görüntüleri

Kaynak: (İBB, 2024)

Kamusal alanlarda kullanıcılar yeşil alanlara ihtiyaç duymaktadır. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına yapılan gözlemde insanlar ağaç ve yeşil alanların olduğu alanları dinlenmek için kullanmaktadır. Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına yeşil alanları yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Kullanıcıların %24'ü meydanda yer alan yeşil alanları yeterli bulmaktadır. %36'lık grup yeşil alanları yetersiz bulmakta, geriye kalan %40 oranlık grup ise yeşil alanları kısmen yeterli bulmaktadır. Toplam 20 bin metrekare yayalaştırılmış alan içerisinde, tören ve miting gibi etkinliklere meydan olabilecek

4500 metrekare kamusal alanın bulunduğu Maltepe Cumhuriyet Meydanında 1360 metrekare yeşil alan bulunmaktadır. Genel olarak kullanıcılar yeşil alanları, bitkilendirmeyi yeterli bulmamaktadır. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın yeni açılan bir kamusal alan olması itibarıyla meydana yer alan bitkilerin ve ağaçların büyüme serüveni'nin tam olarak bitmediği de göz önüne alınmalıdır.

Şekil 47. Meydan Kullanıcılarının Yeşil Alanları Nasıl Buldukları

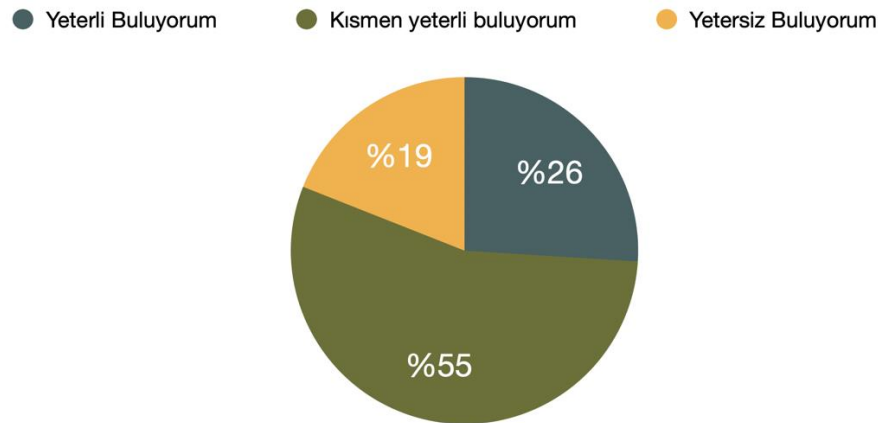

Şekil 48. Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Yeşil Alan Görüntüleri

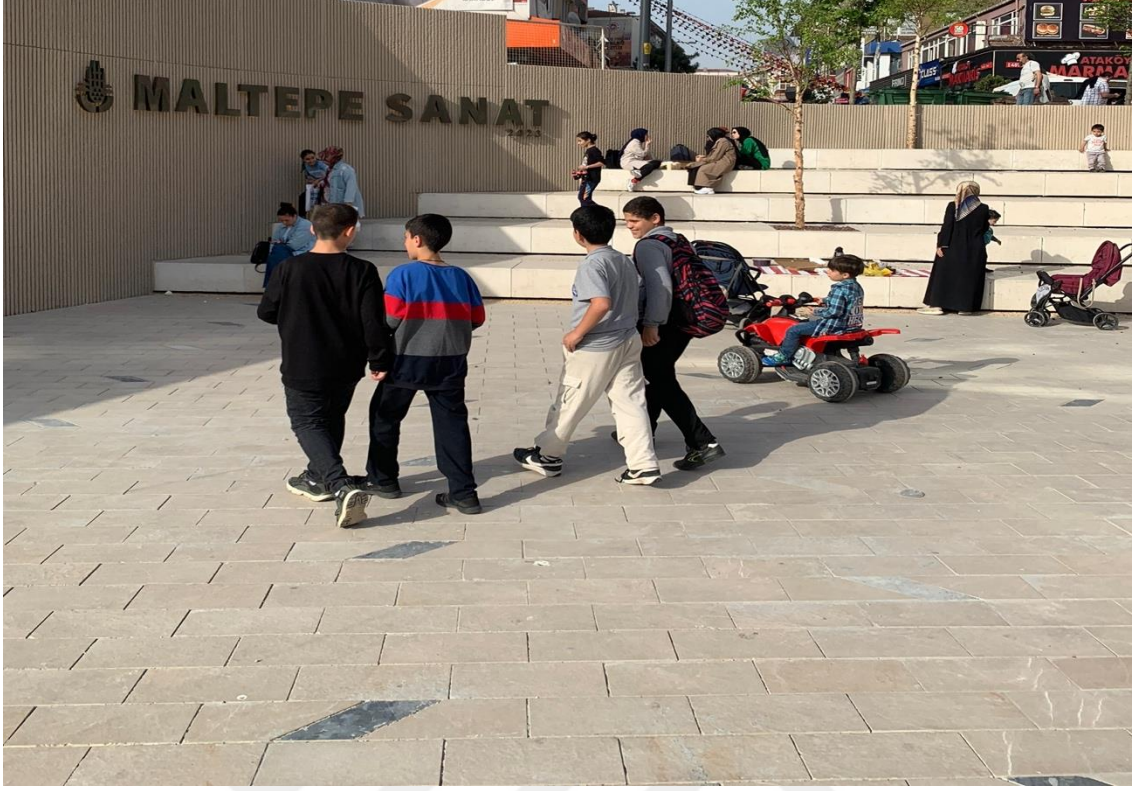
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Anket çalışması kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına oturma alanlarını nitelik ve nicelik olarak yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur.

Jan Gehl kamusal alanlarda kalite kontrolünün yapılması için ‘‘koruma, konfor ve beğeni’’ kavramlarını ele almıştır. Bu kapsamda kamusal alanlarda yer alan oturma birimleri uzun süre oturmalara ve dış etkenlere karşı dayanıklı olmalı, kullanıcıların konforunu en üst ölçekte sağlamalıdır. Kamusal alanlarda yer alan oturma birimlerinin yeterli miktarda ve görsel açıdan bulunduğu alan ile uyumlu olması önemlidir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında farklı ölçütlerde beton oturma blokları, üstü ahşap kaplamalı birimler, banklar ve amfi oturma alanları tasarlanmıştır. Meydan kullanıcılarının %26 oran ile oturma birimlerini nitelik ve nicelik olarak yeterli bulduğu, %19 oranlık kullanıcı grubunun oturma birimlerini nitelik ve nicelik olarak yetersiz bulduğu görülmektedir. %55’lik oran ile çoğunluk grubu oluşturan kullanıcıların oturma birimlerini nitelik ve nicelik olarak kısmen yeterli bulduğu görülmektedir. Meydanda yapılan gözlemlerde beton oturma bloklarında daha çok 55 yaş üstü bireylerin bu alanları tercih ettiği, 18-35 yaş arası bireylerin ve çocuklu ailelerin ise amfi oturma alanlarını kullandıkları görülmektedir. Kullanıcılar ile yapılan görüşmelerde kamusal alanda yer alan oturma birimlerinin çeşitliliği ve kullanışlı tasarımları beğenilmiştir. Kullanıcılar, meydanda yer alan yeşil bantlara yakın konumlanan oturma elemanlarının sayısının arttırılması ve kamusal alana bank ilavesi yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Şekil 49. Oturma Birimlerini Nitelik ve Nicelik Olarak Nasıl Buldukları

Şekil 50.a Amfi Oturma Birimleri

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Şekil 50.b Dinlenme Alanları

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

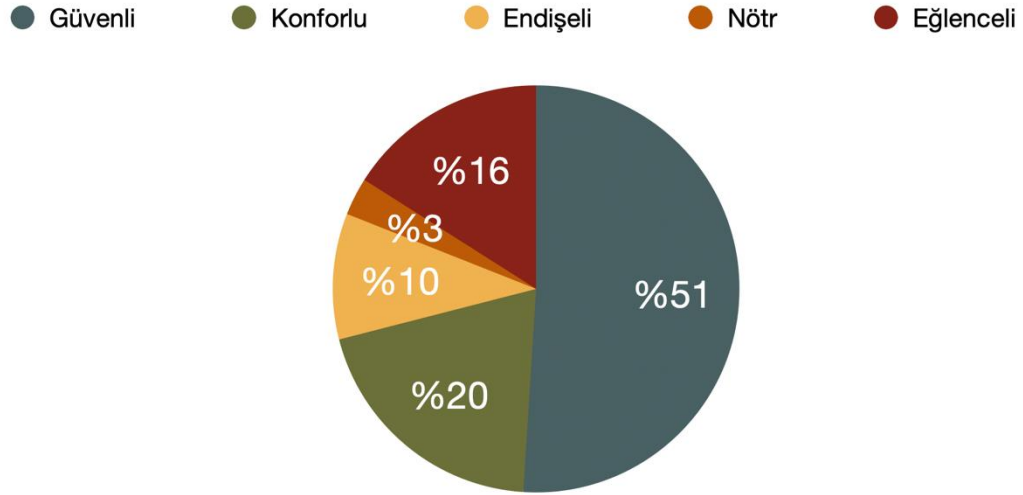

Şekil 50.c Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait Oturma Birimleri Görüntüleri
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında (6) alanın kullanım sonrası kullanıcı gözünden değerlendirilmesi istenmektedir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına bu kamusal alanda vakit geçirirken kendilerini nasıl hissettikleri sorulmuştur. Kamusal alanda vakit geçiren bireylerin %51'lik kısmı meydanı güvenli bulmaktadır. Demografik veriler incelendiğinde kadın-erkek bireylerin tamamına yakını bu alanda kendilerini güvenli hissetmektedir. Kamusal alanın yerleşik şehir hayatı içerisinde yer alması, bölge halkının birbirini tanıyor olması ve %87'lik kısmın meydan alanın eski halini de biliyor olması Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı kullanan bireylerin güvende hissetmesini sağlamıştır. Meydan kullanıcıları ile yapılan görüşmelerde Maltepe İlçe Emniyet Müdürlüğü Binası'nın da yayalaştırılmış alan içerisinde yer almasından dolayı kamusal alan kullanıcılarının büyük çoğunluğu kendilerini bu alanda güvende hissettiklerini belirtmektedirler. Kamusal alan kullanımının %20'lik kısmını oluşturan grup alanda vakit geçirirken kendilerini konforlu hissetmektedir. %16'lık grup ise meydanda vakit geçirirken eğlenceli hissetmektedir. Bu grup içerisinde çocuklar, öğrenciler ve 18-35 yaş arası bireyler yoğun olarak bulunmaktadır. Bu bireyler kamusal alanı toplanma, eğlence alanı olarak kullanmakta, bölgede yer alan Sanat Galerisi ve İstanbul Kitapçısını ziyaret etmektedir. Meydan kullanıcılarının %10'luk kısmı ise kamusal alanı kullanırken kendilerini endişeli hissetmektedirler. Bu kullanıcı grubu meydan çevresinde yer alan yapı stoğunun yaşlı olması ve kamusal alanın yapıların arasına sıkışmış olmasından dolayı endişelerini belirtmektedir. Trafik akışının

yer altına alınması ile yayalaştırılmış bir alan olan meydanda kullanıcılar ile yapılan görüşmelerde araç ve motorların meydanı kullandığının alanı kullanan küçük çocuklar açısından bu durumun tehlikeli olduğunu belirtmektedirler. Kamusal alan kullanımının %3'lük kısmını oluşturan grup ise alanı kullanırken nötr hissettiğini ve ruh halinde değişiklik olmadığını belirtmektedir.

Şekil 51. Kullanıcılarının Alanı Kullanırken Kendilerini Nasıl Hissettikleri

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan anket çalışmasında kullanıcılara alana hangi birimlerin eklenmesini istedikleri ve meydan alanına dair görüşleri sorulmuştur.

Kamusal alanın kullanım sonrası değerlendirilmesi kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları alana bazı birimlerin eklenmesine dair öneriler getirmektedir. Kamusal alanın gece kullanım oranının arttırılması amacıyla yerel sanatçıların sahne alabileceği sanat kafeleri, mini yeme-içme stantları, eğlence mekânları alana eklenerek kamusal alanın hareketliliğinin gece vakitlerinde de sağlanması beklenmektedir. Kullanıcılar alanda aktivite sürekliliğinin sağlanmasını talep etmektedir. Meydan alanına yakın bir konumda inşa edilecek kültür merkezleri ile sinema, tiyatro ve konser gibi etkinliklerin burada yapılması istenmektedir.

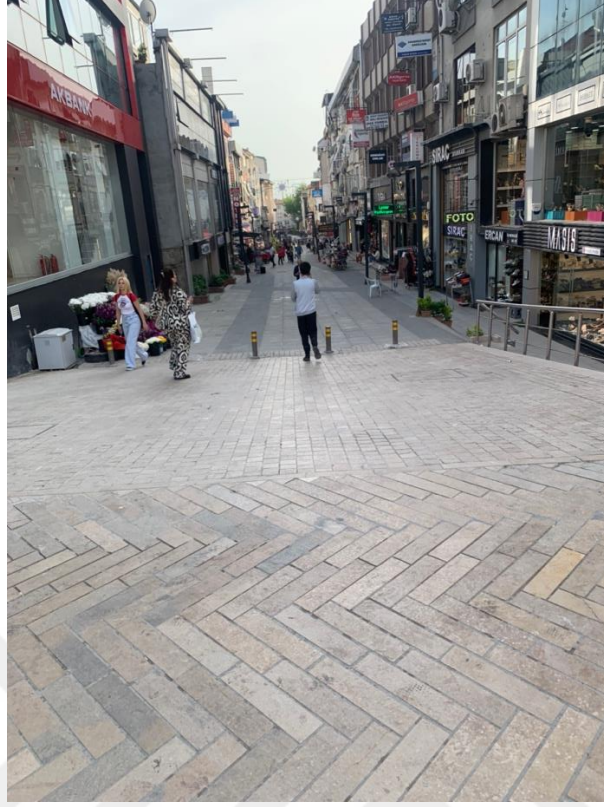
Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı kullanan esnaflar ve işçiler yakın çevrede açılmasını istedikleri kent lokantası, kamuya ait lokantalar ve sosyal tesisler ile daha uygun fiyatlı yemek yerleri talep etmektedir. Kamusal alanı kullanan 55 yaş üstü

bireyler ile ev hanımları çay evlerinin meydan alanına açılmasını istemekte bu alanlarda vakit geçirerek sosyalleşmelerin olacağını belirtmektedir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nı kullanan çocuklar ve gençler alanda ders çalışabilecekleri, kitap okuyabilecekleri kütüphaneler yapılmasını istemektedir. Çocuklar ve gençler ayrıca meydan alanı çevresinde spor sahaları, kaykay pistleri ve ocuk oyun alanları tasarımları yapılmasını istemektedir. Bu tür tasarımların kamusal alan projelerinde sağlanması ile çocuklar ve gençler alanları daha etkin şekilde kullanacaktır.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları kamusal alana daha rahat ulaşım sağlamak için raylı sistemler ve tramvay projelerinin hayata geçirilmesini talep etmektedir. Bağdat caddesi güzergahında trafik akışının tünel ile yer altına alınması ve bağlantı yollarının yayalaştırılması sonucunda esnaf, işçi ve kamusal alan kullanıcıları araçlarını park edebilecekleri katlı otopark yapılmasını istemektedir. Meydan çevresinde yayalaştırılmış alanda yer alan esnaflar yük indirme bindirme işlemleri için gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep etmektedir.

Kamusal alanların üretiminde erişilebilirlik ilkesi doğrultusunda tasarımlar yapılmalıdır. Engelli bireylerin fiziksel ve zihinsel engellerini aşarak kamusal alandan faydalanabilmesi gerekmektedir. Maltepe Cumhuriyet meydanı kapsamında yapılan yerinde gözlemede engelli bireylerin alana ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla meydana bağlantılı sokaklar arasında engelli rampası düzenlenmesi ile kot farkları giderilmiştir (şekil 52). Meydan alanına bağlantılı sokaklar arasında görme engelli bireyler için yer alan sarı yürüme yolları yeni kullanıma açılan yayalaştırılmış kamusal alanın büyük bir kısmında yer almamaktadır. Görme engelli bireyler için düzenlenecek yürüme yolları ile kamusal alanların erişilebilirliği arttırılmalıdır.

Şekil 52. Engelli Rampası Düzenlenmesi

Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Kamusal alan tasarımlarında fiziksel unsurlar olarak nitelendirilen yeşil alanların Maltepe Cumhuriyet Meydanı özelinde istenilen yeterlilikte olmadığı ve oturma birimlerine uzak olmasından dolayı tekrar düzenlenmesi gerektiği kullanıcılar tarafından belirtilmiştir. Kullanıcılar meydan alanında su unsurlarının, fışkiyelerin, hayvanlar için mama ve su kaplarının eklenmesini istemektedir.

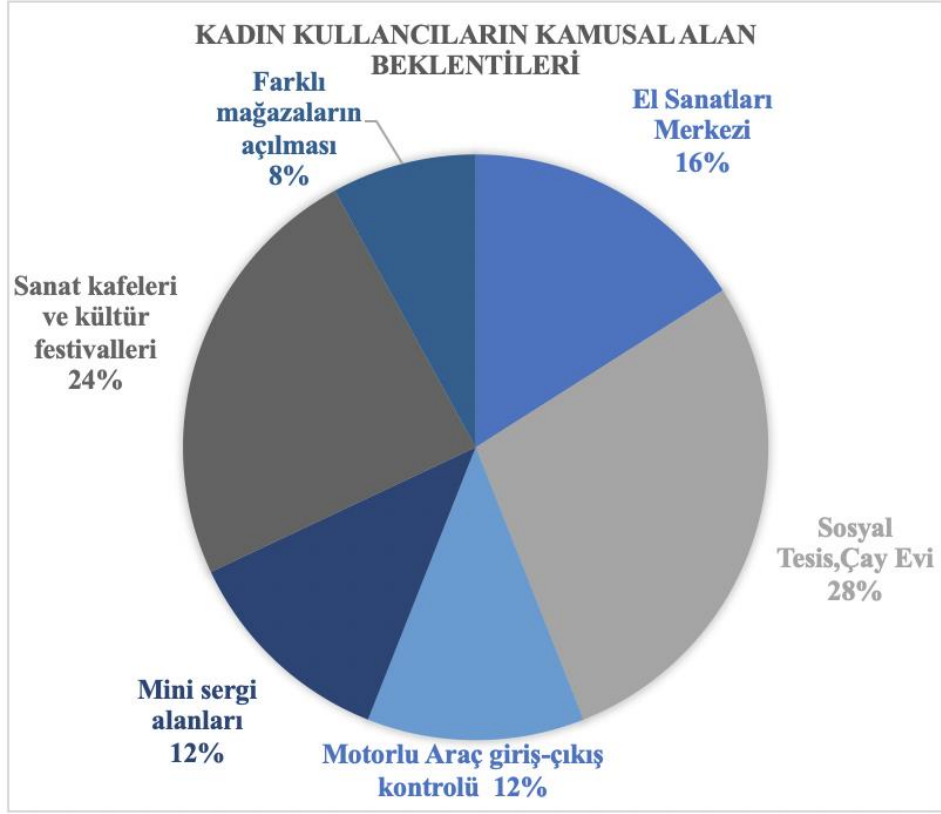
Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları bölgede ticari aksın yoğun şekilde bulunduğunu belirterek dükkân tabelalarında ve cephelerinde iyileştirmeler yapılmasını bütüncül yaklaşımın ön plana çıkartılarak estetik olgunun artmasını istemektedir.

Yaş, cinsiyet ve geçici/kalıcı kullanıcı profiline bağlı olarak kamusal alandan beklentiler farklılık göstermektedir.

Tablo 1. Yaşı Bağı Kamusal Alandan Beklentiler

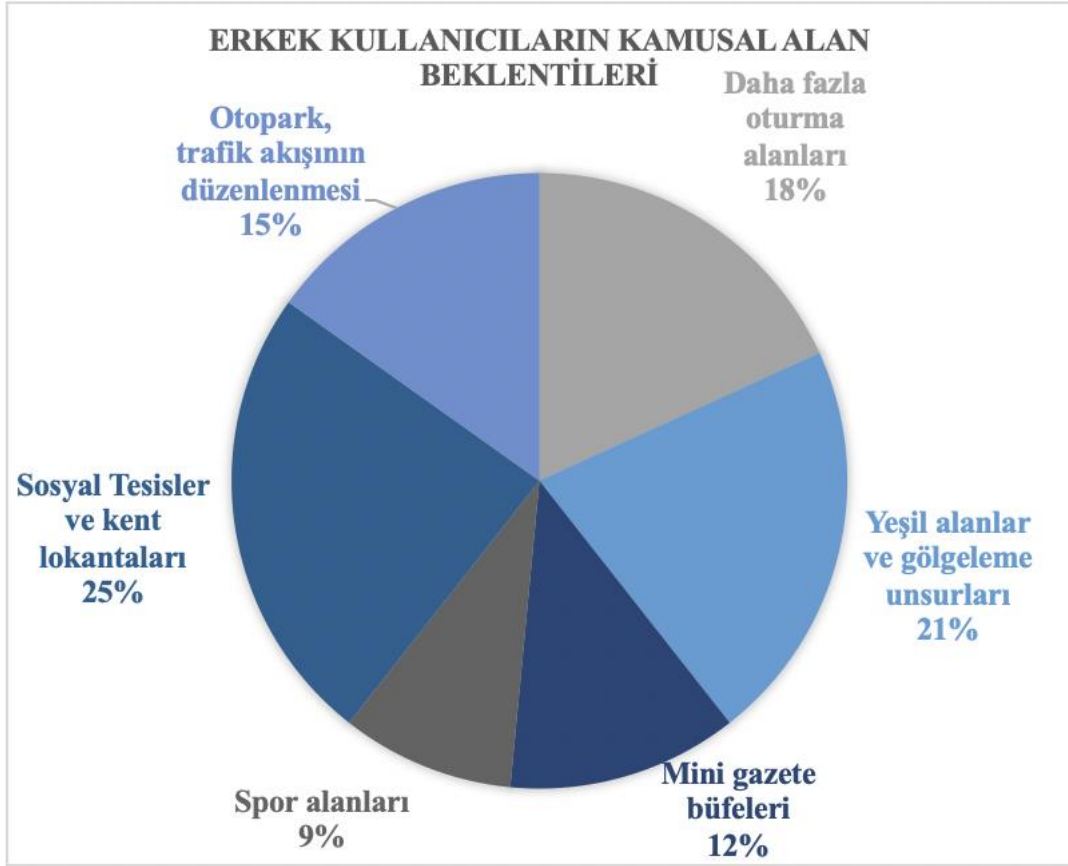
18 Yaş Altı	18-35 Yaş	35-55 Yaş	55 Yaş Üstü
Çocuk Oyun Alanları	Kültür Merkezi	Kedi-köpek mama kapları	Kent Lokantası
Su fiskeyeleri, süs havuzları	Kütüphane	Heykel ve sokak enstalasyonları	Sosyal tesisler ve Çay evleri
Spor ve eğlence alanları	Sinema ve tiyatro alanları	Daha fazla yeşil alan	Wc alanları
Bisiklet yolları	Mini yeme içme stantları	Sanat galerileri	Gölgeleme elemanları
Kaykay Pisti	Zincir kahve markaları	Zabıta denetim alanı	Sergi alanları, stantlar

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarından 18 yaş altı bireyler bisiklet yolları, su fiskeyeleri, çocuk oyun alanları gibi spor ve eğlence alanlarının; 18-35 yaş arası kullanıcılar ise bölgeye yakın konumda yer alacak kültür merkezlerinin, sinema ve tiyatro alanlarının bu kamusal alanda yer almasını istemektedir. Kamusal alanı kullanan 35-55 yaş arası bireyler daha çok sahne ve sanat alanlarının, kedi ve köpek mama kaplarının; 55 yaş üstü bireyler ise sosyal tesisler, çay evleri ve kent lokantaları gibi ekonomik yeme içme yerlerinin Maltepe Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresi üzerinde düzenlenmesini istemektedir.

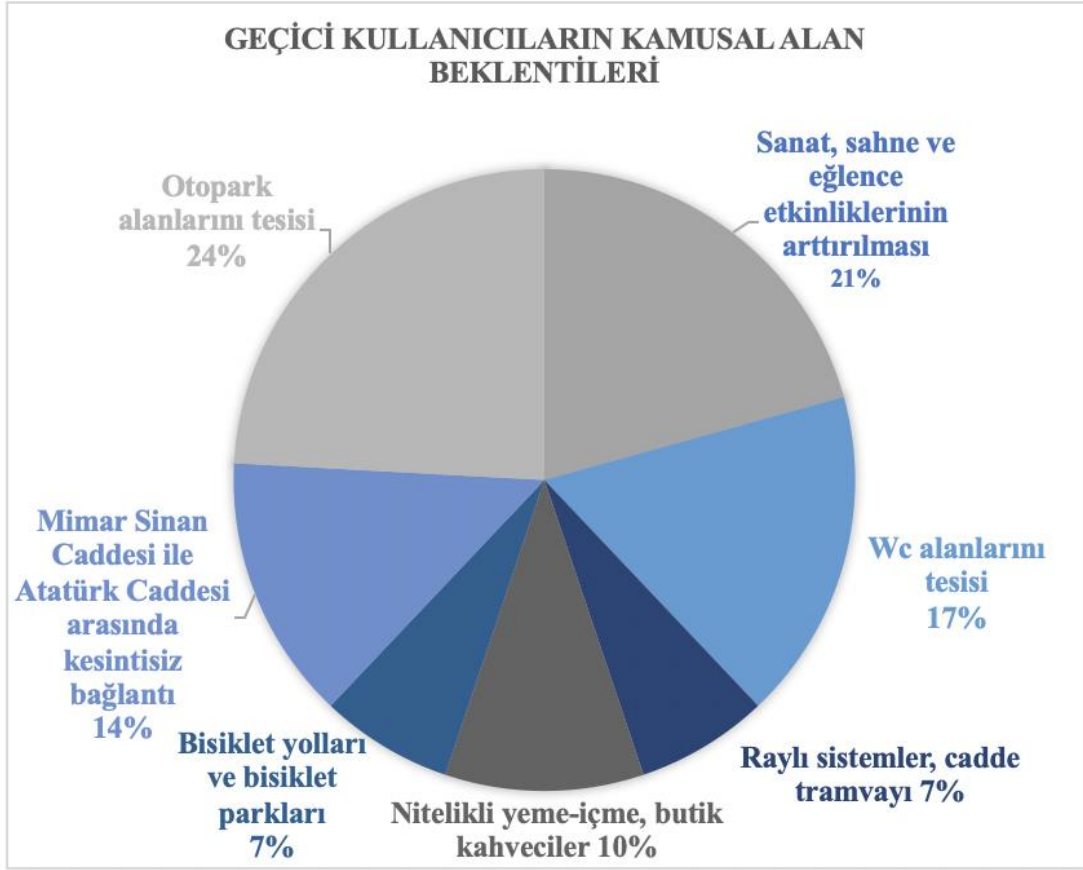
Şekil 53.a Kadın Kullanıcıların Kamusal Alandan Beklentileri

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarının cinsiyetlerine bağlı olarak kamusal alandaki beklentileri farklılık göstermektedir. Kadın kullanıcıların kamusal alandan beklentilerine bakıldığında (Şekil 53.a) alışveriş yapabilecekleri farklı mağazaların bölgeye açılmasını, hem sosyalleşip hem de el sanatlarını yerine getirebilecekleri alanların tesisini, ayrıca yapmış oldukları çalışmalarını sergileyebilecekleri mini sergi alanlarının meydan alanı içerisinde yer almasını talep etmektedirler. Kadın kullanıcılar sosyal tesisler ve çay evleri gibi toplu buluşma alanlarının bölgeye açılmasını istemektedir.

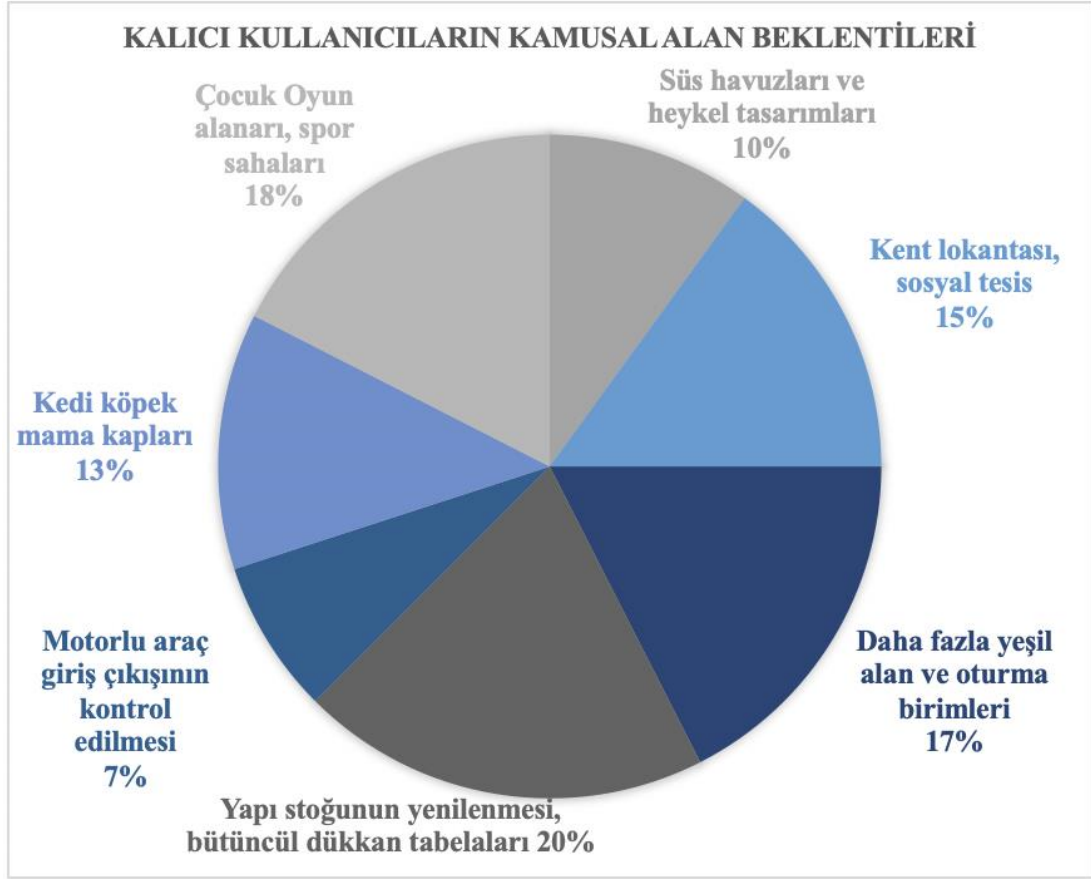
Şekil 53.b Erkek Kullanıcıların Kamusal Alandan Beklentileri

Kamusal alanı kullanan erkek kullanıcıların beklentilerine bakıldığında (Şekil 53.b) en çok fiziksel unsurların ilavesine ilişkin talepler bulunmaktadır. Kamusal alanı kullanan erkek kullanıcılar alana ait fiziksel özellikler arasında yer alan oturma ve yeşil alanların sayısının artırılması gibi konularda yoğun olarak taleplerini dile getirmektedir. Kamusal alanı kullanan erkek bireylerin meydan çevresinde otopark alanlarının yetersiz olmasından dolayı, otopark alanlarının tesisi ve meydan alanı çevresindeki trafik akışının tekrar düzenlenmesi ile ilgili talepleri bulunmaktadır. Yeme-içme faaliyetlerini yerine getirebilecekleri kamuya ait sosyal tesislerin, kent lokantalarının açılması gibi konularda kadın (%28) ve erkek kullanıcıların (%25) ortak olarak yoğun talepleri bulunmaktadır.

Şekil 54.a Geçici Kullanıcıların Kamusal Alandan Beklentileri

Çalışmak amacıyla bu bölgeye gelen kullanıcılar ve daha çok hafta sonu geçici olarak bu alanı kullanan bireyler kaliteli ve hijyenik olarak yeme-içme faaliyetlerini yerine getirebilecekleri alanların bölgede az olduğunu ifade etmişlerdir. Geçici kullanıcılar kamusal alan çevresinde otopark sorunu yaşadıklarını, meydan ve yakın çevresine otopark alanı tesisinin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu tür kullanıcılar meydan ve yakın çevresinde sanat, sahne ve eğlence etkinliklerinin arttırılmasını yoğun olarak talep etmektedir. Kamusal alana daha rahat erişim sağlayabilmek açısından geçici kullanıcılar Mimar Sinan caddesi ve Atatürk Caddesi arasında kesintiye uğrayan trafik akışının yeni düzenlemeler ile çözülmesini talep etmektedir.

Şekil 54.b Kalıcı Kullanıcıların Kamusal Alandan Beklentileri

Yerleşik kent hayatının içerisinde yer alan kamusal alanın daha çok bölgeye yakın konumda ikamet eden bireyler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Kalıcı kullanıcılar meydan alanı ve yakın çevresinde çocuk oyun alanları, spor sahalarının planlanması ile sosyal alanların bölgede arttırılmasını talep etmektedir. Yeşil alan ve oturma birimlerinin sayısının arttırılması kalıcı kullanıcılar tarafından yoğun olarak talep edilmektedir. Bu tür kullanıcılar kamusal alanın çevresinde kedi-köpek mama kaplarının yetersizliğini belirtmektedir. Ayrıca kalıcı kullanıcılar süs havuzları ve heykel tasarımlarının meydan alanı içerisinde düzenlenmesini talep etmektedir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı											
Fiziksel Unsurlar				Sosyopsikolojik Unsurlar				İşlevsel Donatılar & Estetik Unsurlar			
Heykel				Sanat & Sahne Alanları				Yer Döşemeleri			
Su Unsurları (*)				Tören & Miting Alanları				Bitkisel Unsurlar			
Mekansal Kapalılık				Kütüphane (*)				Oturma Birimleri			
Cephe Estetiği				Kitapçılar				Aydınlatma Elemanları			
Yaya Dolaşımı											
Engelliler için Tasarım											
Otopark Kullanımı (*)											
Jan Gehl Tasarım Kriterleri											
Kalite				Kalite				Kalite			
Konfor				Konfor				Konfor			
Beğeni				Beğeni				Beğeni			
	(*) Meydanda bulunmamaktadır.										
	Yeterli				Kısmen Yeterli				Yetersiz		

Şekil 55. Maltepe Cumhuriyet Meydanının Değerlendirilmesi

Maltepe Cumhuriyet Meydanı'na ait 200 kullanıcıya uygulanan anket çalışmasından elde edilen geri bildirimler (1) fiziksel, (2) sosyo-psikolojik ve (3) işlevsel donatılar ve estetik unsurlar açısından üç ana başlıkta değerlendirilmiştir (Şekil 55). Her ögenin durumu yeterli, kısmen yeterli, yetersiz ve meydanda bulunmamakta olmak üzere dört seviyede derecelendirilmiştir. Maltepe Cumhuriyet Meydanına ait üç ana başlıkta toplanan temel unsurlar Jan Gehl'in ortaya koyduğu kalite, konfor ve beğeni kriterleri temel alınarak derecelendirilmiştir.

Kamusal alanın kullanıcıları Fiziksel unsurlar kategorisinde yer alan “yaya dolaşımı” ve “mekânsal kapalılık” unsurlarını yeterli düzeyde derecelendirmiştir. Meydan kullanıcıları kamusal alanın erişilebilirlik ilkesi doğrultusunda eksikleri olduğunu engelsiz tasarım ilkeleri doğrultusunda düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Meydan alanı ve yakın çevresinde “su unsurları” ve “otopark alanları” açısından önemli eksiklikler bulunmaktadır.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları kamusal alana ilişkin Sosyo-psikolojik unsurlar arasında, tören ve miting alanlarını, kitapçıları yeterli bulmaktadır. Yayalaştırılmış alan içerisinde yer alan İstanbul Kitapçısı ve İBB Ödünç Kitapçısının kullanıcıların taleplerini karşıladığı görülmektedir. Özellikle 18 yaş altı ve 18-35 yaş arası kullanıcılar meydan ve yakın çevresinde kütüphane alanlarının yer almadığını, bu konuda bir çalışma yapılması gerektiğini belirtmiştir. Meydan alanı içerisinde yer alan Amfi alanı ve Maltepe Sanat merkezi; sanat ve sahne performanslarının, konser, fuar ve sergi gibi organizasyonların ana merkezi konumundadır. Maltepe Cumhuriyet

Meydanı inşa sürecinin tamamlanmasının ardından kitap günleri (Şekil 56), sergiler, konserler, dev ekranda maç izleme etkinlikleri gibi farklı faaliyetlere ev sahipliği yapmıştır. Meydan kullanıcıları bu tür etkinlikleri olumlu karşılamakta, kültür sanat etkinliklerinin meydan alanı içerisinde daha sık olarak yapılmasını talep etmektedir.

Şekil 56.a Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kitap Günleri Etkinlik Alanı
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Şekil 56.b Maltepe Cumhuriyet Meydanı Kitap ve İmza Stantları
Kaynak: (Araştırmacı, 2024)

Meydan alanı kullanıcıları İşlevsel donatılar ve Estetik Unsurlar kategorisinde yer alan aydınlatma elemanlarını nitelik ve nicelik anlamında yeterli seviyede bulmaktadır. Aydınlatma elemanlarının yeni ve sayısının fazla olması kullanıcıların yorumlarını desteklemektedir. Kamusal alan içerisinde yer alan oturma birimleri ve yer döşemeleri kısmen yeterli bulunmuştur. Özellikle kamusal alanı kullanan 55 yaş üstü bireyler gölgeleme unsurları ile oturma alanlarının birlikte düzenlenmesini istemektedir. 20 bin metrekare yayalaştırılmış alan içerisinde yer alan 1360 metrekare yeşil alan kullanıcılar tarafından genel anlamda yetersiz bulunmuş, yeşil alanların artırılması gerektiğini talep etmişlerdir.

SONUÇ

Kentlerde yer alan kamusal alanların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Kullanıcı odaklı tasarımlar ile insanların farklı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, yaşam koşullarını iyileştirecek kamusal alan çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Kamusal alanların planlanması ve tasarımı aşamasında kullanıcıların beklentileri ve istekleri araştırılarak kullanıcıya yönelik tasarım kriterleri belirlenmelidir. Son yıllarda yerel yönetimler tarafından halka açık meydanlar ve sosyal merkezler için kentsel tasarım yarışmaları, anket çalışmaları düzenlenmekte kullanıcıların kamusal alan tasarımlarında aktif olarak rol almaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Kullanıcı katılımcı modeline ait olduğu söylenen anket ve yarışma metodlarının yeterli olmadığı, farklı aktörlerin tasarım aşamasında aktif rol oynadığı metodların, özellikle kamusal alanların üretiminde kritik önemi bulunmaktadır.

Tasarımcılar ve yerel yönetimler tarafından tasarlanan kamusal alanların kullanıma açılmasının ardından kullanım sonrası değerlendirme konusunda KSD yöntemine gereken önem verilmemektedir. Bu kapsamda yerel yönetimlerin ve tasarımcıların mevcutta kullanılan kamusal alana dair eksiklerin tespiti, zayıf yönlerinin iyileştirilememesi ve gelecek projelerde aynı hataların tekrarlanması gibi konularda tasarım hataları ile karşılaşma riski bulunmaktadır.

Bu çalışmada Maltepe Cumhuriyet Meydanı ele alınırken, Jan Gehl'in ortaya koyduğu değerlendirme kriterleri temel alınarak, kalite, konfor ve beğeni yönünden kullanım sonrası değerlendirilmesi yapılmıştır. Kamusal alana ait alan çalışmalarından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Anket yöntemi ve yerinde gözlem ile analiz edilen verilere göre kullanıcıların kamusal alanın yeniden düzenlenme ve geliştirilmesi aşamalarına ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Bu değerlendirmeler kapsamında Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın güçlü ve geliştirilmeye açık yönleri tespit edilmiş, gelecekte inşa edilecek meydan tasarımlarında tasarım parametrelerinin belirlenmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Kamusal alanların üretiminde anket ve yarışma gibi kullanıcı katılımcı metotlara ek olarak farklı katılımcı planlama modellerinin devreye girmediği tasarımlarda kullanım eksiklikleri görülmektedir. Kamusal alanların kullanıma açılmasının ardından yapılacak kullanım sonrası değerlendirme çalışmaları ile kamusal alanların

kendi kaderlerine terk edilmeleri engellenecek, kullanıcılardan geri bildirimler alınarak diğer kamusal alan çalışmalarına yönelik tasarım kriterlerinin belirlenmesi sağlanacaktır. Yeni yapılacak kamusal alanların KSD çalışmalarını göz önüne alarak tasarlanması, tasarımın daha verimli kullanılabilirliğini olumlu etkileyecektir.

Yapılan tez çalışması sonucunda, Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nın planlanma ve düzenlenmesi ile ilgili birtakım öneriler getirilmiştir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında elde edilen anket ve gözlem sonuçlarına göre kamusal alanda aktivite olanaklarının yürüyüş, alışveriş, sanat ve yeme içme yerleri ile sınırlı kalması kullanıcıların meydanı daha sık ziyaret etmesine ve uzak ilçelerden gelmesine fırsat sağlamamaktadır. Kamusal alanın mesai saatleri içerisinde yoğun olarak kullanımının yanında akşam saatlerinde daha az kullanıcı tarafından kullanılması aktivite olanaklarının eksikliğini desteklemektedir. Örneğin; Sosyal, kültürel ve sanatsal aktivitelerin artırılması, özellikle öğrencilere yönelik işlevlerinin artırılması ile 18 yaş altı bireylerin de meydan alanını aktif olarak kullanmasını sağlayacaktır. Böylece kamusal alanın her yaş grubu için kullanılabilirliği artacak, akşam saatlerinde de canlı hale gelmesi sağlanacaktır.

Kamusal alanın kullanıcıları oturma elemanlarının konfor ve çeşitlilik açısından yeterli olduğunu, ancak oturma elemanlarının gölgeleme unsurları ile birlikte sayısının artırılması gerektiğini, ağaçlandırma ve bitki türlerinde çeşitliliğin artırılması ile peyzaj düzenlenmesi konusunda eksikliğin giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Örneğin; Atatürk Anıt Heykeli ve Maltepe Sanat Merkezi çevresinde yer alan amfi oturma alanları kullanıcılar tarafından istenildiği gibi kullanılamamaktadır. Oturma alanlarının çevresindeki gölgeleme unsurlarının eksikliği alanın işlevselliğini olumsuz etkilemektedir. Kutlama/Tören/Miting gibi organizasyonlara ev sahipliği yapan Meydan alanının gölgeleme unsurları ile desteklenmesi gerekmektedir.

Kamusal alan tasarımlarında otopark düzenlemesinin varlığı alana erişimi daha mümkün hale getirerek ulaşılabilirliği arttırmaktadır. Otomobil merkezli ulaşımına dair daha üst ölçekli planlamaların yapılmasının gerekliliği bilirse de Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında bölgede otopark alanlarının olmaması meydana bağlantılı sokaklarda trafik akışı ve araç yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Yakın çevrede oturan bölge halkı, otopark alanlarının düzenlenerek sokaklar arasında araç

yoğunluğunun azaltılmasını talep etmektedir. Otopark alanlarının tasarımı ile kamusal alana uzak mesafede ve farklı ilçelerde oturanların alanı daha aktif kullanabilmesi sağlanacaktır. Trafığe kapalı alana yakın konumda planlanacak otopark düzenlemesi ile meydanın daha geniş çaplı kullanıcı kitlesine sahip olabileceği öngörülmektedir.

Kamusal alanlarda hava kirliliği, ses ve gürültü gibi etmenler kullanıcıların konforunu olumsuz etkilemektedir. Sahil şeridi ile D100 arasında bağlantıyı sağlayan Mimar Sinan Caddesi ile Atatürk Caddesi arasında kalan kısmın yayalaştırılması ile araç yolu güzergahları değişmiştir. Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları yayalaştırılmış alan üzerinde motor ve araçların meydan alanını kısa yol sağlamak amacıyla kullandıklarını çocuklar için bu durumun tehlike oluşturabileceğini belirtmektedir. Örneğin; yayalaştırılmış alan üzerine araç giriş çıkışının acil durumlar dışında tamamen engellenmesi amacıyla açılır kapanır mekânizmalar düzenlenmesi planlanabilir.

Meydan tasarımları yapılırken ortalama kullanıcı sayısına göre yeterli miktarda wc alanlarının tasarımının yapılması önemli bir kriterdir. Alan çalışmasının yapıldığı Maltepe Cumhuriyet Meydanı çevresinde yeme-içme, pasajlar ve camii alanı içerisinde yer alan ortak kullanıma sahip wc alanlarının sayısı yetersizdir. Bireyler wc alanlarının yeme-içme alanlarında bulunmasından dolayı alanda geçirdikleri zamanları istek dışı kısıtlamaktadır. Meydan alanı çevresinde wc alanlarının sayısının artırılması kullanıcılar tarafından talep edilmektedir. Örneğin; Meydan alanı ve yakın çevresine hizmet edebilecek konumda planlanacak yeterli sayıda mobil wc'ler ile kullanıcıların talepleri karşılanabilir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcıları yayalaştırılmış alan ve yakın çevresinde yer alan dükkân, pasaj gibi iş yerlerinin tabelalarının estetik açıdan bütünlük oluşturması amacıyla tekrar düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bölgede yer alan yapı stoğunun yaşlı olduğunu kamusal alanda vakit geçirirken bireylerin tedirgin olduklarını, Maltepe Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresinde yer alan yapı stoğunun yenilenmesi gerektiğini önermektedirler. Örneğin; Yayalaştırılmış alan üzerinde yer alan iş yerlerinin tabelalarına belirli renk, boyut ve yazı tipi gibi standartların getirilmesi estetik açıdan uygulamalarda bütünlük sağlayacaktır. Bu aks üzerinde yer alan yapıların tamamına uygulanacak hızlı bina tarama testleri ile riskli

olup olmadığının tespiti yapılarak riskli yapıların yerlerine nitelikli yapıların tesisi gerekmektedir.

Maltepe Cumhuriyet Meydanında özellikle fiziksel ve sosyo-psikolojik unsurlar açısından bazı eksiklikler bulunduğu görülmüştür. Su unsurları, otopark alanları, cephe estetiği, engelliler için tasarım gibi önemli fiziksel unsurların eksikliği, meydanın genel kullanılabilirliğini ve estetik kalitesini düşürmektedir. Sosyal alanlar olarak düzenlenecek kütüphane alanlarının inşası, sanat ve sahne alanlarının sayısının artırılması ile kamusal alan kültür ve sanatın merkezi haline gelecektir.

KSD metodu ile ele alınan tez çalışmasının gelecek çalışmalara ve literatüre sunacağı katkılar bulunmaktadır. (1) Tez çalışmasında araştırmanın örneklemini olarak seçilen Maltepe Cumhuriyet Meydanının Mart 2024 tarihi ile yeni açılan kamusal alan olmasından dolayı bu tez çalışması literatürde yer alan ilk çalışmalardan biri olarak gelecek çalışmalara yol gösterecektir. (2) Türkiye'de KSD çalışmalarının üniversitelerin tez çalışmaları haricinde çok fazla yaygın olmamasından dolayı kamusal alanlar üzerinde tasarımların gelişimine katkı sunacak yeterince KSD metodu uygulanmış çalışma bulunmamaktadır. Bu tez çalışmasının kamusal alanlar üzerinde uygulanacak KSD araştırmalarına yön vermesi ve KSD metodunun kamusal alanlar üzerinde daha yaygın olarak kullanılmasını sağlamasına kaynak sunacağı düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasında bilimsel çalışmaların çoğunda olduğu gibi bir takım metodolojik olarak çalışmayı kısıtlayan faktörler yer almaktadır. (1) Maltepe Cumhuriyet Meydanının yeni bir meydan olmasından dolayı anket çalışması kısıtlı zaman sebebiyle Nisan ve Mayıs aylarını kapsayan 2 aylık süreç içerisinde sınırlı sayıda kamusal alan kullanıcısı ile görüşülerek uygulanmıştır. (2) Kullanıcıların uzun vadeli yorumları alınamamıştır. (3) Yeni bir meydan olmasından dolayı alana özgün literatürde yeteri kadar araştırma bulunmamaktadır. (4) KSD çalışmaları kapsamında uygulanan anket sorularına cevap veren kullanıcılar gönüllü bireyler olup, soruların doğru veya yanlış olarak nitelendirilebilecek cevapları bulunmamaktadır. Elde edilecek sonuçların güvenilirliğinin tespiti yapılamamıştır. Bu tez çalışmasındaki metodolojik kısıtların sonuçlarının doğruluğunun artmasını sağlamak amacıyla daha fazla kullanıcı ile daha uzun zaman dilimlerini kapsayacak analizler ile alanda yapılacak gelecek çalışmalarda aşılabileceği önerilmektedir.

Bilimsel çalışmaların birçoğunda geliştirilmeye açık yönler bulunmaktadır. Tez çalışmasını bir adım daha ileriye götürmek gerekirse; örneğin (1) Maltepe Cumhuriyet Meydanı kapsamında kullanıcılara kamusal alanın eski ve yeni halini bilip bilmedikleri sorulmuştur ancak eski ve yeni halini karşılaştırabilecekleri bir soru sorulmamıştır. Yeni açılmış veya açılacak kamusal alanlar için bundan sonra yapılacak çalışmalarda kamusal alanları karşılaştırmaları kullanıcılardan istenmelidir. (2) Geçici- kalıcı ayrımının daha net olarak saptanabileceği soruların kullanıcılara yöneltilmesi ile çalışmanın daha da ileriye götürülmesi sağlanabilir. (3) Alana ilişkin uygulanan anket taramasında Maltepe Cumhuriyet Meydanı kullanıcılarına kamusal alanın fiziksel özelliklerinin (yeşil alan, oturma alanlarının niteliği, zemin malzemesi vb.) yeterli/ yetersiz olma durumu sorulmuştur. Araştırmanın ileriye götürülmesi için bu soruların devamı olarak “Neden” sorusunun eklenmesi ile kullanıcıların olumlu olumsuz geri bildirimleri alınabilir. (4) Kullanım Sonrası Değerlendirme metodu ile yapılan bu çalışma Maltepe Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresinde gerçekleşmiştir. KSD metodu sonucu ortaya çıkan sonuçların geçerliliğinin test edilebilmesi ve kamusal alan tasarımlarında tasarım kriterlerinin daha sağlıklı olarak belirlenebilmesi amacıyla bundan sonraki çalışmalarda birden fazla kamusal alanın karşılaştırmalı analizlerinin yapıldığı çalışmalar, konuya ilişkin literatürü zenginleştirecektir.

KAYNAKÇA

- Akad, S. (2007). *Kentsel Açık Alanlarda Kullanım Sonrası Değerlendirme: İzmir Sahil Bantları Örneği Üzerine Ampirik Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akman, K. (2020). Kent Meydanlarının Önemi ve Değişen İşlevi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 17-33.
- Akpınar, A. (2013). *Kentsel Açık Alanlar: Başarılı Bir Kentsel açık Alan için Gerekli Olan Kriterler Nelerdir?* Peyzaj Mimarlığı 5. Kongresi / 14-17 Kasım 2013. Adana.
- Akyol, D., Çiğdem, A., & Düzenli, T. (2017). Toplumsal Değişim Sürecinde “Kamusal Mekân”ın Dönüşümü. *The Journal of Academic Social Science*: 545-554.
- Alacahan, O., & Vatandaş, S. (2021). Kamusal-özel alan ayrışmasının inşa süreci ve sosyal medya. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 720-733.
- Alexander, C. A. (1977) *Pattern Language*. Oxford University Press, New York, 128.
- Allison, E. (2004) *Carcassonne*. University of North Carolina at Chapel Hill Erişim adresi: <https://ils.unc.edu/dpr/archives/sofrance/carcassonne.html>.
- Alp, N. (2022). *Meydanların Görsel ve İşlevsel Yönden Kent Kimliğine Katkıları: Bakırköy Cumhuriyet Meydanı ve Eminönü Meydanı Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Alves, M.R. (2009). Çağdaş kentlerin dünyasında kültürel ve sosyal alanlar. XXII.Dünya Mimarlık Kongresi’nden Seçme Bildiriler, Mimarlıkların Pazar Yeri, UIA 2005 İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Arendt, H. (2013). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıtan, Ö. (2008). Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Modernleşme ve Cumhuriyet’in Kamusal Modelleri. Erişim Adresi:

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=353&RecID=1822>.

- Arslan, Z. (2022). *Sürdürülebilir ve Dirençli Kentler Oluşturulmasında Mavi-Yeşil Altyapıların Rolü*. İstanbul Maltepe Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. İstanbul.
- Asatekin, M. (2001). *Kentin kurumsal kimliği ve kentin donatımında eşgüdüm. I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İstanbul, 9,10,11 Mayıs.
- Aslan, S. (2006). *Anıt ve Meydanlarda Oran ve Ölçek Kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Atabay, S. ve Plehvarian, N.K. (2001) *Şehirselleştirme ve şehir mobilyaları ilişkileri. I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İstanbul, 9,10,11 Mayıs.
- Bağbaşı, G. (2010). *İstanbul Kent Meydanlarının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi: Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi.
- Bayhan, V. (2016). Postmodern Kamusal Alan. Kamusal Alan ve Türkiye. Ankara: Asil Yayın.
- Bazargan, N.V. (2020). *Kentsel Açık Mekânların Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Bir Model Önerisi: İstanbul Ortaköy Meydanı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Bordass, B., & Leaman, A. (2005). Making feedback and post-occupancy evaluation routine 1: a portfolio of feedback techniques. *Building Research & Information*,33(4), 347-352.
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Britannica (2023). *The Editors of Encyclopaedia. "acropolis". Encyclopedia Britannica*, 5 Dec. 2023, Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/technology/acropolis-ancient-Greek-district>.
- Britannica (2023). *The Editors of Encyclopaedia. "agora". Encyclopedia Britannica*, 13 Oct. 2023, Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/topic/agora>.

- Candur, H. T. (2019). *Antik Çağ'da Agora*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Cohen, R., Standeven, M., Bordass, B., & Leaman, A. (2001). Assessing building performance in use 1: The Probe Process, *Building Research & Information* (29)2, 85-102.
- Çaçtaş, M. (2016). *Kent Meydanlarının Fonksiyonellikleri Açısından İrdelenmesi: İzmir Örneği*. (Yüksek Lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Çakır, E. G. (2023). *Kamusal Alan Olarak Meydanların Günümüzde Değişen Kullanımı: Kütahya Ulu Cami ve Zafer Meydanı Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Çiftlik Dergisi. (2011). Atatürk Orman Çiftliği. Erişim Adresi: <https://www.ciftlikdergisi.com.tr/devlet-ciftliginden-rant-odagina-ataturk-orman-ciftligi/>
- Dağtaş, E. (2014). *Kamusal Alan ve Medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Danışman, A. (1991). *Ceza hukuku açısından özel hayatın korunması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Durak, H. B. (2018). *Tarihi Kent Meydanları ve Donatılarının Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi; Sultanahmet Meydanı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Durmaz, Ö. (2024) *Parkların Tarihi Yolculuğu: Versailles Bahçeleri*. Erişim Adresi: <https://www.arkitera.com/haber/parklarin-tarihi-yolculugu-versailles-bahceleri/>
- Erdönmez, E., & Çelik, F. (2016). Kentsel mekânda kamusal alan ilişkileri. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (14), 145-163.
- Erten Bilgiç, D. (2014). *Kent Meydanı Kavramının Değişen Anlamı ve İzmit Üçyol Meydan Uygulaması*. NWSA-Social Sciences: 1-20.
- Erzen, J. (2007). Çevre kent mimarlık, *Mimarlar Odası Dergisi*, s.334.

- Etike, B., & Erdönmez Dinçer, M. (2019). Beşiktaş Meydanı ile San Marco Meydanının Kamusal Mekân Kalitelerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Yeni Ufuklar* (s. 9-34) içinde. Ankara: Gece Akademi.
- Evrin, T. (2010). *Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) Yönteminin YTÜ Kimya ve Metalürji Fakültesi Binası Örneğinde İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Faule, P. (1995). *Squares in Contemporary Architecture*. Waanders Publishers Architectura & Natura Press, Amsterdam.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings using public space*. Island Press.
- Giritoglu, C. (1991). *Şehirsel Mekân Öğeleri ve Tasarımı* İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Godschalk, D. R. (2003). Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities. *Natural Hazards Review*, 4(3), 136-143.
- Gökgür, P. (2008). *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık,
- Gurallar, N. (2022). Meydan, square, platz, piazza, plaza, campo, park. İstanbul: *Mimarist Mimarlık Kültür Dergisi*, (73).
- Gurallar Yeşilkaya, N. (2009). Kamu – Kamusal Alan – Kamu Yapıları – Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası İçin Bir Terminoloji Tartışması. *Mimarlık Dergisi*, 350, 52-55.
- Habermas, J. (2007). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. (Çev. T. Bora, M. Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (2009). Makul Doğruya Karşı veya Dünya Görüşlerinin Ahlakiliği. *Neden Demokrasi Nasıl İktidar* (s. 137-172) içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Habermas, J. (2018). Sivil İtaatsizlik Demokratik Hukuk Devletinin Denektaş. Almanya'da Otoriter Legalizm Karşıtlığı. *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik* (s.122 - 143) içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Habermas, J. (2019). *İletişimsel Eylem Kuramı*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Holling, c.s. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1-23.
- IPCC (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Erişim Adresi: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>.
- İnceoğlu, M. (2007). *Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Kaçar, A. D. (2015). *Kültür / Mekân Gazi Orman Çiftliği*, Ankara. Koç Üniversitesi VEKAM Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Kamberov, A. (2016). *Bir Kamusal Açık Alan Olarak Meydan Kullanımını Etkileyen Kararların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Bakü Azadlık Meydanı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Karadağ, A. (2006). Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme. *Kamusal Alan ve Türkiye* (s. 5-39) içinde Ankara: Asil Yayın.
- Karadağ, A. (2016). *Post Modernite ve Kamusal Alan: Mutlak Hakikat Arayışının Sonu*. Ankara: Asil Yayın.
- Kaya, İ. (2001). *Kamusal alan kullanımı ve ATM*. I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 9,10,11 Mayıs.
- Kaya, M. (2021). *Sosyal Medya ve Kamusal Alan: Sosyal Medya Mecralarında Kamusal Alanın Sağlanabilirliği Üzerine Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, İstanbul.
- Keane, J. (2002). *Kamusal alanın yapısal dönüşümleri*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Keleş, R. (2008). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi
- Kılıç, A. (2001). *Kentsel açık alanların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi: Kadıköy İskele Meydanı ve yakın çevresi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Kluge, A., & Negt, O. (2018). *Kamusallık ve Tecrübe*. İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Krier, R. (1979). *Urban Space*. London: Academy Editions.
- Kuban, D. (1992). *Mimarlık Kavramları, Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Leichenko, R. (2011). Climate Change and Urban Resilience. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(3), 164-168.
- LinkNYC, (2014). A Link at Third Avenue and 16th Street in Manhattan November 7, 2014. Erişim adresi: <https://en.wikipedia.org/wiki/LinkNYC>
- Lucca Kent Meydanı. (2024). Erişim adresi: <https://www.came.com/global/en/prescriptors>
- Mardin, Ş. 2006. *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining Urban Resilience: A Review. *Landscape and Urban Planning*, 147, 38-49.
- Mimarizm (2019). *Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış*. Erişim adresi: https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/kamusal-alanin-tarihsel-gelisimine-kisa-bir-bakis_129914?ysclid=ln60ounwfe613009001.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent, kökenleri, geçirdiği dönüşümler ve geleceği*. (Çev. G. Koca, T.Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
- Nalbant, M. (2016). Türkiye’de Kentsel Mekânlarda Kamusal Alanın Konumu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İzdüşümü Dergisi*, 1, 12-27.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence Space & Architecture*. London: Studio Vista.
- OECD (2010), *Cities and Climate Change*, OECD Publishing.
- Önder S ve F Aklanoğlu (2002) Kentsel Açık Mekân Olarak Meydanların İrdelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 11, 96-106.
- Özbank, M. (2009). *Rawls Habermes Tartışması Neden Demokrasi, Nasıl İktidar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Özcan, İ. (2008). *Sivil Toplum ve Kamusal Alan Tartışmaları Çerçevesinde Türkiye’de Devlet ve Sivil Toplum İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Pera Müzesi. (2017). Osmanlı Kahvehaneleri. Erişim adresi: <https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/osmanli-kahvehaneleri/>.
- Plaza de la Concordia, (2022) Foto: Moonik, Erişim adresi: <http://www.guiapRACTICAParis.com/plaza-de-la-concordia.php>
- Plaza del Torico / b720 ArchDaily Peru (2009). Erişim adresi: <https://www.archdaily.pe/pe/02-33638/plaza-del-torico-b720>
- Philippe, A. ve Duby, G. (2008). *Özel hayatın tarihi*, cilt: 5. İstanbul: YKY
- Preiser., W.F.E., (1988). Forum, feedback, feedforward and control: post-occupancy evaluation to the rescue. *Building Research&Information*, 29(6), 456-459.
- Project for Public Spaces, Siena Campo Meydanı (2016). Contributed by Emilio D'Alessio on February 18, 2016. Erişim adresi: <https://www.pps.org/places/piazza-del-campo>
- Rome Old Town Walking Tour, Piazza di Spagna, (2022). Erişim adresi: http://www.pompeiin.com/en/Rome_old_town_walking_tour.html
- Sağlam, A. İ., Öztürk, A. Ç., & Kaçar, A. D. (2019). Türkiye’de Kamusal Mekânın Gelişimi. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 47-58.
- Sennet, R. (1996). *Kamusal insanın çöküşü* (Çev: S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2008) *Ten ve Taş. Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları
- Sennett, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı
- Sherman, S.A., Varni, J.W., Ulrich, R.S., & Malcarne, V.L. (2005). Post occupancy evaluation of healing gardens in a pediatric cancer center. *Landscape and Urban Planning*, 73, 167-183.
- Taşçı, H. (2014). *Bir Hayat Tarzı Olarak Şehir*. Mekân, Meydan. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Taşçı, H. (2020). Kamusallığın Gelişimi ile Kamusal Alanların Nitelikleri Arasındaki İlişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(30), 3018-3037.
- Tayşi, E. (2006). *İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Meydanların Mimari Kurgusu* (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- TDK. (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tikkanen, A. (2023). "agora". Encyclopedia Britannica, 13 Oct. 2023, Erişim adresi: <https://www.britannica.com/topic/agora>.
- Tokcan, A. (2001). *Modernizm sonrası kentsel mekânda yaşanan dönüşüm sürecinin Ankara Kenti Kızılay Meydanı örneği üzerinde irdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Topbaş, H. ve Doğan, A. (2016). Toplumsalın Yeni Agorası Olarak Sosyal Medya: Eleştirel Yaklaşım. *Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1), 124-148.
- Toprak, M. (2017). “ *Meydanların Sosyo-Politik Dönüşümü Üzerine Bir Analiz: Taksim Meydanı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Tosun, S. (2020). *Barok Bahçe Sanatı ve Barok Bahçelerinin Önemli Örnekleri*. Erişim adresi: <https://www.peyzax.com/barok-bahce-sanati-ve-barok-bahceleri-onemli-ornekleri/>.
- Uçak, İ. (2000) *Meydan Mekânlarını Oluşturan Peyzaj Ögeleri: Ortaköy Meydanı Ve Bakırköy Özgürlük Meydanı Üzerine Bir inceleme*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi.
- UNDP (2021). A Decade of Urban Resilience: An Analytical Review. Erişim adresi: <https://www.undp.org/publications/analytical-review-decade-urbanresilience/>
- UNEP (2022). Climate Action. Erişim Adresi: <https://www.unep.org/explore-topics/climate-action>.
- UNFCCC (2022). Kyoto Protocol. Erişim Adresi: https://unfccc.int/kyoto_protocol.

- Usta, G. (2020). Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açıdan İrdelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 25-30.
- Uysal Bilge, F. (2020). *Gelişen Kentlerde Ulaşım Koridorları Üzerindeki Açık Mekânların Kentsel Kamusal Alan Olarak Geliştirilmesine Yönelik Örnek Bir Çözümleme ve Yöntem Önerisi*. (Doktora Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Whyte, W.H. (1980) *The social life of small urban spaces*. Washington D.C.:Consevation Foundation
- Yaman Galantini, Z. D., Tezer, A. (2011). *Dayanıklılık Kuramının Kent Planlama ile İlişkilendirilmesi*. Dünya Şehircilik Günü 7. Türkiye Şehircilik Kongresi.
- Yıldırım, B. (2015). Kamusal Mekân: Türkiye’de Devlet ve Kamusal Alan Üzerine. *Mimarlık*, 382, 45-49.
- Yıldız, A. (2007). *Tarihsel Birikime Sahip Kentsel Açık Alanların Dinamizmi – İstanbul Kent Örneği; Beyazıt, Sultanahmet ve Taksim Meydanı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Yükselbaba, Ü. (2008). *Habermas’da Kamusal Alan/Özel Alan Ayrımı*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniverstesi.
- Zafer, H. (2010). *Özel hayatın ve hayatın gizli alanının ceza hukukuyla korunması* (TCK m. 132-134). İstanbul: Beta Yayınları.
- Zimmerman, A., & Martin, M. (2001). Post Occupancy Evaluation: Benefits and Barriers, *Building Research & Information Journal*, 29(1), 168-174.

EK-1: Etik Kurul Onayı

Sayı :2024/78
Konu : Etik Kurul izni

Alperen AYGÜN
Doğuş Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Dr. Öğr. Üyesi Esra AKBALIK danışmanlığı altında yürütülecek olan **“Kamusal Alanın Kullanım Sonrası Kullanıcı Gözünden Değerlendirilmesi: Maltepe Cumhuriyet Meydanı Örneği”** başlıklı araştırmanız için yapacağımız ankete ait sorularla ilgili olarak Doğuş Üniversitesi Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru Etik Kurulunda incelenmiş ve bilimsel araştırma etiği açısından **uygun olduğuna** karar verilmiştir

Bilgilerinizi rica ederiz.

Prof. Dr. Mesut KUMRU
Etik Kurul Başkanı
Mühendislik Fakültesi

Prof. Dr. Hamide ZAFER
Etik Kurul Üyesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Oktay VELİEV
Etik Kurul Üyesi
Mühendislik Fakültesi

Prof. Dr. Nüket SARACEL
Etik Kurul Üyesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Gülsün Pelin SARIOĞLU ERDOĞDU
Etik Kurul Üyesi
Sanat ve Tasarım Fakültesi

Prof. Dr. Tank BAYKARA
Etik Kurul Üyesi
Mühendislik Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ashı TELSEREN ÖMEROĞLU
Etik Kurul Üyesi
Fen Edebiyat Fakültesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2: Anket Soruları

KAMUSAL ALANIN KULLANIM SONRASI KULLANICI GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: MALTEPE CUMHURİYET MEYDANI ÖRNEĞİ

B **I** **U** **↔** **✕**

Sayın Katılımcı,

Bu anket çalışması Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Yüksek Lisans programında hazırlanan bir tez çalışması kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Esra AKBALIK, Mimarlık Programı Yüksek Lisans öğrencisi Alperen AYGUN tarafından yürütülmektedir.

Çalışma kapsamında Kamusal Alanın Kullanım Sonrası Kullanıcı Gözünden Değerlendirilmesi: Maltepe Cumhuriyet Meydanı Örneği'nin incelenmesi amaçlanmaktadır. Tez çalışması kapsamında ele alınan bu anket çalışmasına vereceğiniz cevaplar ile varolan kamusal alanın nasıl algılandığı, kullanıldığı, eksikler, beklentiler ve memnuniyet düzeyleri değerlendirilecektir. Elde edilen sonuçlar ile kamusal alan tasarımlarına ilişkin sonraki çalışmalarda daha verimli tasarım kriterlerinin belirlenmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu amaçla hazırlanan ankete cevap vererek çalışmaya katkıda bulunmanızı rica ediyoruz.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Alperen AYGUN.

Yaşınız nedir? *

- ☐ 18 Yaş Altı
- ☐ 18-35 Yaş Arası
- ☐ 35-55 Yaş Arası
- ☐ 55 Yaş ve üstü

Cinsiyetiniz nedir? *

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek
- ☐ Belirtmek istemiyorum

1-Mesleğiniz nedir? *

- ☐ Öğrenci
- ☐ Emekli
- ☐ Öğretmen
- ☐ Memur
- ☐ Esnaf
- ☐ Mimar
- ☐ Mühendis
- ☐ İşçi
- ☐ İşsiz
- ☐ Diğer: _____

2-Yaşadığınız şehirde kamusal alanları yeterli buluyor musunuz? *

- ☐ Evet, buluyorum.
- ☐ Hayır, bulmuyorum.

3-Yaşadığınız bölgede kamusal alanları yeterli buluyor musunuz? *

- ☐ Evet, buluyorum.
- ☐ Hayır, bulmuyorum.

4-

	Hangi ilçede ikamet ediyorsunuz?	Hangi ilçede çalışıyorsunuz?
Maltepe	☐	☐
Kadıköy	☐	☐
Kartal	☐	☐
Ümraniye	☐	☐
Ataşehir	☐	☐
Avrupa Yakası	☐	☐
Diğer	☐	☐

5-Bu meydana ulaşımınızı hangi yöntem ile sağlıyorsunuz? *

(Lütfen 1 den fazla ulaşım aracı kullanıyorsanız kullandığınız araçların hepsini işaretleyiniz.)

- ☐ Marmaray
- ☐ Otobüs
- ☐ Dolmuş
- ☐ Metro
- ☐ Yürüyerek
- ☐ Özel araç
- ☐ Metrobüs

6-Bu meydanı hangi amaçla kullanıyorsunuz? *

- ☐ Dinlenmek
- ☐ Spor Yapmak
- ☐ Gezinti/Yürüyüş
- ☐ Tören/Miting/Ortak Buluşma Noktası
- ☐ Alışveriş Yapmak
- ☐ İş
- ☐ Diğer: _____

7-Bu meydanın eski halini biliyor musunuz? *

☐ Evet

☐ Hayır

8-Bu meydanda ne sıklıkla vakit geçiriyorsunuz? *

☐ Her gün

☐ Gün aşırı

☐ Haftada 1 kez

☐ Ayda 2,3 kez

☐ Ayda 1 kez

9-Günün hangi diliminde daha çok bu meydanı kullanıyorsunuz? *

☐ Sabah erken saatlerde

☐ Mesai saatleri içerisinde

☐ Akşam saatlerinden önce

☐ Gece vakitlerinde

10-Bu meydana en çok vakit geçirmekten hoşlandığınız kısım neresi? *

☐ Oturma alanları

☐ Cafeler ve Restoranlar

☐ Pasajlar

☐ Dükkanlar

☐ Diğer: _____

11-Bu meydana hangi birimlerin eklenmesini istersiniz?

Yanıtınız _____

12-Bu meydana vakit geçirirken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? (Güvenli, konforlu, endişeli, eğlenceli vb.) *

Yanıtınız _____

13-Bu meydanın aydınlatmasını yeterli buluyor musunuz? *

☐ Evet

☐ Hayır

14-Bu meydanın oturma alanlarını nitelik ve nicelik olarak yeterli buluyor musunuz? *

- ☐ Yeterli buluyorum
- ☐ Kısmen yeterli buluyorum
- ☐ Yetersiz buluyorum

15-Bu meydanın yeşil alanlarını yeterli buluyor musunuz? *

- ☐ Yeterli buluyorum
- ☐ Kısmen yeterli buluyorum
- ☐ Yetersiz buluyorum

16-Bu meydanın zemin malzemesini nitelikli buluyor musunuz? *

- ☐ Buluyorum
- ☐ Kısmen buluyorum
- ☐ Bulmuyorum

Bu kamusal alana dair eklemek istediğiniz görüş varsa belirtiniz.

Yanıtınız